

Yteffektiva, tillgängliga och användbara hygienrum

Kan vi uppfylla behoven på mindre yta genom att utmana var gränsen går för ett rum?

En förstudie finansierad av Leif Blomkvists
forskningsstiftelse

Författare:
Anders Eriksson
Jenny Ålander

**lilje
wall**

Om oss:

Anders Eriksson

Anders är egenföretagare inom vårdbyggnadsdesign. Tack vare sin erfarenhet av att ha arbetat som läkare både i Sverige och i konflikt- och katastrofdrabbade länder, har han idag ett ben inom klinisk verksamhet och ett inom utformandet av dessa miljöer. Under Covid-19-pandemin var Anders delaktig i arbetet med att upprätta Älvsjö pandemisjukhus.

Telefon: 0708-669363

E-post: info@aelton.se

Jenny Ålander

Jenny är ansvarig arkitekt med lång erfarenhet av planering och projektering av vårdbyggnader. Hon har tidigare arbetat som fysioterapeut, och även om hon har lagt det kliniska arbetet bakom sig trivs hon bäst med att utforma läkande miljöer i nära samarbete med kunden och verksamheten.

Telefon: 0735-24 90 37

E-post: jeal@liljewall.se

Innehåll

Definition hygienrum	4
Bakgrund	4
Syfte.....	5
Metod och läsanvisning	5
Konceptrum	7
Regler	9
1 Hygienrum i bostäder	13
2 Publika toaletter.....	22
3 Hygienrum på hotell	28
4 Hygienrum i vård- och omsorgsboende och gruppboendestäder.....	32
5 Hygienrum på vårdavdelning	44
6 Hygienrum på arbetsplats.....	60
Diskussion	62
Referenser	63
Förkortningar	64
Bilagor	65
Bilaga 1	66
Bilaga 2	68
Bilaga 3	78
Bilaga 4	87
Bilaga 5	91
Bilaga 6	95
Bilaga 7	96

Definition hygienrum

Enligt Terminologicentrum (TNC) Plan- och byggtermer -95, är definitionen av ett hygienrum: "ett rum med fasta anordningar för personlig hygien. Exempel på hygienrum är badrum, duschrum, toaletterum". I detta arbete innehåller hygienrummet samtliga funktioner toalett, tvättställ och dusch.

Ett rum är ett utrymme som på alla sidor begränsas av golv, tak och väggar. Ett utrymme är en byggnadsvolym som inte uppfyller samtliga kriterier på rum.

Bakgrund

Kraven på förekomst av tillgängliga hygienrum och deras storlek har ökat de senaste decennierna:

- Bostäder har minst ett badrum som uppfyller tillgänglighetskrav för rullstolsburna personer, vilket i mindre bostäder utgör en stor andel av boytan.
- I vård- och omsorgsbyggnader som äldreboenden, LSS-boenden och sjukhus vårdas allt fler i enkelrum med eget hygienrum. Dessa är ofta alla tillgänglighetsanpassade. Där tillkommer också arbetsmiljökrav för personalen, utöver vårdhygieniska krav och säkerhetskrav.

Trots att reglernas syfte är att hygienrum ska uppfylla funktionskrav, översätts de ofta i praktiken till rumsmåttkrav. Dessa blir en etablerad praxis och som är svår för ett enskilt projekt att ta risken att utmana.

Redan i förstudien Badrumssyndromet från 2014, om förutsättningar för bra badrum för äldre och god arbetsmiljö för vård- och omsorgspersonal, identifierades att dagens praxis inte är funktionell, yteffektiv, välfungerande eller innovativ. Att stimulera innovation är ett av Boverkets mål med sitt pågående arbete att modernisera byggreglerna ("Moderna Byggregler").

Dagens praxis med allt större hygienrum tar inte ansvar för konsekvenserna i hela planlösningens funktion. Författarna har arbetat i projekt där hyresgästens helhetsperspektiv gav anledning att utmana praxis och helt utgå från gällande funktionskrav för att skapa ett funktionellt rum på så liten yta som möjligt. Lösningen utmanar gränsen för ett rum och kallas "Konceptrummet" i detta arbete.

När rummet minskar i storlek blir frågor kring dörrlösningar, fuktskydd, akutstik och säkerhet nödvändiga följdfrågor att lösa. Därför har vi inkluderat dessa delar fast det gör kapitlen tyngre att läsa.

Syfte

Genom att tydliggöra gällande regler för hygienrum i olika byggnadstyper vill vi stödja beställare och projektörer i framtida projekt att göra mer medvetna val och våga utmana praxis. Vi vill också visa alternativa lösningar som kan ge en bredare palett för att uppnå reglernas funktionskrav.

Målgruppen för arbetet är fastighetsägare, lokalutvecklare och arkitekter som vill hitta innovativa och yteffektiva hygienrumslösningar, särskilt för mindre bostäder, vård- och omsorgslokaler. Arbetet kommer också att delges Boverket, som ett inspel i deras arbete med de "Moderna byggregler" som förväntas publiceras 2024.

Metod och läsanvisning

Först följer en beskrivning av konceptrummet, tankar, idéer och erfarenheter.

Därefter en sammanställning över de lagar, förordningar och föreskrifter som berör byggnader för bostäder och olika verksamhetstyper, samt en genomgång över reglernas hierarki. Även rådgivande dokument och kunskapsamlingar inom området nämns.

Hygienrums regler beror på vilken byggnadstyp eller i vilken verksamhet de används. Därför har vi delat upp genomgången i sex kapitel som kan läsas fristående:

1. Hygienrum i bostäder
2. Publika toaletter
3. Hygienrum på hotell
4. Hygienrum på vård- och omsorgsboende och gruppboende
5. Hygienrum på vårdavdelning
6. Hygienrum på arbetsplatsen

Även om kapitlen kan läsas fristående, följer ordningen en logik. Bostäder och publika toaletter har särskilda byggregler. Alla byggnadstyper kan rymma publika toaletter. Hotell är inte en bostad, men vård- och omsorgsboende är det. Hotell och vårdavdelnings hygienrum har inga särskilda byggföreskrifter, men vid vård- och omsorgsboende och vårdavdelning tillkommer vårdhygieniska krav och arbetsmiljökrav för hjälpare, dvs komplexiteten ökar.

Varje kapitel börjar med en genomgång av gällande regler enligt Plan- och bygglagen, Plan- och byggförordningen och Boverkets föreskrifter och allmänna råd i för hygienrummet relevanta delar. Därpå följer arbetsmiljöperspektivet utifrån sina regler, när hygienrummet blir arbetsplats. För vård- och omsorgslokaler följer sedan särskilda rekommendationer ur vårdhygieniskt perspektiv och beställarperspektiv. Därefter presenteras exempel på planlösningar och förbättringsmöjligheter för att

nå funktionskraven. Slutligen prövas konceptrummet mot krav och praxis.

Fokus i detta arbete har varit på regelverket och dess tolkning. Vi har därför haft dialoger med berörda myndighetsföreträdare och gjort intervjuer med både representant för tillgänglighetssakkunnigas riksförbund och tillgänglighetssakkunnig hos en större vårdlokalbeställare, vars regeltolkning också kan bli normerande.

För att undersöka möjligheter och konsekvenser av lösningar som utmanar traditionell hygienrumsutformning och rumsbegrepp, ur ett arkitektoniskt perspektiv, har vi arrangerat en workshop på Liljewall arkitektkontor med detta som tema. Resultatet redovisas i bilaga 7.

*Hygienrummets utformning kravställs olika beroende på verksamhet och byggnadstyp.
Ovan illustrerade byggnadstyper och verksamheter avhandlas i rapporten.*

Konceptrum

I ett vårdbyggnadsprojekt där programkrav hade svårt att rymmas inom detaljplanens begränsningar, gjordes ett praktiskt innovationsarbete av bland andra artikelförfattarna för att ta fram ett mer ytteffektivt tillgängligt hygienrum. Hygienrummet utformades för att användas i direkt anslutning till enpatientrum på vårdavdelning. Demoversioner testades i drift, utvärderades och förbättrades av både sakkunniga i vårdhygien och tillgänglighet, liksom av vårdpersonal och patienter. Personal- och patientperspektiven på hygienrummet redovisades på nationella patientsäkerhetsdagarna 2017.

Konceptrummet uppfyller alla bindande myndighetsregler. Kraven på funktionsmått uppfylls, men ytorna som krävs runt installationer i hygienrum och utanförhängande utrymme tillåts överlappa varandra. Rumsgränsen upphävs i de situationer funktionsmåten behövs. Det är möjligt när båda rummens funktionsmått inte behövs samtidigt, till exempel i ett enpatientrum med hygienrum på en vårdavdelning. På så sätt utmanas praxis och PTS (Program för Teknisk Standard - konceptprogram för vårdlokaler).

Upphävande av rumsgränserna möjliggörs genom att hela skiljeväggen kan öppnas, så att båda rummens fria ytor blir tillgängliga för varandras funktioner. I Bild 01 utgörs skiljeväggen av en skjutvägg, men alternativa lösningar är möjliga. Dörrlösningen är kritisk beroende på byggnadstyp och verksamhet, utifrån krav på tillgänglighet, akustiska egenskaper och eventuella vårdhygieniska krav.

I Bild 02 illustreras skillnader mellan konceptrummet och ett konventionellt hygienrum i sitt sammanhang på tex en vårdavdelning. Till vänster konceptrummet och till höger samma vådrum men med konventionellt hygienrum. Den gröna ytan illustrerar skillnaden. Konceptrummet mäter 3,74 m² mot det konventionella som är 5,28 m², en minskning med 29%.

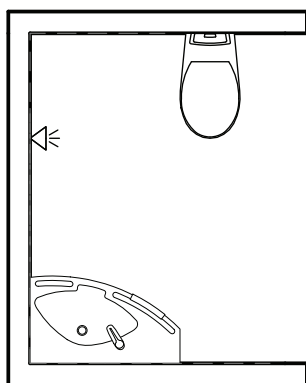

Bild 01
Illustration av Konceptrummet

Mindre yta innebär mindre material- och uppvärmningskostnader per brukare. Konceptrummets format kan innebära att badrum i befintliga fastighetsbestånd i

högre utsträckning kan renoveras till att uppfylla dagens funktionskrav utan större förändringar i planlösning, bärande strukturer, kanalisation och korridorlägen. När en så avgörande rumspusselbit krymper finns fler alternativa placeringar som tar hänsyn till förutsättningarna i hela planlösningen. I vård- och omsorgsmiljö får personalen kortare gångväg, bättre visuell och akustisk överblick, vilket bidrar till en hållbar arbetsmiljö och bättre personaleffektivitet. Sammantaget kan detta bidra till ökad hållbarhet.

Eftersom konceptrummet försöker skapa en så yteffektiv lösning som möjligt, blir den exakta utformningen i produktion avgörande för om det fungerar. Byggtoleranser är minimala, val och placering av utrustning blir kritisk. Tvättstället tillåts ta olika mycket plats beroende på hur krav på duschyta varierar med byggnadstyp och verksamhet.

Följande kapitel redovisar hur ett liknande konceptrum förhåller sig till reglerna för hygienrum inom flera olika verksamheter och byggnadstyper. Vi diskuterar om och hur det kan vara ett alternativ till dagens praxis. Fokus är på yteffektiviseringen och de funktionskrav som finns i reglerna (utformningskrav, tekniska krav och arbetsmiljö), inte på ytskikt eller specifika bygghälsor.

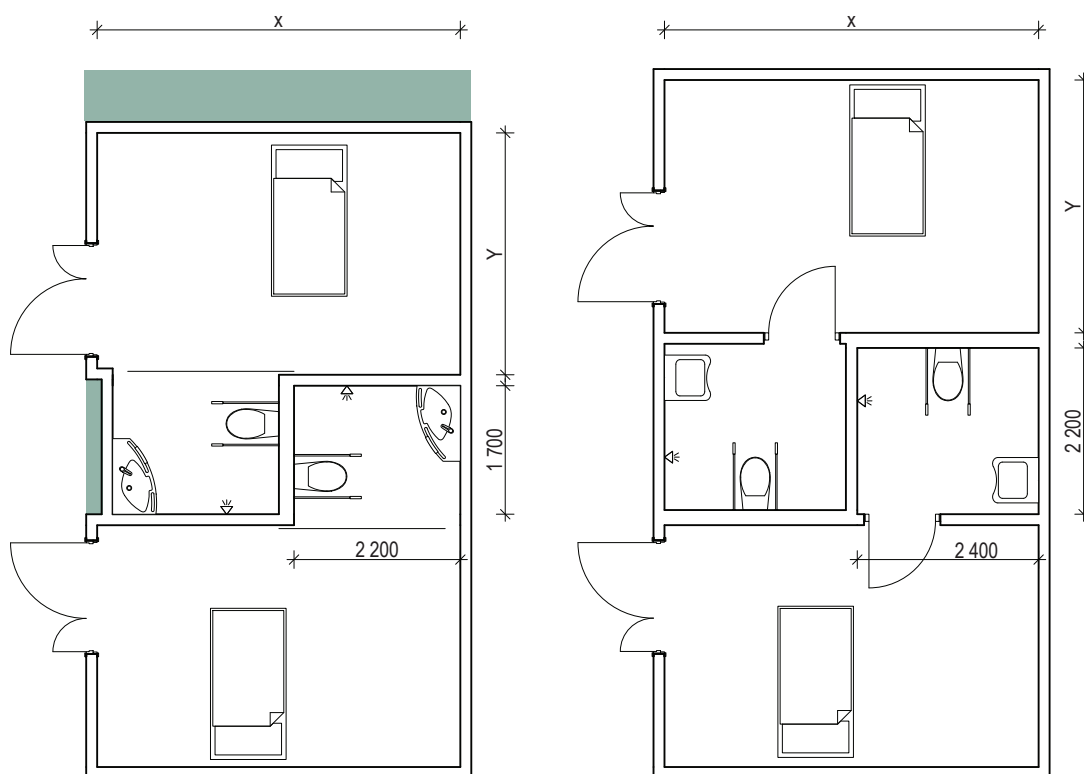

Bild 02

Till vänster ett par konceptrum i sitt sammanhang på tex en vårdavdelning. Till höger samma vårdrum men med hygienrum enligt konventionell praxis. Den gröna ytan illustrerar skillnaden. Konceptrummet mäter 3,74 m² mot det konventionella som är 5,28 m², en minskning med 29%.

Regler

Lagar stiftas av Sveriges riksdag. Bild 03 visar de lagar som berör utformning av hygienrum. EU-direktiv inarbetas i svensk lag. Bild 04 visar regelhierarkierna under de svenska lagarna. Regeringen utfärdar förordningar och bemyndigar myndigheter att utfärda föreskrifter och allmänna råd. Allmänna råd kan hänvisa till standarder. Konceptprogram är stöd till beställare och visar olika lösningar att uppfylla reglerna.

Bild 03
Lagar som påverkar utformningen av hygienrum

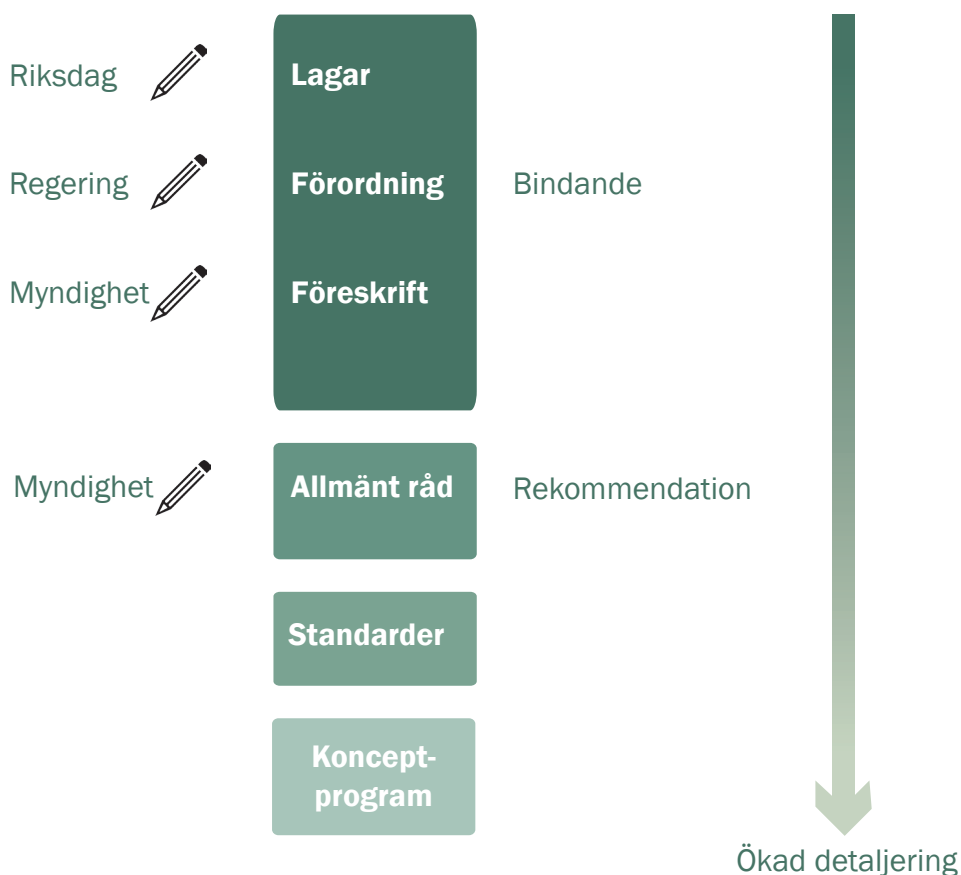
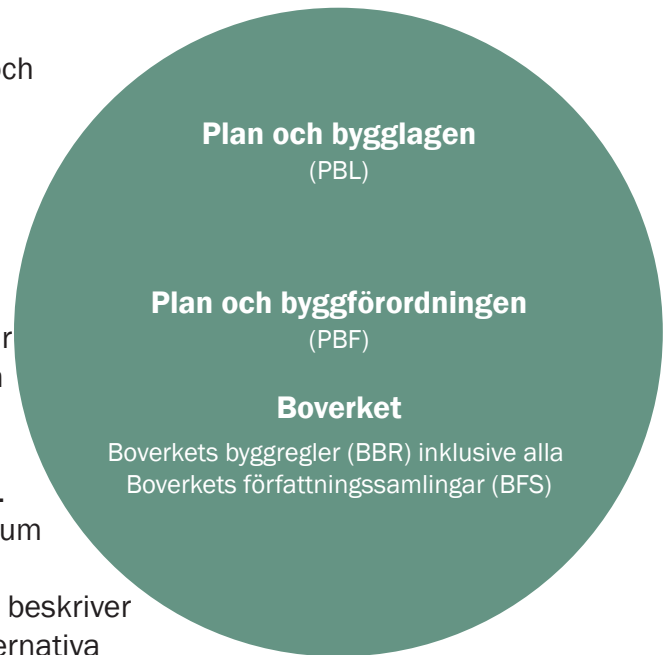

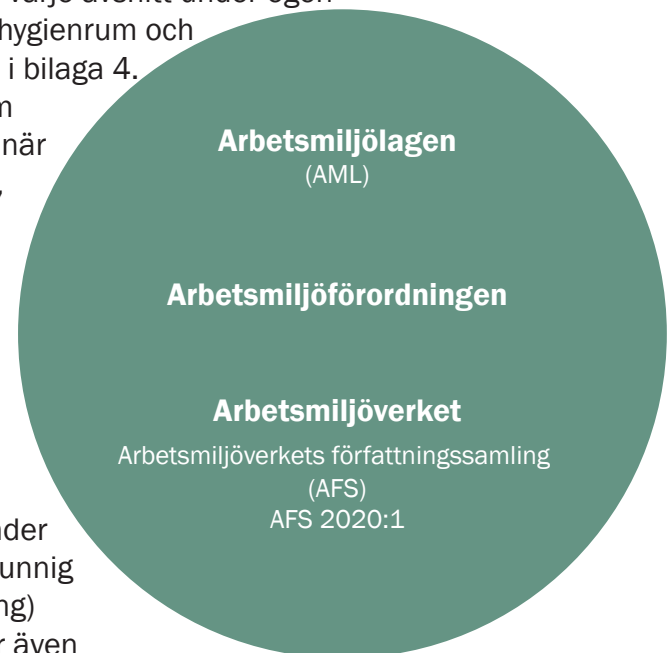
Bild 04
Regelhierarkin under de svenska lagarna

- **Plan- och bygglagen (PBL)** och Plan- och byggförordningen (PBF) är centrala i detta arbete. Ett urval av de delar som berör hygienrum och dess relation till intilliggande utrymme finns i bilaga 1.
- Boverkets byggregler (BBR) innehåller föreskrifter och allmänna råd till vissa krav i PBL och PBF. Ett urval av de delar som berör hygienrum och dess relation till intilliggande rum finns i bilaga 2.
- I Boverkets allmänna råd hänvisas ibland till standarden SIS (SS 914221). Ett urval av de delar som berör hygienrum och dess relation till utanförliggande utrymme finns i bilaga 3. Allmänna råd beskriver en godtagbar lösning, men medger alternativa lösningar om byggherren kan påvisa att de uppfyller en likvärdig funktion.

BBR tillämpas i byggprojektprocessen, med vid tidpunkten aktuell version, både vid nybyggnation, ombyggnation eller ändringar. Bedömning att regelverkets krav uppfyllts görs mot beskriven byggnadsanvändning och beskrivet arbetssätt, av kommunens byggnadsnämnd, med stöd av utlåtanden från tillgänglighetssakkunnig. När byggnaden väl är uppförd och slutbesked utfärdats, får den användas även om regelverket förändras, tills ett nytt ombyggnadsprojekt påbörjas.

- **Arbetsmiljölagen (AML)** och arbetsmiljöförordningen (AMF) är också centrala i detta arbete och behandlas i varje avsnitt under egen rubrik. Ett urval av de delar som berör hygienrum och dess relation till intilliggande rum finns i bilaga 4.
- Arbetsmiljöverkets föreskrifter (AFS) om arbetsplatsens utformning gäller både när hygienrummet är för personalens bruk, och när hygienrummet är arbetsplats. Relevanta urval finns i bilaga 5.
- Allmänna råd beskriver en godtagbar lösning, men medger alternativa lösningar om arbetsgivaren kan påvisa att de uppfyller en likvärdig funktion.

Arbetsmiljöföreskrifter tillämpas både i byggprojektprocessen och i driftskedet. Under byggprojektet bedömer tillgänglighetssakkunnig om AFS2020:01 (arbetsplatsens utformning) är uppfylld. Arbetsmiljöverkets regler gäller även

retroaktivt. Det betyder att förändringar i regelverk, eller i tolkning vad som är en tillräckligt god arbetsmiljö, gäller också i redan driftsatta byggnader. Arbetsgivare och hyresvärd kan alltså behöva uppgradera arbetsmiljön om de åläggs det. Då drivs utvecklingen oftare genom anmälan från skyddsombud, inspektion från arbetsmiljöverket, och ibland via rättsliga processer, som kan bli prejudicerande för framtida projekt. Arbetsmiljön är dynamisk eftersom exempelvis hjälpbehov i hygienrum kan variera med hyresgästens verksamhetsinnehåll över tid. Därför kan beställare av olika byggnadsprojekt göra olika prioriteringar och risk-nytta-värdering när kraven ställs.

Ålägganden om ändringar av hygienrum i förvaltningsskede är en risk förenad med betydande kostnader, som man vill undvika. Men för att få en effektiv verksamhet och byggnad är det lika viktigt att inte överstyra på att undvika dessa risker. Arbetsmiljöfrågor kan lösas genom ändrade arbetsrutiner istället för ombyggnation. Därför är en gemensam analys av arbetsmiljö och lösningar arbetsgivare, skyddsombud och fastighetsägare tillsammans värdefull.

Arbetsmiljoreglerna är tydliga med att utrymmeskrav inte avser rumsmått utan funktionsmått. Funktionsmått innebär krav på fri yta utan fasta installationer som inskränker på utrymmet. Mobil utrustning får förekomma, men det är också en bedömningsfråga att arbetsrutiner ska vara möjliga att följa. Att i varje moment behöva möblera om rummet, för att allt är på hjul, är inte en rimlig lösning. Men det är inte heller ett arbetsmiljökrav att alla arbetsplatsens moment ska kunna utföras överallt, eftersom det kan få större konsekvenser. Ett exempel:

Britsduschrum på vårdavdelning. Ett britsduschrum, med krav på fri arbetsyta runt britsen, kräver ofta en yta på ca 9 kvm. Om alla hygienrum på en avdelning rymmer en brits, ökar avstånden mellan patientrummen. Det medför att avstånd och stress ökar i många andra arbetsmoment. Om antalet duschar på brits per dag är lågt, kan det ur helhetsperspektiv vara bättre för arbetsmiljön att avdelningen har delade britsduschrum, till priset av korridortransport av patient när de ska användas.

- **Hälso- och sjukvårdslagen och patientsäkerhetslagen** ställer krav på att vården är säker och jämlik, men den förtydligar inga krav på vårdlokalerna utöver vad PBL och PBF gör genom sina krav på säkerhet vid användning.
- BOV:en (Bygghälsa och vårdhygien, 2016) är en sammanställning gjord av vårdföreträdare, för att stödja vårdhygieniskt fungerande lösningar i vårdbyggnadsprojekt. BOV:en ger rekommendationer kring både process, ytskikt, installationer och tekniska lösningar. Mycket är redan omhändertaget i BBR, men BOV:en tillför en högre detaljeringsgrad.

Hälso- och sjukvårdslagen
(HSL)

Patientsäkerhetslagen
(2010:659)

**Socialstyrelsen Inspektion för
vård och omsorg (IVO)**
(HSLF-FS)

- **Diskrimineringslagen** kan användas genom att personer anmäler upplevd diskriminering och driver en juridisk process, som sedan kan påverka praxis och på sikt till exempel BBR eller AFS:ar. Uppfylls BBR och AFS:ar ska inte förutsättningar för diskriminering genom lokalutformning föreligga.
- Myndigheten för delaktighet sammanställer inte regler för byggnadsutformning, utan bedriver mer kunskaps- och upplysningsverksamhet till organisationer kring de regler och rättigheter som finns.

Diskrimineringslagen

Myndigheten för delaktighet

Ger ej ut lagar, förordningar och föreskrifter som påverkar byggregler utan verkar mera som kunskapsmyndighet mot olika organisationer.

I det fortsatta arbetet är således Boverket och Arbetsmiljöverket de myndigheters regler vi har arbetat vidare utifrån. För hygienrum i vård- och omsorgsboende och på vårdavdelning berörs BOV:en.

1

Hygienrum i bostäder

Kapitlet går igenom de regler för hygienrum i bostäder som har betydelse när rumsmåttkrav i praxis utmanas med funktionskraven i reglerna. Ett urval av föreskrifter citeras med *kursiv svart text* och tillhörande Allmänt råd i *kursiv grön text*. Kapitlet börjar med BBR och följer dess kronologi:

- Allmänt
- Tillgänglighet och användbarhet
- Utformning
- Hygien, hälsa och miljö
- Bullerskydd
- Säkerhet vid användning

Kapitlet fortsätter med arbetsmiljöfrågor när hygienrummet blir arbetsplats. Därpå följer exempel på vanliga lösningar i dagens praxis och förbättringsmöjligheter i funktion. Slutligen prövas konceptrummet mot kraven i bostäders hygienrum och vilka konsekvenser det får. Ett större urval av relevanta delar av föreskrifterna finns i bilaga 2 (BBR), bilaga 3 (SIS) och bilaga 5 (AFS). Relevanta delar av lagar och förordningar finns i bilaga 1 (PBL, PBF) och bilaga 4 (AML, AMF).

Allmänt

BBR 3:22 Allmänt om utformning av bostäder (förkortad)

Bostäder ska dimensioneras och disponeras med hänsyn till sin långsiktiga användning. Bostäderna ska också inredas och utrustas med hänsyn till sin långsiktiga användning. I bostaden ska finnas:

- Minst ett rum för personhygien*
- Inredning och utrustning för personhygien*
- Utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas*

Allmänt råd:

Lämpliga dimensionerande mått och inredningslängder för utformning av bostaden finns i SS 914221 plats för kombinerad tvättmaskin och torktumlare uppfyller kravet.

BBR ställer krav på rum för personhygien i bostäder. Det betyder att definitionen av rum enligt TNC 95 ska uppfyllas, dvs avgränsat rum. Regelverket säger inte att någon av väggarna inte får vara mobil, såsom en skjutvägg (se bilaga 6).

Tillgänglighet och användbarhet

BBR 3:113 Dimensionerande mått för rullstol. Måtten för manuell eller liten eldriven rullstol för inomhusanvändning (inomhusrullstol) får vara dimensionerande i enskilda bostadslägenheter.

Allmänt råd

Dimensionerande vändmått som är lämpliga vid bedömning av tillgängligheten och användbarheten för en inomhusrullstol är en cirkel med diametern 1,30 meter.

BBR 3:146 och 3:221. Tillgänglighet och användbarhet i enskilda bostäder (förkortad)

Minst ett hygienrum ska vara tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga och utformas så att det lätt kan ordnas plats för medhjälpare. I det tillgängliga och användbara hygienutrymmet ska också gå att ordna en separat duschplats om en sådan saknas från början.

Allmänt råd (förkortad)

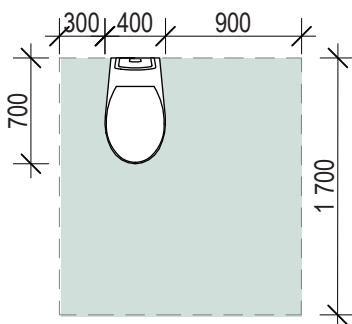
Dimensionerande mått som är lämpliga med hänsyn till tillgängligheten och användbarheten i rum finns i SS 914221 (normalnivå). Plats för medhjälpare och separat dusch kan ordnas tex genom att ett badkar tas bort.

För bostäder i flera plan ska ett tillgängligt hygienrum finnas på bostadens entréplan (avsnitt 3:221).

Undantag i föreskrifterna finns men gäller framför allt byggnader som inte är permanentbostad, mindre komplementbyggnader, mindre vindsvåningar och särskilda kulturmiljöer, och vi går inte in närmare på dem här. Generellt sett gäller föreskrifterna både vid nybyggnation, tillbyggnation, ombyggnation och ändringar, bygglovspliktiga eller ej.

Bild 1.01 visar funktionsmåttkraven runt wc-stol, tvättställ och duschplats i SS 914221, som hänvisas till i BBR 3:146.

WC-stol med funktionsmått (Normal nivå)

Tvättställ (Normal nivå)

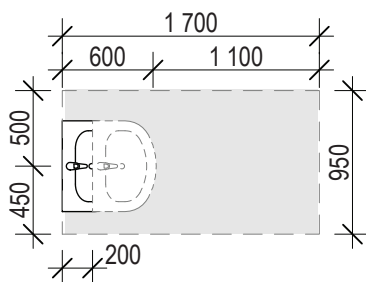
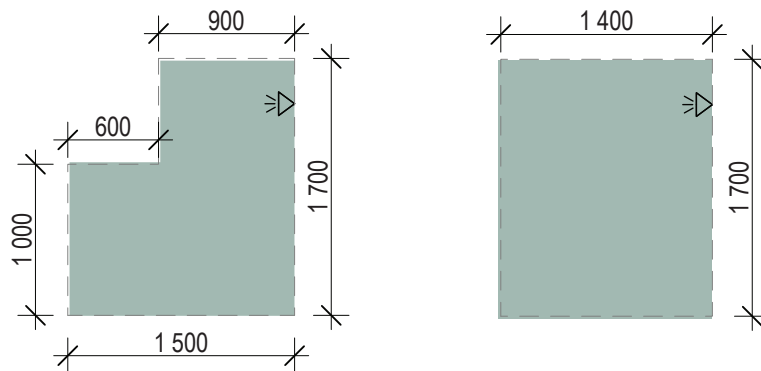

Bild 1.01

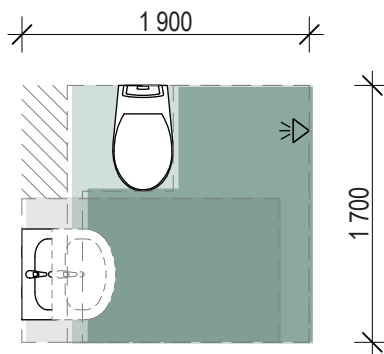
Duschplats
(Normal nivå)

Bild 1.01

Hygienrummet
med överlappande
funktionsytor för fast
inredning/utrustning.
Skrafferad yta är
disponibel när kraven
är lagda över varandra.

Bild 1.02

I Bild 1.02 visas ytorna från Bild 1.01 tillsammans. Exemplet ovan är minsta möjliga. Skrafferad yta är disponibel för till exempel förvaring. I praktiken blir ofta hygienrummen större när hyresgästerna efterfrågar det, till exempel för att inrymma tvättmaskin och torktumlare. Beställare kan också välja SIS-nivån utökad tillgänglighet (förhöjd nivå). Den ökar möjligheten att självständigt använda rummet vid funktionshinder, samt förbättrar ergonomin för omsorgspersonal i hemmet.

Kontraster och markeringar

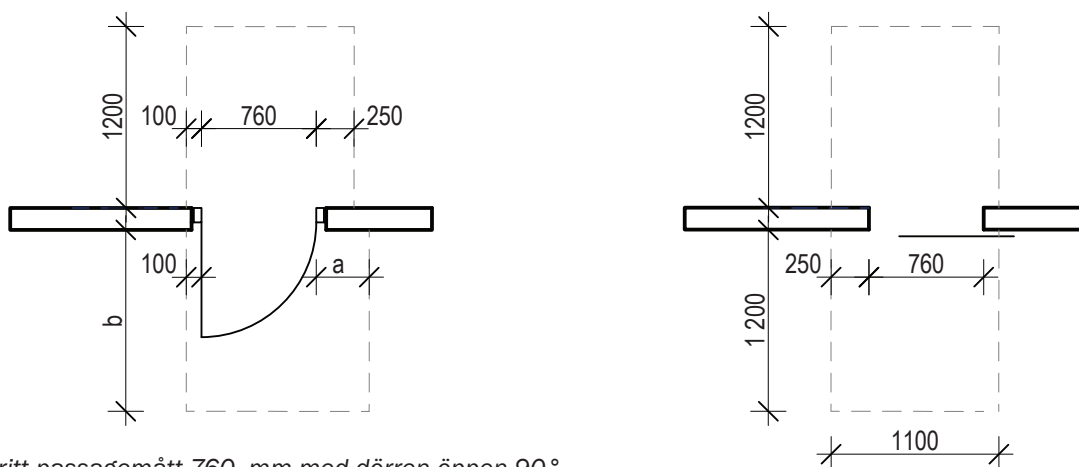
I bostäder finns inte krav på tillgänglighet för personer med nedsatt orienteringsförmåga och därför inga krav på kontrastmarkering. Det kan uttolkas som att man förväntas hitta i sin bostad eller få vägledning om man är på besök.

Dörrar och trösklar

Se del av BBR 3:143 (bilaga 2). För innerdörrar i bostäder finns därtill som ett allmänt råd lämpliga passagemått och lämpliga mått på betjäningsareor i SS 914221 (normalnivån för slagdörr respektive skjutdörr) som visas i Bild 1.03.

Bild 1.03

Bilden illustrerar SS 914221 passagemått och funktionsytor "Normal nivå" för innerdörr slagdörr respektive skjutdörr, vilket utgör ett minimikrav.

Fritt passagemått 760 mm med dörren öppen 90°

a	b
300	1800
550	1600
700	1400
1150	1200

a) eller b) ökas med 400 vid nedåtgående trappa/ramp. Vid arbetsbänk ökas a) till 450 och vid diskmaskin eller breda skåpluckor (>400) till 650.

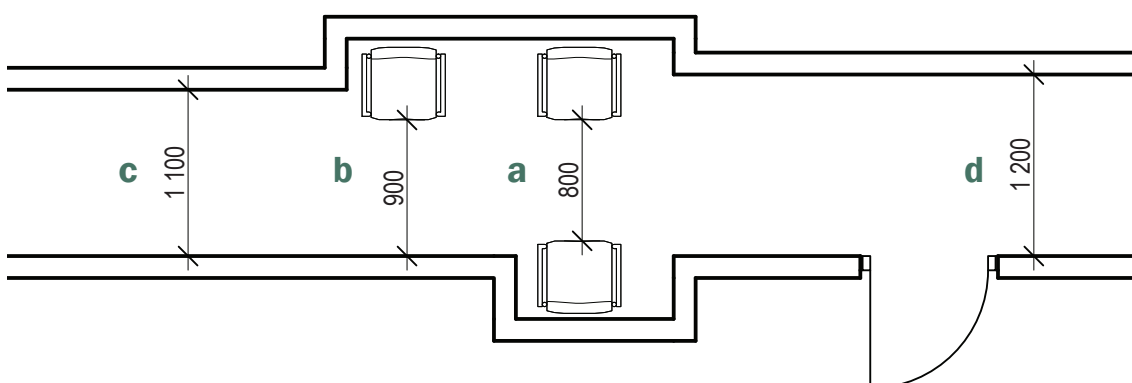
Utrymme för vändning av rullstol ska finnas nära dörren.

Utanförliggande utrymme

Om detta är ett kommunikationsutrymme, såsom en hall eller korridor, finns ett allmänt råd med hänvisning till lämpliga mått i SS 914221 (normalnivån) som visas i Bild 1.04.

Bild 1.04

Bilden illustrerar SIS kommunikationsutrymme "Normal nivå".

Rak passage

a) kort passage förbi möbler

b) mellan möbler och vägg

c) mellan väggar

Passage där man ska kunna

vända 90°

d) tex genom dörr på långsidan.

Utformning

Rumshöjden utmanas inte i detta arbete varför enbart en hänvisning till BBR 3:312 görs.

Hygien, hälsa och miljö

Se BBR 6:1-6:2 och 6:5, för fuktkrav på vattentäta skikt, genomföringar och golvfall. Enligt BBR 6:641 ska minst ett utrymme för personlig hygien förses med golvbrunn. Därför blir det mest yteffektivt att förlägga duschplats i samma hygienrum som wc-stol. Eventuellt utrymme för tvättmaskin och vattenvärmare bör placeras i utrymme med golvbrunn. Golvbrunn bör placeras lätt åtkomlig för rensning (BBR 6:644 Allmänt råd).

Att beakta när rummet är litet är att också dörr eller vägg kan bli utsatt för vattenbegjutning, om annan avskärmning runt duschplatsen inte är möjlig och användbar för personer med nedsatt rörelseförmåga. Då kan också utbredning av golvfall påverkas.

Bullerskydd

BBR 7:21 Bostäder

De installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan bostad i samma byggnad, omfattas dock inte av ljudkraven.

Bullerskyddskravet gäller ljud utifrån, byggnadens installationer och andra lägenheter, inte inom en lägenhet. Dock är kraven på ljuddämpning i ett hygienrum (från ljud utanför bostaden) lägre än till exempel i ett sovrum. Detta betyder att om ljuddämpningen mellan egna bostadens sovrum och hygienrum minskar, kan hygienrummets väggar, golv och tak behöva dämpa så mycket från grannbostäder att ljudkraven i sovrummet nås.

Säkerhet vid användning

Bostäder är byggnader där barn kan vistas, och regler och råd för det gäller, se BBR kapitel 8. Stödhandtag bör finnas i duschutrymmet.

När bostadens hygienrum blir arbetsplats

BBR omhändertar delvis behovet av plats för medhjälpare, men när hygienrummet blir arbetsplats, till exempel för hemtjänst och städtjänster, behöver arbetsgivaren förhålla sig till arbetsmiljöreglerna. I AFS står att arbetsgivaren inte kan ta ansvar för arbetsmiljön i lokaler som man inte råår över. Detta gäller "ordinära bostäder",

vilket är arbetsmiljöreglernas begrepp för vanliga bostäder. "Särskilda boenden" avhandlas i eget avsnitt för vård- och omsorgsboendens hygienrum längre fram i detta dokument.

Arbetsmiljöreglernas övergripande texter gäller alltid och innebär att rimliga åtgärder eller hjälpmedel bör finnas för arbetstagaren, och att arbetsrutiner anpassas med hänsyn till arbetsmiljö. I och med kraven i BBR på ett tillgängligt hygienrum på entréplan med plats för medhjälpare, så kan till exempel en omsorgstagare flyttas över till en hygienrullstol utanför hygienrummet, och sedan rullas dit.

Ytterst kan en arbetsgivare eller dess skyddsombud avsäga sig uppdraget att vårda den boende i sin bostad om arbetsmiljön har för stora brister.

Exempel på lösningar

Boverket har publicerat ett exempel på minsta möjliga tillgängliga och användbara hygienrum för bostäder, som illustreras i *Bild 1.05*. Dimensionerande rullstol har svängdiameter 1300 mm. Rumsmått blir 1700 x 1900 mm, vilket motsvarar 3,23 kvm.

Lösningen har dock en del inbyggda problem:

1. Man har tillgodoräknat yta under wc-stol i rullstolens vändcirkel, som kanske inte finns. Ofta går vattenlåsen ned ganska långt fram på skålen och vilken fri "höjd" rullstolen behöver för att svänga runt är inte preciserad. *Bild 1.05*.
2. Friytan vid insidan av dörren uppfyller ej de 1200 mm som SIS föreskriver och som hänvisas till i Allmänt råd. Illustreras i *Bild 1.06*.
3. Tvättställens undersida har höjd över golv som kan tillåta manövrering av rullstolens benstöd under, om vattenlåset är draget i bakkant.
4. Rullstolsburna kan vara svaga i ena sidan och klara sittande överflyttning i sidled i en riktning. Med plats för rullstolen endast på ena sidan wc-stolen kan dessa personer självständigt ta sig till eller från wc-stol, men inte både och. Regeln är en kompromiss för att inte tillgänglighetskravet ska medföra alltför stora rumsytor i hela bostadsbeståndet, men det innebär i praktiken att de endast är tillgängliga för en begränsad del av alla rullstolsburna.

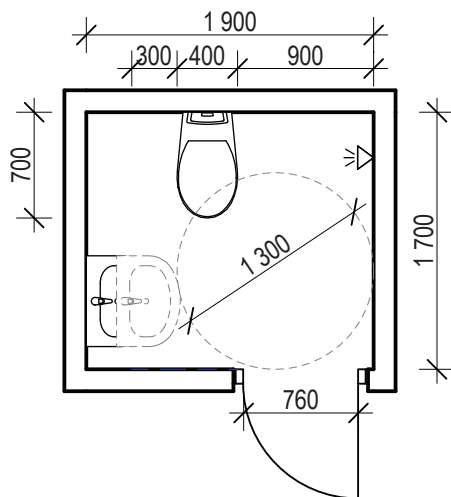

Bild 1.05
 Minsta möjliga hygienrum enligt Boverket med illustration av väggar, dörrplacering, vändcirkel för rullstol samt fast inredning/utrustning.

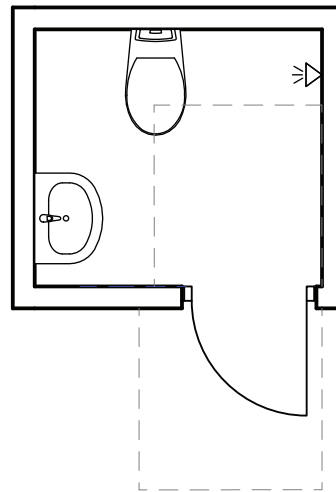

Bild 1.06
 Minsta möjliga hygienrum enligt Boverket med illustration av att SS 914221 friyta vid innerdörr inte uppfylls helt.

Förbättringsmöjligheter

Problemet med att en andel rullstolsburna endast kan ta sig till eller från wc-stolen (Boverkets ritning *Bild 1.05*) skulle kunna lösas med en roterbar toalettring med armstöd. Då roterar också funktionsmåttan så att de ryms inom rumsmåtten vid både förflyttning till och från wc-stol - i båda riktningarna. En möjlig sådan lösning visas i *Bild 1.07*. Andra funktionskrav, till exempel på armstöden, behöver förstås uppfyllas, men för funktionsmått i hygienrummet är den intressant.

Ett annat sätt att skapa större yteffektivitet är att inarbeta fler funktioner i hygienrummet. I studentboenden blir hygienrummet en ansevärd andel av totala bostadsytan och det händer att studenter då placerar sitt skrivbord där. Det var säkert inte avsikten i hygienrummets utformning, men idén kan användas på mer hygienrumsnära funktioner såsom förvaring.

I regler och definitionen för ordet hygienrum finns inte preciserat att tvättställ måste vara placerat i hygienutrymmet. Det skulle kunna placeras i nära anslutning utanför, i ett utrymme med våtrumskrav på golv och lokalt på vägg, som till exempel en hall. Det kan däremot behöva prövas mot PBLs och PBFs krav på byggnadens lämplighet i utformningen för ändamålet. Tolkningen av vad lämplighet innebär kan förändras över tid och när det kompromissas mot andra krav.

Bild 1.07

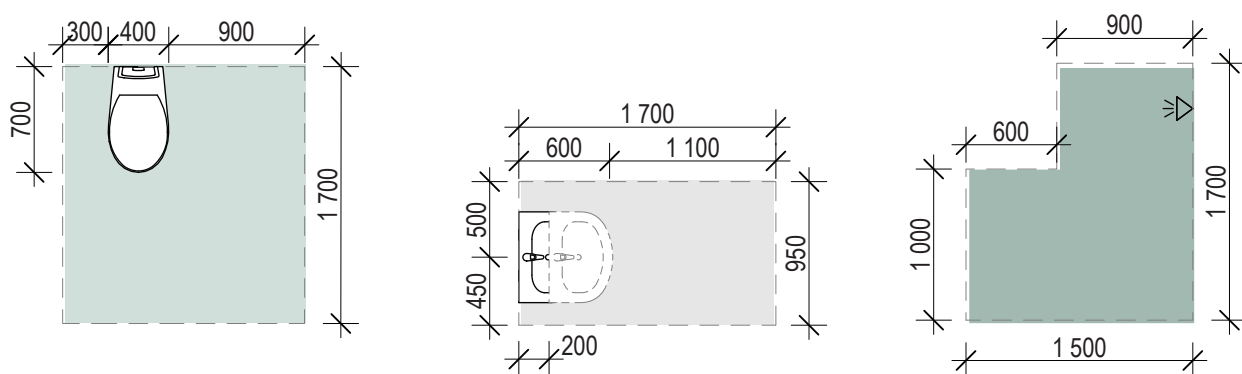
Roterbar toaletsits. Ryggstöd och armstöd följer med sitsen vid rotation.

Kan konceptrummet användas?

Konceptrummets innermått är 1700 x 2200 mm och innebär inte en yteffektivisering jämfört med Boverkets minsta hygienrum. Det uppfyller BBR-kraven och kan vara ett alternativ i planlösningar där en annan geometri på hygienrummet innebär en mer effektiv lösning på helheten, se *Bild 1.09*.

Konceptrummet är mer yteffektivt än SIS förhöjda nivå för tillgänglighet och förutsättningarna för en god arbetsmiljö för medhjälpare betydligt förbättrad. Likaså kan en rullstolsburen person förflytta sig autonomt i båda riktningarna, om än med öppen skjutvägg.

Integritet avseende ljud är en preferens som kan påverka marknadens önskemål, där en skjutvägg kan medföra lyhörddhet. Rummet kan konstrueras med 4 väggar och slagdörr, som i en mindre bostadsanpassning öppnas upp, om inte en roterbar toalettring då löser behovet.

I Bild 1.08

Funktionsmåttkraven från SS 914221 (normalnivå), för wc-stolen, tvättstället och duschplatsen.

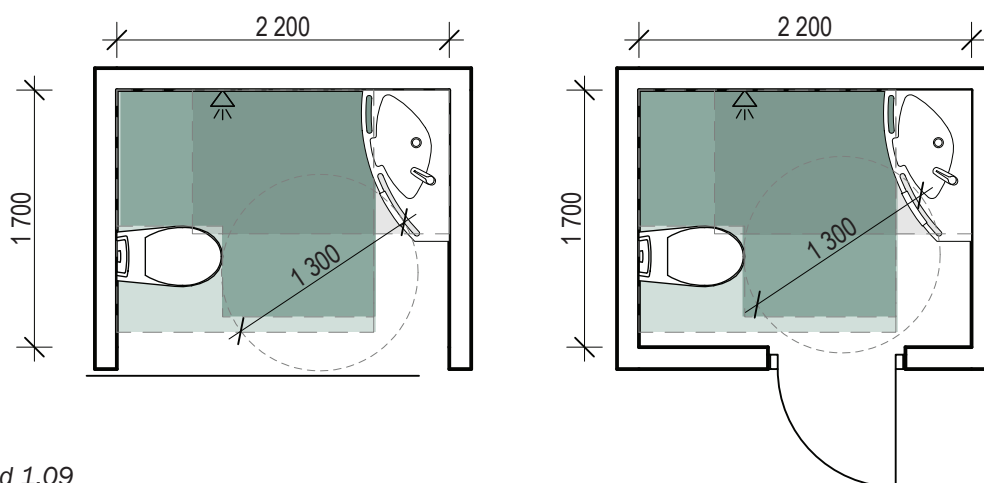

Bild 1.09

Visar funktionsmåttkraven (normal nivå) i konceptrummet. Till vänster med skjutvägg och till höger med fast vägg och slagdörr. Med skjutvägg kan rumsgränsen upplösas och djupet minskas till 1600 mm, om flexibiliteten mellan versionerna avstås. Rummet blir då 3,52 m².

2

Publika toaletter

Kapitlet går igenom de regler för publika toaletter som har betydelse när rumsmåttkrav i praxis utmanas med funktionskraven i reglerna. Ett urval av föreskrifter citeras med *kursiv svart text* och tillhörande Allmänt råd i *kursiv grön text*. Kapitlet börjar med BBR och följer dess kronologi:

- Allmänt
- Tillgänglighet och användbarhet
- Utformning
- Hygien, hälsa och miljö
- Bullerskydd
- Säkerhet vid användning

Kapitlet fortsätter med arbetsmiljöfrågan när hygienrummet blir arbetsplats. Därpå följer exempel på vanliga lösningar i dagens praxis och förbättringsmöjligheter i funktion. Slutligen prövas konceptrummet mot kraven för publika toaletter och vilka konsekvenser det får. Ett större urval av relevanta delar av föreskrifterna finns i bilaga 2 (BBR), bilaga 3 (SIS) och bilaga 5 (AFS). Relevanta delar av lagar och förordningar finns i bilaga 1 (PBL, PBF) och bilaga 4 (AML, AMF).

Allmänt

I BBR avser en "publik lokal" en lokal dit allmänheten har tillträde. Det finns inte krav på att publika lokaler ska ha toaletter, men om toaletter finns så gäller dessa regler.

Tillgänglighet och användbarhet

BBR 3:113 Dimensionerande mått för rullstol

Då det i denna författning anges att tomter, byggnader eller delar av byggnader ska vara tillgängliga och användbara ska måtten för eldriven rullstol för begränsad utomhusanvändning (mindre utomhusrullstol) vara dimensionerande och utrymme för manövrering med rullstol ska finnas.

Allmänt råd

Dimensionerande vändmått som är lämpliga vid bedömning av tillgängligheten och användbarheten för en mindre utomhusrullstol är en cirkel med diametern 1,50 meter.

BBR 3:1453 Tillgängliga och användbara toaletter

Där det finns toaletter för allmänheten ska minst en toalett vara tillgänglig och användbar.

Allmänt råd

I publika lokaler som har fler än ett plan med toaletter för allmänheten bör minst en toalett på varje sådant plan vara tillgänglig och användbar.

Den tillgängliga och användbara toaletten bör ha

- Minsta måtten 2,2 x 2,2 meter,
- Lämpligt utformad och placerad inredning och utrustning
- Kontrastmarkeringar, och
- Säkerhetslarm.

Det allmänna rådet 2,2 x 2,2 m motsvarar SIS-kraven för utökad tillgänglighet (Höjd nivå) i SS 914221. Bild 2.01 visar dessa funktionsmått. Måtten förbättrar tillgängligheten för stora grupper funktionshindrade. Dock hänvisar inte det allmänna rådet till SS 914221, som för bostäders hygienrum, så det formella kravet är enbart BBR-texten ovan.

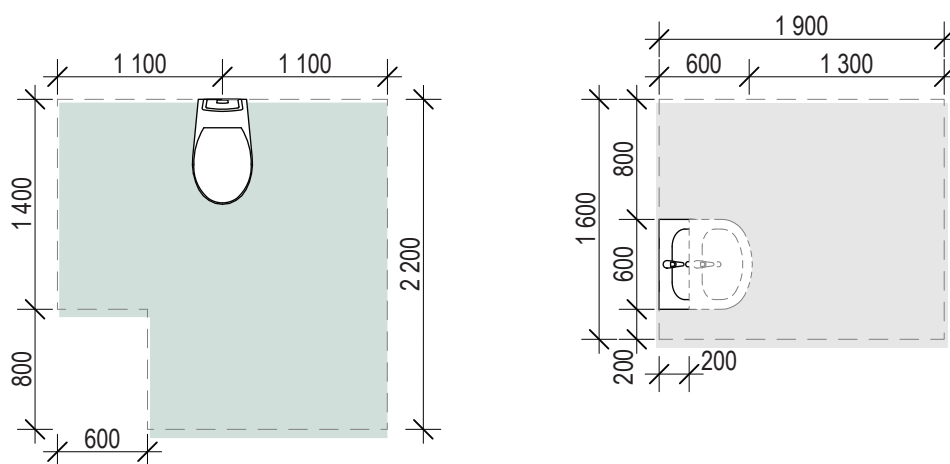

Bild 2.01

Illustration- funktionsmått (Höjd nivå) enligt SS 914221 för WC-stol respektive tvättställ. Funktionsmåttarna är förenliga med BBR 3:1453 Allmänt råd, men rådet hänvisar inte till SS 914221.

Kontraster och markeringar

BBR 3:1423 Kontraster och markeringar i byggnader

Viktiga målpunkter i byggnader liksom gångytor samt manöverdon ska vara lätta att upptäcka och hitta fram till även för personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Allmänt råd (förkortat)

Exempel på viktiga målpunkter i byggnader är i publika lokaler toalettdörrar. I publika lokaler bör det finnas logiska ledstråk som leder mellan utvalda målpunkter.

Kontrast mot omgivningen kan åstadkommas med avvikande material och ljushet. En ljushetskontrast på minst 0,40 enligt NCS mellan kontrastmarkeringen och den omgivande ytan ökar avsevärt möjligheten för synsvaga att uppfatta markeringen. Logiska färgsystem underlättar orienteringen för personer med utvecklingsstörning eller andra orienteringssvårigheter.

Reglerna innebär krav på både visuella och taktila ledstråk från till exempel huvudentrés orienteringstavla eller reception fram till en tillgänglig publik toalett. Kontrastkrav föreligger på toalettdörr i relation till vägg och kontrastkrav på utrustning mot vägg eller golv, efter hur rummet upplevs av den med synnedsättning, tolkat av tillgänglighetssakkunnig.

Dörrar och trösklar

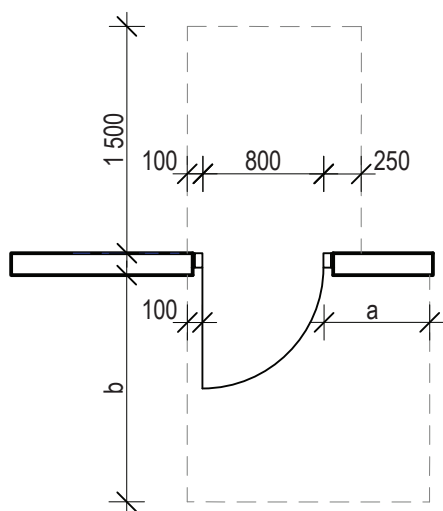
Se del av BBR 3:143 (bilaga 2). För dörrar i publika lokaler finns därtill följande allmänna råd:

Det fria passagemåttet bör vara minst 0,80 meter, när dörren är uppställd i 90 grader, vid:

- Korridorörrar som är placerade vinkelrätt mot korridorrens längdriktning,*
- Öppningar i förflyttningvägar,*
- Dörrar till hygienrum i publika lokaler som ska vara användbara för personer med nedsatt rörelseförmåga,*

Bild 2.02

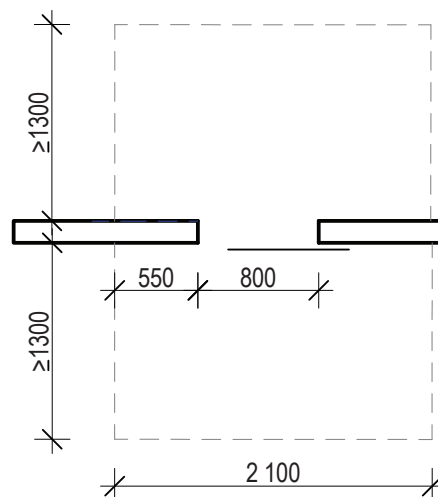
SS 914221 passagemått och funktionsytor "Höjd nivå" för innerdörr slagdörr respektive skjutdörr. BBR allmänna råd för publika toaletter hänvisar inte till SS 914221, men standarden kan användas för att nå de mer generellt beskrivna kraven på användbarhet vid dimensionerande rullstolsvändcirkel i publik miljö.

För passagemått 800 mm med dörren öppen 90°
a 700 b 1500

a eller b ökas med 400 vid nedåtgående trappa/
ramp.

Utrymme för vändning av rullstol ska finnas nära
dörren.

Bygelhandtag plus friyta för handen på båda
sidor om handtaget tar ca 200 mm.

Utrymme för vändning av rullstolen ska finnas
nära dörren.

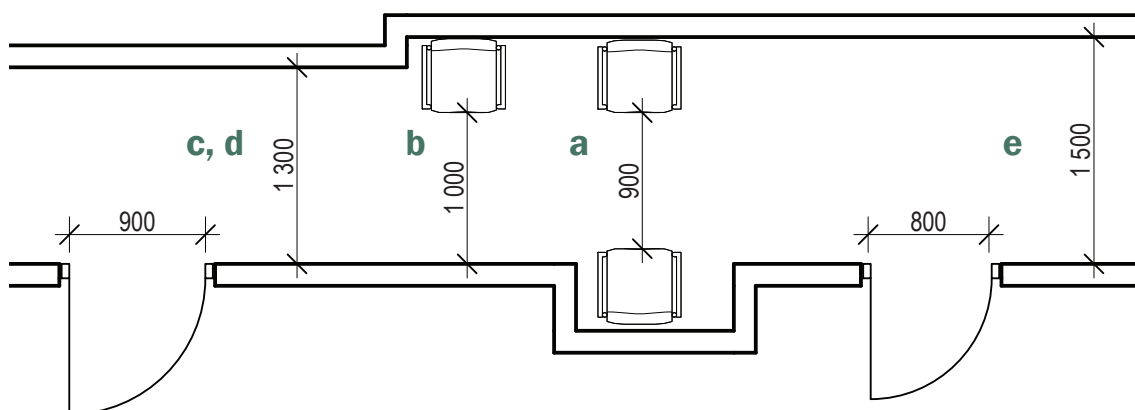
Utanförliggande utrymme

Om detta är ett kommunikationsutrymme, såsom en hall eller korridor, bör den ha en fri bredd på minst 1,30 meter (BBR 3:142). Den får kortvarigt, tex vid pelare, vara smalare, men alltid minst 0,80 meter.

I Bild 2.03 illustreras SS 914221 måttkrav i kommunikationsutrymmen för förhöjd nivå. BBR 3:142 (allmänna råd för kommunikationsytor) hänvisar inte till SS 914221, så det är inte ett formellt krav, men kan användas som förlaga för att nå de mer generellt beskrivna kraven på användbarhet vid dimensionerande rullstolsvändcirkel i publik miljö.

Bild 2.03

Bilden illustrerar SS 914221 krav på kommunikationsutrymme "Höjd nivå".

Rak passage

- a) kort passage förbi möbler
- b) mellan möbler och vägg
- c) mellan väggar

Passage där man ska kunna vända 90°

- d) om fritt passagemått i dörr är 900 mm
- e) om fritt passagemått i dörr är 800 mm

Utformning

Rumshöjden utmanas inte i detta arbete varför enbart en hänvisning till BBR 3:312 görs.

Hygien, hälsa och miljö

Se BBR 6:1-6:2. Avseende fukt, krav på vattentäta skikt, genomföringar och golvfall har de publika toaletter, som avses i detta arbete, inte badkar eller duschplats och på så vis inte de krav på tålighet för vattenbegjutning eller golvbrunn som följer därav i BBR 6:5. Dock kan ett offentligt toaletterum för sin städning och rengöring ha tappvatten med spolslang och golvbrunn och då gäller kraven för de ytor som regelbundet utsätts för vattenbegjutning. Ev vattenvärmare medför behov av golvbrunn.

Bullerskydd

Se BBR 7:1 och 7:22. Kraven är uppfyllda om ljudklass C enligt SS 25268 uppnås för lokaltypen.

Säkerhet vid användning

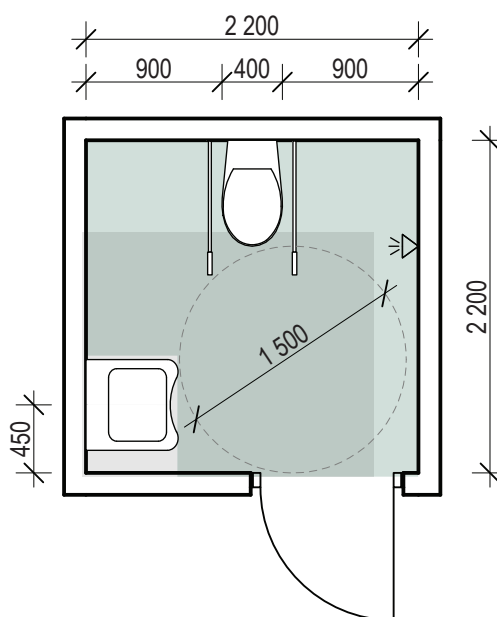
BBR ställer krav på säkerhetslarm i allmänt råd till föreskrift BBR 3:1453. Publika toaletter ligger oftast i byggnader där barn kan vistas, och regler och råd för det i BBR kapitel 8 gäller. Se föreskrift BBR 8:22 och dess allmänna råd för att undvika halkolyckor.

Publika toaletter som arbetsplats

Publika toaletter räknas inte som arbetsplats för en eventuell medhjälpare eller personlig assistent - AFS ställer inga ytterligare krav. För den som städar toaletten finns arbetsmiljöaspekter. BBRs minimikravet på gångytans friktion borde kompletteras med ett maximikrav ur arbetsmiljöperspektiv, eftersom publika toaletter städas frekvent och högre friktion medför ökad belastning på städpersonalen.

Exempel på lösningar

Bild 2.04
Illustration av tillgänglig publik toalett
som uppfyller kraven i BBR.

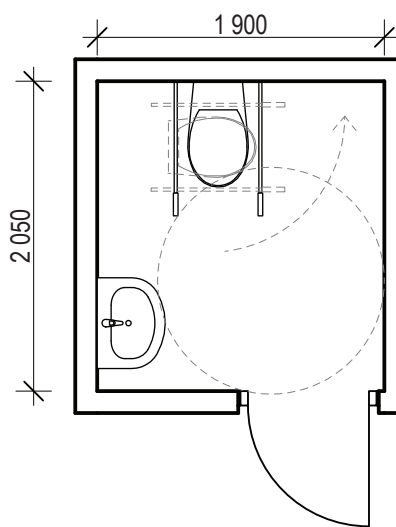

Förbättringsmöjligheter

Om ”Moderna Byggregler” från Boverket 2024 kommer att ersätta rumsmått med rena funktionskrav, så kan till exempel en roterbar toalettsits medföra att ytan på den publika toaletten kan minska, även om vändcirkelns diameter fortfarande är 1500 mm, se Bild 2.05.

Bild 2.05

Bilden visar minsta möjliga hygienrum utrustad med en vridbar toalettsits, som skulle kunna uppfylla framtida funktionskrav. Om man använder sig av denna toalettsits uppfylls kravet vid ”Förhöjd nivå” på 900 mm friyta på båda sidor av toalettstolen.

Kan konceptrummet användas?

Det enkla svaret är nej. Det allmänna rådet att toalettrumets innermått ska vara 2,2 x 2,2 meter är inte ett funktionskrav utan ett måttkrav på rummet. Det går då inte att hävda att en mindre yta är lika stor. Konceptrummets lösning lämpar sig inte i publika lokaler, eftersom den förutsätter att utanförliggande yta är integrerbar med hygienrummet när den behövs. I en publik miljö kan inte användarens integritet upprätthållas.

3

Hygienrum på hotell

Kapitlet går igenom de regler för hygienrum på hotell som har betydelse när rumsmåttskrav i praxis utmanas med funktionskraven i reglerna. Ett urval av föreskrifter citeras med *kursiv svart text* och tillhörande Allmänt råd i *kursiv grön text*. Kapitlet börjar med BBR och följer dess kronologi:

- Allmänt
- Tillgänglighet och användbarhet
- Utformning
- Hygien, hälsa och miljö
- Bullerskydd
- Säkerhet vid användning

Kapitlet fortsätter med arbetsmiljöfrågan när hygienrummet blir arbetsplats. Därpå följer exempel på vanliga lösningar i dagens praxis och förbättringsmöjligheter i funktion. Slutligen prövas konceptrummet mot kraven i hotells hygienrum och vilka konsekvenser det får. Ett större urval av relevanta delar av föreskrifterna finns i bilaga 2 (BBR), bilaga 3 (SIS) och bilaga 5 (AFS). Relevanta delar av lagar och förordningar finns i bilaga 1 (PBL, PBF) och bilaga 4 (AML, AMF).

Ett hotell har flera byggnadsdelar:

- Om publika utrymmen erbjuder besökare toalett, ska en tillgänglig och användbar toalett finnas, se föregående kapitel.
- Toaletter eller hygienutrymmen för personal utgår från AFS 2020:1 och avhandlas i avsnitt 6.
- Detta kapitel avhandlar kraven på hygienrum för hotellgäster.

Allmänt

Ytor bortom huvudentré och reception är inte publika lokaler och inte heller bostad. Gäster kan boka rum och planera besök, dvs de anses kunna välja hotell, och därmed välja ett som passar sina behov.

Tillgänglighet och användbarhet

Hotellrummens hygienrum är ingen egen kategori i BBR och har inga krav på tillgänglighet och användbarhet där. Det finns därmed varken krav på att installationer för personlig hygien ska finnas i ett rum till varje hotellrum (kan vara delade faciliteter i korridor) eller om installationerna finns, att de ska vara i ett eget rum (en del hotell erbjuder "badrum" som en mer eller mindre avgränsad del i hotellrummet).

Regelhierarkin är att PBL (och PBF) alltid gäller, så där Boverket inte har mer

detaljerade föreskrifter, ska lag och förordning tolkas. PBL och PBF säger att en byggnad ska vara lämpligt utformad och uppfylla lämpliga tekniska egenskapskrav för sitt ändamål – och att själva byggnaden ska vara tillgänglig. Det betyder att det räcker att ett hotellrum i hela hotellet är tillgängligt och användbart för en person med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga, om inte hotellet har marknadsskäl att göra annorlunda.

Om andra hotellrum i hotellet har egna hygienrum, ska det tillgängliga hotellrummet ha ett eget tillgängligt och användbart hygienrum. Annars kan det anses diskriminerande. Eftersom man kan förväntas anlända till ett hotell i en utomhusrullstol, borde en svängdiameter på 1,50 meter anses lämplig.

Kontraster och markeringar

Det hotellrum (med hygienrum) som är tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga, ska uppfylla krav på kontrastmarkering i hygienutrymmet. Detta trots att personer med nedsatt orienteringsförmåga, här synnedläggning, sannolikt inte är samma som de med nedsatt rörelseförmåga och behov av rullstol.

Dörrar och trösklar

Med en mindre utomhusrullstol som dimensionerande förutsättning ska det hotellrum med hygienrum som är tillgängligt, uppfylla kraven motsvarande en publik toalett avseende dörrar och trösklar, för att bli användbart. Se kapitel 2 och *Bild 2.02*.

Utanförliggande utrymme

Utanförliggande utrymme avser själva hotellrummet och även kommunikationsytor till hotellrummet. Med en mindre utomhusrullstol som dimensionerande förutsättning ska det hotellrum med hygienrum som är tillgängligt, uppfylla kraven motsvarande publika kommunikationsytor, för att bli användbart. Se kapitel 2 och *Bild 2.03*.

Hygien, hälsa och miljö

BBR avsnitt 6 ovan avser alla byggnader och gäller därmed också hotell.

Bullerskydd

PBF kräver att nivån av buller inte omöjliggör syftet för användningen. BBR avsnitt 7:1 nämner inte hotell som exempel, men antingen tillämpas BBR 7:21 för bostäder (syfte sömn) eller BBR 7:22 för lokaler. Där står att de som vistas i byggnaden inte ska besväras av ljudet utifrån och från installationer. Installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan lokal i samma byggnad, omfattas dock inte av kraven. Allmänt råd:

Kraven är uppfyllda om ljudklass C enligt SS 25268 uppnås för lokaltypen.

Ett hotellrum med tillhörande hygienrum torde uppfylla ljudnivåkraven om dessa nås mot utanförliggande korridor och andra gästers rum. Marknaden kan delvis antas självreglera tolkningen av lämplighet enligt PBL.

Säkerhet vid användning

BBR ställer krav på säkerhetslarm i allmänt råd till föreskrift BBR 3:1453. Se föreskrift BBR 8:22 och dess allmänna råd för att undvika halkolyckor. Hotell räknas som byggnader där barn kan vistas, och regler och råd för det gäller, se BBR kapitel 8. Stödhandtag ska finnas i tillgängliga duschutrymmen.

Hotellet som arbetsplats

Hotells hygienrum räknas bara som arbetsplats för hotellets städpersonal. Att hygienrummet är lättstädat ligger i allas intresse – för hotellgästen att det är rent, för hotelledningen att städtiden är kort och arbetsskador hos städpersonalen minimala. Minimikravet på friktion på gångytan enligt BBR borde kompletteras med ett maximikrav ur arbetsmiljöperspektiv, eftersom hygienrummen städas frekvent och högre friktion medför ökad belastning på städpersonalen.

Tillgängliga hygienrum där en gäst i rullstol kan förflytta sig med en mindre utomhusrullstol medger plats för medhjälpare, men anses inte vara arbetsplats för medhjälparen.

Exempel på lösningar

Eftersom särskilda krav på tillgängliga hygienrum för hotellrum saknas, lyfts inga exempel här. Marknadens efterfrågan styr i huvudsak utformningen.

Förbättringsmöjligheter

Med de ringa krav som finns på hotells hygienrum, så finns utvecklingsmöjligheter. Kundernas efterfrågan och trender styr vad som leder utvecklingen och kostnadseffektiviteten i investering och underhåll för hotellägaren. Separata utrymmen för dusch respektive wc-stol och tvättställ i själva rummet är möjliga och befintliga lösningar.

Kan konceptrummet användas?

Om det lämpar sig för fastighetens planlösning erbjuder konceptrummet ett tillgängligt och användbart hygienrum med en yteffektiv och alternativ geometri än den publika toaletten. Båda utgår från en mindre utomhusrullstol i vändcirkeln inuti rummet.

4

Hygienrum i vård- och omsorgsboende och gruppboendestäder

Kapitlet går igenom de regler för hygienrum i vård- och omsorgsboende och gruppboendestäder som har betydelse när rumsmåttkrav i praxis utmanas med funktionskraven i reglerna. Ett urval av föreskrifter citeras med *kursiv svart text* och tillhörande Allmänt råd i *kursiv grön text*. Kapitlet börjar med BBR och följer dess kronologi:

- Allmänt
- Tillgänglighet och användbarhet
- Utformning
- Hygien, hälsa och miljö (här inkluderas vårdhygieniska aspekter ur BOV:en)
- Bullerskydd
- Säkerhet vid användning

Kapitlet fortsätter med arbetsmiljöfrågan när hygienrummet blir arbetsplats. Därpå följer exempel på vanliga lösningar i dagens praxis och förbättringsmöjligheter i funktion. Slutligen prövas konceptrummet mot kraven på hygienrum i dessa byggnadstyper och vilka konsekvenser det får. Ett större urval av relevanta delar av föreskrifterna finns i bilaga 2 (BBR), bilaga 3 (SIS) och bilaga 5 (AFS). Relevanta delar av lagar och förordningar finns i bilaga 1 (PBL, PBF) och bilaga 4 (AML, AMF).

En byggnad för vård- och omsorgsboende kan ha flera typer av hygienrum:

- Publik toalett. Om publika utrymmen erbjuder besökare toalett, ska en tillgänglig och användbar toalett finnas, se avsnitt 2. Där är en mindre utomhusrullstol med vändcirkel 1,50 meter dimensionerande.
- Personaltoalett. Toaletter och hygienutrymmen för personal utgår från AFS 2020:1 och avhandlas i avsnitt 6.
- Hygienrum i vårdtagarens bostad. Detta är kapitlets fokus.

Allmänt

Vård- och omsorgsboenden är bostäder, varför BBR för hygienrum i bostäder är styrande. Enligt allmänt råd till BBR 3:227 är möjligheten för tre lägenheter i gruppboende att dela hygienrum, undantagen i boenden för funktionsnedsatta, vid LSS-boende mm.

I allmänt råd till BBR 3:228 påtalas att i hygienrum särskilda boenden för äldre oftast är arbetsplatser och därför lyder under arbetsmiljöregler i utformningen. Genom hänvisningen bygger BBR in AFS 2020:1 som en konkretisering av PBLs och PBFs krav på lämplighet i utformning och tekniska egenskaper för ändamålet. Arbetsmiljöreglerna följer, som tidigare nämnts, verksamhetens innehåll och gäller även vid förändringar efter att en byggnad är tagen i bruk.

BBR 3:22 Allmänt om utformning av bostäder (förkortad)

Bostäder ska dimensioneras och disponeras med hänsyn till sin långsiktiga användning. Bostäderna ska också inredas och utrustas med hänsyn till sin långsiktiga användning. I bostaden ska finnas:

- c) Minst ett rum för personhygien
- d) Inredning och utrustning för personhygien
- j) Utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas

Allmänt råd:

Lämpliga dimensionerande mått och inredningslängder för utformning av bostaden finns i SS 914221 plats för kombinerad tvättmaskin och torktumlare uppfyller kravet.

BBR ställer krav på rum för personhygien i bostäder. Det betyder att definitionen av rum enligt TNC 95 ska uppfyllas, dvs avgränsat rum. Regelverket säger inte att någon av väggarna inte får vara mobil, såsom en skjutvägg (se bilaga 6).

Tillgänglighet och användbarhet

BBR 3:113 Dimensionerande mått för rullstol. Måtten för manuell eller liten eldriven rullstol för inomhusanvändning (inomhusrullstol) får vara dimensionerande i enskilda bostadslägenheter.

Allmänt råd

Dimensionerande vändmått som är lämpliga vid bedömning av tillgängligheten och användbarheten för en inomhusrullstol är en cirkel med diametern 1,30 meter.

Till särskilda boenden hör som regel alltid förråd för parkering av utomhusrullstol, och mindre inomhusrullstol är dimensionerande enligt allmänt råd i BBR med hänvisning till SS 914221 (normal nivå).

BBR 3:146 och 3:221. Tillgänglighet och användbarhet i enskilda bostäder (förkortad)

Minst ett hygienrum ska vara tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga och utformas så att det lätt kan ordnas plats för medhjälpare. I det tillgängliga och användbara hygienutrymmet ska också gå att ordna en separat duschplats om en sådan saknas från början.

Allmänt råd (förkortad)

Dimensionerande mått som är lämpliga med hänsyn till tillgängligheten och användbarheten i rum finns i SS 914221 (normalnivån). Plats för medhjälpare och separat dusch kan ordnas tex genom att ett badkar tas bort.

För bostäder i flera plan ska ett tillgängligt hygienrum finnas på bostadens entréplan (BBR 3:221). Generellt sett gäller reglerna både vid nybyggnation, tillbyggnation, ombyggnation och ändringar, bygglovspliktiga eller ej. Observera att normalnivån i SS 914221 som visas är miniminivån enligt BBR-föreskriften. Verksamheten kan, för att uppfylla lämplighetskravet i överordnade PBL och PBF, eller för att uppfylla arbetsmiljökrav, kräva större mått. Detta diskuteras längre fram i kapitlet.

I Bild 4.01 visas funktionsmåttkraven runt wc-stol, tvättställ och duschplats, i SS 914222 (normalnivån) som hänvisas till i BBR 3:146. Ytorna visas inte integrerade här som i kapitel 1 för bostäder, eftersom arbetsmiljöregler också måste adderas.

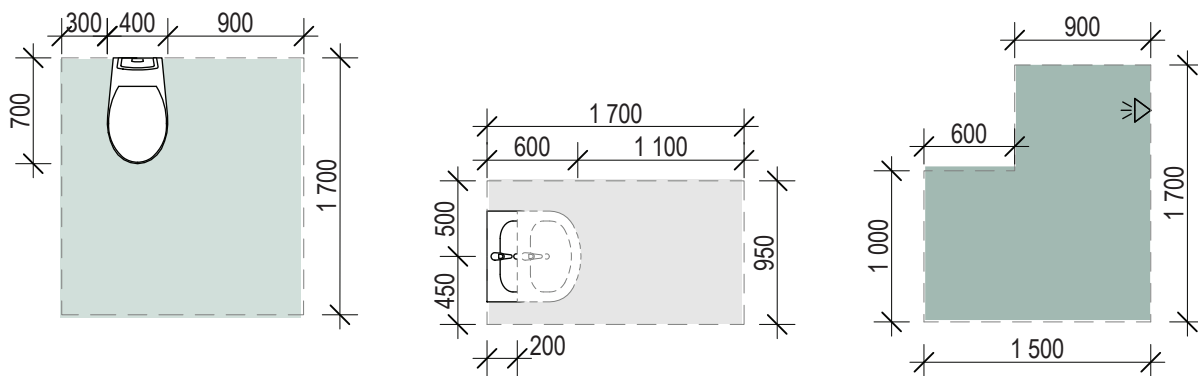

Bild 4.01

Kontraster och markeringar

I bostäder finns inte krav på tillgänglighet för personer med nedsatt orienteringsförmåga och därför inga krav på kontrastmarkering. Det kan uttolkas som att man förväntas hitta i sin bostad eller få vägledning om man är på besök. För ett vård- och omsorgsboende med ett tillgängligt hygienrum är kontrast lämpligt, då en högre andel brukare kan ha synnedsättning än generellt i befolkningen. Kravet är dock en tolkningsfråga som ingår i en helhetsbedömning av att färgsättningen är logisk och omgivningen avläsbar för brukarna. Enligt AFS 2020:1 ska ett tillgängligt hygienrum också ha kontrast, men föreskriften syftar i detta avseende på toalett för arbetstagaren, inte på omsorgstagarens hygienrum.

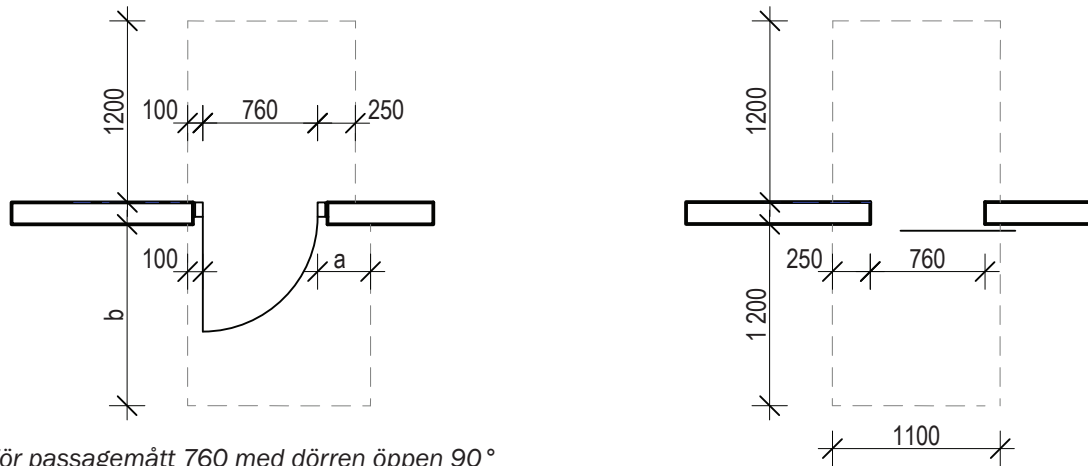
Dörrar och trösklar

Se del av BBR 3:143 (bilaga 2). För dörrar i bostäder finns därtill som ett allmänt råd lämpliga passagemått och lämpliga mått på betjäningsareor i SS 914221 (normalnivån) som visas i Bild 4.02.

”Riv hindren”, en nu utgången riktlinje för tillgänglighet, har ett krav på 0,84 meter i fritt passagemått, vilket är ett vanligt projektkrav som nås med en 10 M-dörr (karmyttermått). Det är också ett karmyttermått som Arbetsmiljöverket föreslår i ett dokument om Särskilt boende för äldre (2007, rev 2014 som hänvisas till på www.av.se 2022). Det anses enligt mejlkorrespondens med arbetsmiljöverket som gällande, trots att det är baserat på AFS 2009:2 för arbetsplatsens utformning, som ersatts.

Bild 4.02

Bilden illustrerar SS 914221 passagemått och funktionsytor "Normal nivå" för innerdörr slagdörr respektive skjutdörr, vilket utgör ett minimikrav.

För passagemått 760 med dörren öppen 90°

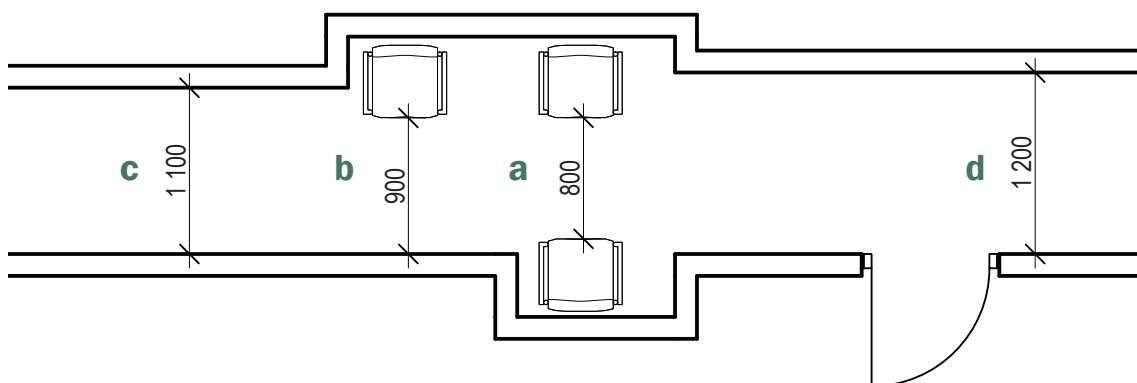
a)	b)
300	1800
550	1600
700	1400
1150	1200

a eller b ökas med 400 vid nedåtgående trappa/ramp. Vid arbetsbänk ökas a till 450 och vid diskmaskin eller breda skåpluckor (>400) till 650.

Utrymme för vändning av rullstol ska finnas nära dörren.

Bild 4.03

Bilden illustrerar SS 914221 kommunikationsutrymme "Normal nivå", vilket utgör ett minimikrav.

Rak passage

a) kort passage förbi möbler

b) mellan möbler och vägg

c) mellan väggar

Passage där man ska kunna vända 90°

d) tex genom dörr på långsidan.

I vård- och omsorgsboende är tröskelfrihet i dörröppningen att föredra. I en bostad för en person finns inga formella akustikkrav mellan hygienrum och utanförliggande utrymme och då kan tröskelfrihet enklare nås. Om hygienrummet och vådrummet har olika golvmaterial behöver materialmötet hanteras. Överbryggande metallist eller pvc-innehållande halvrund tröskel av fjädrande gummi är kompromisser som försvårar städning, ökar risk för fuktne drängning eller snubbelrisk. Enklast är om golvmattans svetsfog är tillräcklig.

Utanförliggande utrymme

Om detta är ett kommunikationsutrymme, såsom en hall eller korridor, finns ett allmänt råd med hänvisning till lämpliga mått i SS 914221 (normalnivån) som visas i *Bild 4.03*.

Utformning

Rumshöjden utmanas inte i detta arbete varför enbart en hänvisning till BBR 3:312 görs.

Hygien, hälsa och miljö

Se BBR 6:1-6:2 och 6:5, för fuktkrav på vattentäta skikt, genomföringar och golvfall. Enligt BBR 6:641 ska minst ett utrymme för personlig hygien förses med golvbrunn. Därför blir det mest yteffektivt att förlägga duschplats i samma hygienrum som wc-stol. Eventuellt utrymme för tvättmaskin och vattenvärmare bör placeras i utrymme med golvbrunn. Golvbrunn bör placeras lätt åtkomlig för rensning (BBR 6:644 Allmänt råd).

När rummet är litet kan dörr eller vägg bli utsatt för vattenbegjutning, om annan avskärmning runt duschplatsen inte är möjlig för personer med nedsatt rörelseförmåga. Då kan också utbredning av golvfall påverkas.

Vårdhygien

Utöver BBR-kraven tillkommer i vårdboenden även vårdhygieniska krav enligt BOV:en. Dessa är formellt sett rekommendationer. BBR hanterar risk för fuktproblem, legionella i varm och kallvatten, luftkvalitet, lukt, avlopp. BOV:en är delvis överlappande men också mer detaljerad hur man genom byggnadsutformningen förebygger infektioner med krav på ytskiktens tålighet för punktdesinfektion, städbarhet mm. BOV:en rekommenderar också tillgång till handskar, förkläde, tvål och handdesinfektionsmedel, som också arbetsmiljöreglerna kräver.

BOV:ens rekommendationer för hygienrummets utformning, är snarast en egen tolkning av BBR och äldre AFS, än vårdhygieniska krav:

- Toalettstol i vårdlokaler ska placeras så att hjälpsamt vårdpersonal kan arbeta från två sidor (80-100 cm vid varje sida samt minst 130 cm framåt)
- Minsta yta för hygienrum är 5,3 kvm. (2,20 x 2,40 meter)

Andra punkten är en översättning av funktionsmått till rumsmått, som därför kan ifrågasättas.

BOV:en har däremot starka infektionsförebyggande argument i följande rekommendationer:

- Besökstolett. Ett toaletterum för person med nedsatt rörelseförmåga (=RWC) som kan användas av patientens besökare, placerat med dörr mot allmän korridor/utrymme ska finnas. Den utformas lämpligen som en publik toalett.
- Tvättställ ska utföras utan bräddavlopp, utan propp till bottensil och blandarens stråle ska inte träffa bottensilen. Detta minskar risken att patienter exponeras för de mögelsvampar som bildas där.
- Utrymme mellan vägg och tvättställ ska vara lättstädat. Distans, silikonfog eller avtorkbar radie.
- WC-stol ska vara utan lock över toaletteringen. Det är mer lättstädat.
- För att minska risk för legionella ska duschslangen:
 - monteras så att den antingen töms med självfall mot golvet, eller genom självtömningsventil vid blandarhuset
 - vara < 1,5 m så att den inte når ner och kontamineras i wc-stolens skål.

Bullerskydd

BBR 7:21 Bostäder

De installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan bostad i samma byggnad, omfattas dock inte av ljudkraven.

Bullerskyddskravet gäller ljud från utifrån, byggnadens installationer, och andra lägenheter, inte inom en lägenhet. Dock är kraven på ljuddämpning i ett hygienrum (från ljud utifrån) lägre än till exempel i ett sovrum. Detta betyder att om ljuddämpningen mellan egna bostadens sovrum och hygienrum minskar, kan hygienrummets väggar, golv och tak behöva dämpa så mycket från grannbostäder att ljudkraven i sovrummet nås.

Säkerhet vid användning

Bostäder i särskilda boenden är byggnader där barn i förskoleålder kan vistas utan kontinuerlig tillsyn, och regler och råd för det gäller, se BBR kapitel 8. Se föreskrift BBR 8:22 allmänna råd för att undvika halkolyckor. Stödhandtag ska finnas i tillgängliga duschutrymmen. Tröskelfrihet och korta avstånd mellan stödhandtag kan minska fallrisk och öka autonomi. PBF säger att hygienrummet ska vara säkert vid användning och BBR att olyckor ska undvikas - men att större tillgängliga hygienrum kan innebära minskad autonomi och ökad fallrisk omnämns inte.

Vård- och omsorgsboendets hygienrum som arbetsplats

Arbetsmiljööreglerna ställer krav på utrymme för medhjälpare i tillgängliga hygienrum i vård- och omsorgsboenden - "Särskilda boenden" enligt arbetsmiljööreglernas terminologi. Hygienrum i dessa byggnader anses i regel vara en arbetsplats för vård- och omsorgspersonal, och personalen verkar inom en organisatorisk struktur där arbetsgivaren har ansvar för arbetsmiljön. I nyproduktion eller vid ombyggnation behöver också tillgänglighetssakkunniga ta hänsyn till AFS 2020:1 och andra arbetsmiljööregler.

Utgångspunkten är 25 § i AFS 2020:1:

Arbetsplatser ska vara utformade för att medge tillräcklig rörelsefrihet för arbetet. Om detta inte är möjligt, på grund av särskilda förhållanden på arbetsplatsen, ska arbetstagarna ha tillräcklig rörelsefrihet nära den plats där arbetet utförs.

Vid arbete där arbetstagaren måste utföra arbetsmoment som innebär kraftutövning eller arbete där arbetstagare behöver vrida, huka eller böja sig ned, ska det normalt finnas ett fritt arbetsutrymme om minst 0,8 meter. Då hjälpmedel och arbetsutrustning, eller annan teknisk utrustning, används behövs dessutom ett fritt utrymme för att hantera och manövrera dessa.

Allmänna råd:

För att uppfylla första stycket kan det ibland behövas ett större arbetsutrymme än det minimimått som anges i andra stycket. Särskilda förhållanden kan vara tillfälliga eller kortare arbetsuppgifter, till exempel servicearbeten i trånga utrymmen. Exempel på arbeten där arbetsutrymme enligt andra stycket kan behövas är vård och omsorg, städning, fastighetsservice,

Förenklat:

- Medhjälpare men utan hjälpmedel: minst 0,80 m fritt på båda sidor om wc-stol.
- Medhjälpare och hjälpmedel: minst 1,00 m fritt på båda sidor wc-stol (Arbetsmiljöverkets väglednings-pm, Dnr 2019/001038, baserad på AFS 2009:2).
- Fritt utrymme framför toalettstolen: vändcirkel på minst 1,30 m i diameter för rullstol eller annat hjälpmedel. För hjälpare framför den boende gäller som ovan minst 0,80 m utan hjälpmedel och minst 1,00 m med hjälpmedel, vilket rymms i vändcirkeln.
- Minst 0,90 m fritt passagemått mellan tvättställ och toalettstål.

Eftersom arbetsmiljööreglerna gäller även vid ändrad verksamhet eller ändrat brukarbehov i befintliga byggnader, drivs också kraven genom anmälningar, inspektioner och förelägganden, med eller utan juridiska processer.

Hygienrum där personal assisterar brukaren har måttkrav enligt *Bild 4.04*. Måtten är funktionskrav och inte rumskrav. Kring några av måtten finns diskussioner och prejudicerande domslut:

- Fritt mått vid sidan om wc-stol: räknas duschblandaren som inkräktande eller inte? Enligt texten i arbetsmiljöverkets väglednings-pm (Dnr 2019/001038) får ingen fast utrustning finnas inom 1,00 m. Men enligt planskiss i samma pm

markeras duschblandaren som att den inte räknas i detta funktionsmått. En del projekt ökar distansen wc-stol – duschblandarvägg till 1,05 m för att minimera risken. Detta är sannolikt ett självpåtaget överkrav, eftersom myndighetens måttsatta planskiss är tydlig.

- Fritt utrymme framför toalettstolen: i arbetsmiljöverkets material står 1,30 – 1,40 m. Det är en otydlighet som för projekt innebär en risk. Men reglernas uppbyggnad är att måttkravet för medhjälpare och hjälpmedel är 1,00 m på tre sidor wc-stolen och 0,90 m i passagemått mellan wc-stol och tvättställ. Måttet 1,30-1,40 m syftar till att uppfylla vändcirkeln för en rullstol. Cirkelns diameter ska då finnas i hygienrummet, direkt nåbar från wc-stolen, men måste inte placeras exakt rakt framför wc-skålens framkant. Svängdiametern 1,50 m gäller om rutinen är mindre utomhusrullstol inne på hygienrummet.
- Vändcirkelns fria mått i höjddled. Rullstolens fotstöd sitter lågt och rullstolen kan tillgodoräkna viss frigång under tvättställ med bakdraget vattenlås. Även en väggmonterad wc-stol kan ha en viss frigång under stolens framkant. Detta illustreras också i Boverkets exempelskisser på små tillgängliga hygienrum (se kapitel 1) och sker i praxis hos stora vårdlokalbeställare. Cirka 10 cm bedöms cirkeln kunna överlappa installationerna i planritning, om de har fritt under.
- Dörröppningsmåtten (fritt passagemått) ska enligt Arbetsmiljöverkets väglednings-PM (Dnr 2019/1001038) vara 0,90 m, men i samma text anges ett ytterkarmsmått på 10 M som tillräckligt, vilket är det som tillämpas i praktiken. Fritt passagemått är då i intervallet 0,84-0,90 m.

Domslut från arbetsmiljömål gällande vård- och omsorgslokaler behöver granskas kritiskt så att man tar ställning till om de är tillämpliga för den egna verksamhetens brukarbehov och arbetsrutiner.

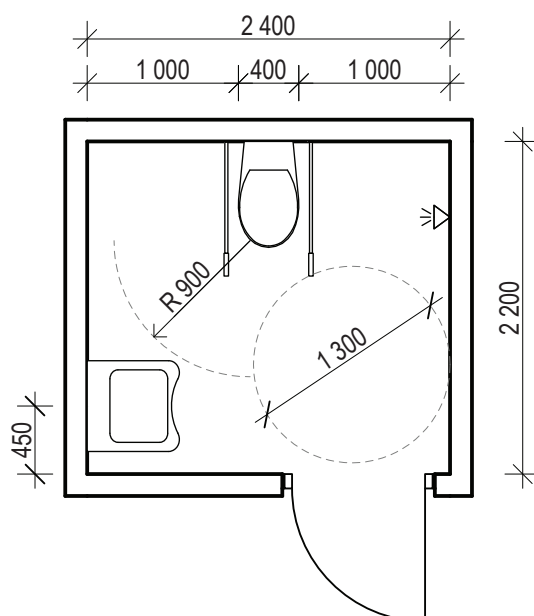

Bild 4.04

Exempel på ett vanligt hygienrum i vård- och omsorgsboende. Rummet uppfyller SS 914221 förhöjd nivå för tillgänglighet, som är större än BBRs och Arbetsmiljöverkets krav för boende med plats för både hjälpmedel och medhjälpare. Arean är 5,28 m².

Exempel på lösningar

I Bild 4.04 visas en vanlig lösning på ett tillgängligt och användbart hygienrum i ett vård- eller omsorgsboende där man planerar för att den boende både behöver medhjälpare och hjälpmedel. De funktionsmått som arbetsmiljöreglerna kräver innebär samtidigt att man når SS 914221 krav på utökad tillgänglighet (förhöjd nivå).

En del boenden planerar också för tvättmaskin och torktumlare i hygienrummet, vilket kräver större yta och beslut ifall även maskinerna ska vara tillgängliga för en boende i rullstol.

Förbättringsmöjligheter

I vård- och omsorgsboende är brukarens upplevelse och möjlighet att klara sig själv viktig, liksom fallrisk och arbetsmiljö för personal. Större hygienrum med längre avstånd mellan grepp kan medföra en ökad upplevelse av institutionalisering, ett ökat hjälpbehov och en högre fallrisk. Så målen är i praktiken delvis motstridiga, med risk för att strävan efter en god ergonomi skapar fler assistanskrävande situationer och fler arbetsmiljörisker på totalen. Arbetsmiljöverkets måttkrav kan ifrågasättas enligt följande:

- Om ett mindre hygienrum med lätt nåbara grepp gör att fler brukare klarar sig själva: Kan det reducera antalet situationer som medhjälpare behövs, till "särskilda förhållanden" enligt §25?
- Arbetsmiljöverket har inga synpunkter på var olika moment utförs. Varför ska då rullstolen in i hygienutrymmet och överflyttningen göras där, i ett enpersonsboende? Arbetsrutinen kan vara att brukaren i stället flyttas över till en mobil hygienstol som rullas fram över wc-stol, eller in till dusch. I så fall är BBR-kraven för tillgängliga hygienrum i bostad tillräckliga. Dock löser detta inte situationen om patienten tagit sig själv till wc-stolen men behöver hjälp och hjälpmedel för att ta sig därifrån.
- En elektriskt höj- och sänkbar wc-stol medför att personalen inte behöver böja sig ner och inte heller behöver lyfta brukaren på samma sätt. Med en sådan teknisk lösning, utgår stora delar av belastningsmomentet i arbetsuppgiften. Skulle inte det ge större effekt än kraven på fri yta? Gäller då verkligen §25 andra stycket?
- En roterbar toaletsits gör att funktionsmåttkraven i rummet på 0,80 m, eller 1,00 m, ändrar riktning. Vid en sidoflyttning från wc-stol till rullstol med två hjälpare står dessa normalt inte på ömse sidor om wc-stolen samtidigt, utan en står mitt emot brukaren och en står jämte. Med roterbar sits kan sannolikt ergonomi nås för två hjälpare och rullstol med enbart BBR-krav för tillgängligt hygienrum i bostad.
- Dörren är både en patientsäkerhets- och arbetsmiljöfråga. Dagens praxis med slagdörr och fritt passagemått på 0,80 m innebär två problem:

- Att stödja en boende genom öppningen är varken säkert eller ergonomiskt.
- Att evakuera en boende som ramlat eller svimmat genom dörröppningen för att akut omhänderta utanför hygienrummet är inte heller säkert eller ergonomiskt.

En bred dörröppning med skjutdörr eller motsvarande kan förbättra detta, men medför andra kompromisser. Skjutdörren kan kräva bättre balans hos boende för att öppnas.

I Arbetsmiljöverkets väglednings-pm (Dnr 2019/001038) står att koncept där man projekterar så små utrymmen som möjligt för att boende själva ska klara sina toalettbesök, genom att ha handtag för stöd, inte uppfyller Arbetsmiljöverkets krav på tillräckliga utrymmen för arbetstagaren och teknisk utrustning, eftersom det innebär att utrymmet kan vara för litet när arbetstagare ska hjälpa. Denna text innebär inte att man motsätter sig ökad brukarautonomi och bra grepp, utan att den yta som krävs för de ergonomiskt belastande moment som behöver utföras gäller. Detta talar emot att en förflyttning skulle kunna reduceras till "särskilda förhållanden". Men om rutinen är att göra förflyttningen utanför hygienrummet, ha en roterbar toalettsits, eller att lyftmoment utgår med höj- och sänkbar stol – så finns inte momentet kvar. Gäller då funktionsmåttkravet?

På Arbetsmiljöverkets hemsida (av.se/halsa-och-sakerhet/omsorg-och-sociala-tjanster/forebyggande) står att: "Arbetsmiljökraven till största delen är funktionskrav, det vill säga utformningen beror på verksamheten. När ett mått anges, är det för utrymmet som behövs för att utföra ett visst arbete, snarare än rumsmått." Detta talar för att en roterbar toalettsits eller skjutvägg som tillskapar ytan i utanförliggande utrymme, uppfyller arbetsmiljöverkets funktionskrav på fria mått.

Utmaningen för arbetsgivare och fastighetsägare är att brukarnas behov kan ändras över tid. Tar man höjd för alla ytterligheter i hjälpmedlens platsbehov, ökar area, hjälpbehov eller fallrisk för andra brukare. Det ökade behovet av hjälp skulle kunna drivas juridiskt som ett arbetsmiljöproblem enligt arbetsmiljölagen, där man i sitt systematiska arbetsmiljöarbete ska eliminera riskmoment. Möjligen skulle patientsäkerhetslagen kunna tillämpas, men man behöver då sannolikt kunna påvisa att den minskade fallrisken inte bara är teoretisk.

En elektriskt höj- och sänkbar wc-stol, som brukaren kan styra själv, liksom en roterbar toalettsits, kan öka autonomi. Tillsammans kan dessa minska antalet lyft för personalen och kanske utgå behovet av två personal samtidigt.

Kan konceptrummet användas?

Konceptrummet uppfyller BBR-kraven för hygienrum i bostad, med mått runt installationerna enligt SS 914221 som visas i *Bild 4.06a* och *b*.

Konceptrummet uppfyller också funktionsmåttkraven enligt Arbetsmiljöverket, vilket framgår i *Bild 4.07a*. Lösningen förutsätter att man accepterar att arbetsmiljöytan vid behov "lånas" från utanförliggande utrymme. Passagemåttet i dörren är mer ergonomiskt och säkert än med en 10-M-dörr.

Om boendes behov ändras över tid, kan konceptrummet konstrueras enligt *Bild 4.07b* men med fyra väggar och en slagdörr utan tröskel. Det är då en mindre bostadsanpassning att öppna upp väggen och ersätta med skjutdörr om en roterbar toalettsits inte löser behovet. Möjligheten att växla mellan alternativ *a* och *b*, i båda riktningarna, innebär en riskminimering och flexibilitet för projektet, fastighetsägaren och hyresgästen/arbetsgivaren.

Tanken stöds också av Arbetsmiljöverkets väglednings-PM (Dnr 2019/1001038) som säger att: "Planlösningar och inredning som ger flexibilitet, så att utrymmet kan anpassas till aktuella behov är därför en fördel."

Med flexibilitet mellan alternativ *a* och *b* är rumsarean 3,74 m².

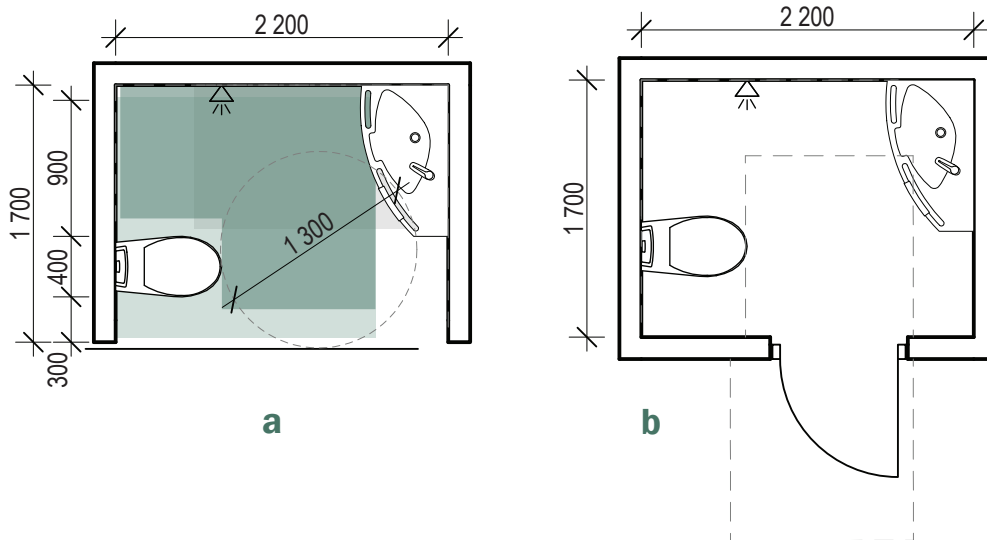

Bild 4.06

a) Konceptrummet med funktionsmått för installationerna från SS 914221 normalnivån. Tvättstället behöver inte vara av illustrerad modell. Betjäningsytan till duschen kan låna 10 cm under tvättstället, enligt Boverket (illustration visas i avsnitt 1) och vårdlokalbeställare, när syftet är att kunna svänga in med rullstol, hygienstol eller gånghjälpmedel.

b) Visar samma rum, men med betjäningssytor för dörr från SS 914221 normalnivån.

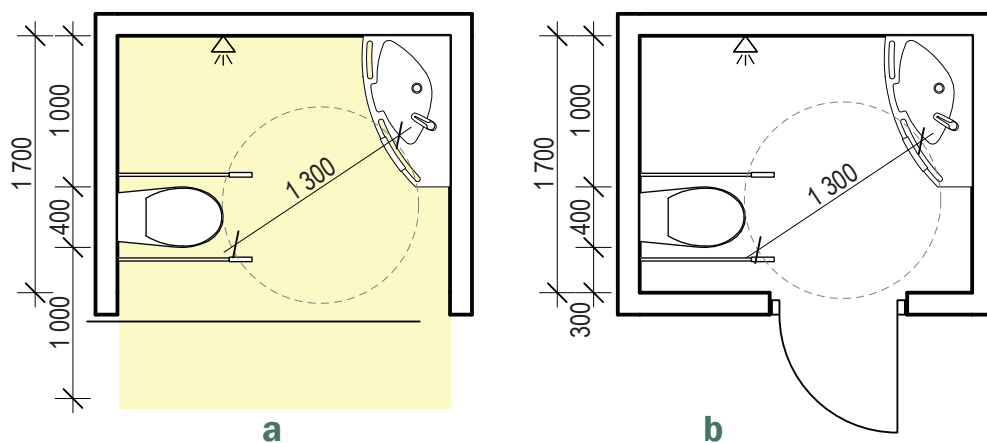

Bild 4.07

a) Hygienutrymme med skjutdörr. Måttkedjan bakom toalettstolen visar hur Arbetsmiljöverkets krav på arbetsyta uppfylls med dörren i uppställt läge.

b) Hygienutrymme som byggts för att uppfylla Boverkets krav på tillgänglighet i bostäder, men som med en enkel ombyggnation också kan uppfylla arbetsmiljöverkets regler.

Hygienrum på vårdavdelning

Kapitlet går igenom de regler för hygienrum på vårdavdelning som har betydelse när rumsmåttkrav i praxis utmanas med funktionskraven i reglerna. Ett urval av föreskrifter citeras med *kursiv svart text* och tillhörande Allmänt råd i *kursiv grön text*. Kapitlet börjar med PBL, PBF och följer sedan BBR's kronologi:

- Allmänt
- Tillgänglighet och användbarhet
- Utformning
- Hygien, hälsa och miljö (här inkluderas vårdhygieniska aspekter ur BOV:en)
- Bullerskydd
- Säkerhet vid användning

Kapitlet fortsätter med arbetsmiljöfrågan när hygienrummet blir arbetsplats. Därpå följer exempel på vanliga lösningar i dagens praxis och förbättringsmöjligheter i funktion. Slutligen prövas konceptrummet mot kraven på hygienrum på vårdavdelning och vilka konsekvenser det får. Ett större urval av relevanta delar av föreskrifterna finns i bilaga 2 (BBR), bilaga 3 (SIS) och bilaga 5 (AFS). Relevanta delar av lagar och förordningar finns i bilaga 1 (PBL, PBF) och bilaga 4 (AML, AMF).

En vårdbyggnad har flera byggnadsdelar. Huvudentré och huvudreception räknas som publika lokaler. Men även en vårdavdelning kan ha flera typer av hygienrum:

- Publik toalett. Om ett offentligt receptionsnära utrymme erbjuder besökare toalett ska en tillgänglig och användbar toalett finnas, se kapitel 2.
- Personaltoalett. Toaletter eller hygienutrymmen för personal utgår från AFS 2020:1 och avhandlas i kapitel 6.
- Hygienrum till vådrum, med ingång från vådrummet och inte från korridor. Detta är kapitlets fokus.
- Hygienrum med ingång från korridor, delade av flera patienter, vilket inte omfattas av detta arbete. Ex britsduschrum.

Lämplighet för sitt ändamål enligt PBL och PBF

En vårdavdelnings vådrum och hygienrum är inte publik lokal och inte heller bostad. Vårdrums hygienrum är ingen egen kategori i BBR och där ställs inga krav på tillgänglighet och användbarhet. Det finns därmed varken BBR-krav på att installationer för personlig hygien ska finnas till varje vådrum (kan vara delade faciliteter i korridor) eller att de ska vara i ett eget rum. Funktionerna skulle, ur ett strikt BBR-perspektiv, kunna vara en integrerad del av vådrummet.

Regelhierarkin är att PBL och PBF är överordnade BBR, så där Boverket inte har mer detaljerade föreskrifter, ska lag och förordning tolkas.

PBL 8 kap. 1§. En byggnad ska

1. Vara lämplig för sitt ändamål,
2. Ha en god form-, färg och materialverkan, och
3. Vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

PBL och PBF säger att en byggnad ska vara lämpligt utformad och uppfylla lämpliga tekniska egenskapskrav för sitt ändamål. De BBR-avsnitt som gäller alla byggnader och byggnadsdelar ska naturligtvis följas.

Till skillnad från hotellrum kan man i sjukvård inte räkna med att patienterna kan välja sjukhus eller boka vådrum. Hygienrummet är ofta en arbetsplats som lyder under arbetsmiljöregler i sin utformning. Sammantaget blir regelverkets tolkning en bedömningsfråga som utgår från vilken vårdverksamhet som bedrivs, hur patienternas behov ser ut, vilka arbetsrutiner som gäller och fungerar, samt vilken framtida flexibilitet som lokalerna ska vara rustade för om verksamhetsinnehållet skulle ändras över tid.

Vårdhygiens perspektiv hör också till lämplighetsbegreppet och de involveras både i projekt och förvaltning. Deras synpunkter är rekommendationer, inte bindande krav, och projektet måste värdera synpunkterna för att nå optimala kompromisser om det finns andra motstridiga krav. Detta utvecklas under rubriken Hygien, hälsa och miljö.

Formuleringen i PBL och PBF om en byggnads lämplighet i utformning och tekniska egenskaper är hållbar i sin otydlighet och dess praktiska tolkning en spegel av sin tid. Inom vårdbyggnader har trenden de senaste decennierna varit att gå ifrån flerbäddsrum med delade hygienrum till enkelrum med eget hygienrum. Det är lämpligt ur både vårdhygieniskt perspektiv och integritetsperspektiv. Vid stora förändringar, som pandemi och brist på personal, kan slutsatsen vad som är lämpligt bli en annan och driva innovation i nya riktningar. Likaså kan hållbarhetsaspekter, med krav på nyttjandegrad och förlängd livslängd av befintliga byggnader, landa i nya utfall för vad som anses lämpligt.

Tillgänglighet och användbarhet

PBL och PBF kräver att en vårdbyggnad ska vara tillgänglig. För att uppfylla det kravet räcker det att ett vådrum med hygienrum i hela byggnaden är tillgängligt och användbart för en person med nedsatt rörelse- och orienteringsförmåga, eller möjligen ett på varje våningsplan. Men av lämplighetsskäl enligt PBF görs ofta fler tillgängliga. Till exempel:

- På en vårdavdelning där patienterna i huvudsak är uppegående, utan hjälpmedel eller behov av medhjälpare i hygienrummet, kan det räcka att något eller några av avdelningens rum är tillgängliga, för de patienter som har ett sådant behov. Till exempel en avdelning för elektiv kirurgi eller psykiatri.

- På en vårdavdelning med geriatriska patienter, en strokeenhet eller avdelning för palliativ slutenvård bör sannolikt alla vårdplatser ha tillgängliga hygienrum.

Om andra vårdrum i vårdbyggnaden har egna hygienrum ska det tillgängliga vådrummet också ha ett tillgängligt och användbart hygienrum. Eftersom man kan förväntas anlända till en vårdbyggnad i en utomhusrullstol, är en svängdiameter på 1,50 meter lämplig om patienter kommer direkt till vådrummet. Om rutinen är att man på avdelningen byter till en inomhusrullstol är en svängdiameter på 1,30 meter lämplig. Se dock också hur arbetsmiljökrav påverkar funktionsmåten.

Generellt sett gäller kraven både vid nybyggnation, tillbyggnation, ombyggnation och ändringar, bygglovspliktiga eller ej.

Kontraster och markeringar

Det vådrum med hygienrum som är tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga, ska uppfylla krav på kontrastmarkering i hygienutrymmet. Detta trots att personer med, i detta fall synnedbjudning, inte behöver vara samma som de med nedsatt rörelseförmåga och behov av rullstol. I en vårdbyggnad finns därför goda skäl att uppfylla kontrastkrav mellan installationer och bakomliggande ytor även i hygienrum som inte är anpassade för personer med nedsatt rörelseförmåga.

BBR 3:1423 Kontraster och markeringar i byggnader

Viktiga målpunkter i byggnader liksom gångytor samt manöverdon ska vara lätta att upptäcka och hitta fram till även för personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Allmänt råd (förkortat)

Kontrast mot omgivningen kan åstadkommas med avvikande material och ljushet. En ljushetskontrast på minst 0,40 enligt NCS mellan kontrastmarkeringen och den omgivande ytan ökar avsevärt möjligheten för synsvaga att uppfatta markeringen.

Logiska färgsystem underlättar orienteringen för personer med utvecklingsstörning eller andra orienteringssvårigheter.

Kontrastkrav på minst 0,40 enligt NCS-skalan för hygienrummets dörrblad är inte säkert nödvändigt när det hör till ett enkelrum. Det ska vara lätt att orientera sig mellan vådrummet och hygienrummet, men ingår i en helhetsbedömning av att färgsättningen är logisk och omgivningen avläsbar för patienter med synnedbjudning. Enligt AFS 2020:1 ska ett tillgängligt hygienrum också ha kontrast, men föreskriften syftar i detta avseende på toalett för arbetstagaren, inte på patienternas hygienrum.

Dörrar och trösklar

Se del av BBR 3:143. När utomhusrullstol gäller som dimensionerande förutsättning, ska det vådrum med hygienrum som är tillgängligt uppfylla kraven motsvarande publik toalett avseende dörrar och trösklar, för att bli användbart.

För dörrar i publika lokaler finns därtill följande allmänna råd:

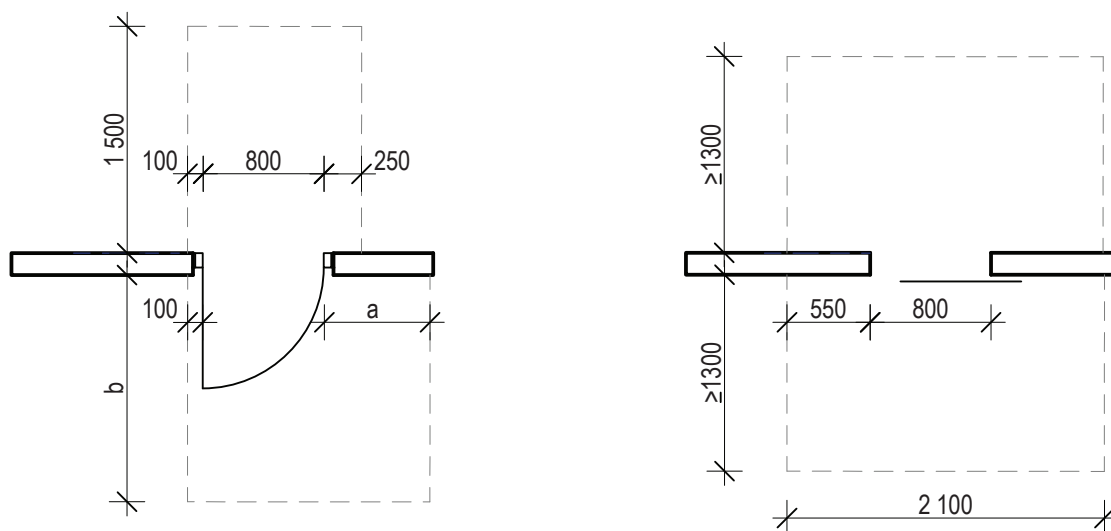
Det fria passagemåttet bör vara minst 0,80 meter, när dörren är uppställd i 90 grader, vid:

- *Korridorörrar som är placerade vinkelrätt mot korridorens längdriktning,*
- *Öppningar i förflyttningssvägar,*
- *Dörrar till hygienrum i publika lokaler som ska vara användbara för personer med nedsatt rörelseförmåga,*

Från "Riv hindren" finns ett högre krav på 0,84 meter i fritt passagemått, vilket är ett vanligt projektkrav som i regel nås med en 10 M-dörr (karmyttermått). Det är också ett karmyttermått som Arbetsmiljöverket föreslår i dokument om Särskilt boende för äldre (2007, rev 2014 men 2022 hänvisas till på www.av.se), som dock är baserat på en nu inaktuell föreskrift (AFS 2009:2 för arbetsplatsens utformning).

Bild 5.01

Illustrationen visar SS 914221 passagemått och funktionsytor "Höjd nivå" för innerdörr slagdörr respektive skjutsdörr. BBR allmänna råd hänvisar inte till SS 914221, så det är inte ett formellt krav, men det kan användas som förlaga för att nå de mer generellt beskrivna kraven på användbarhet vid dimensionerande rullstolsväändcirkel 1,50 meter.

För passagemått 800 mm med dörren öppen 90°

a 700 b 1500

*a eller b ökas med 400 vid nedåtgående trappa/
ramp.*

*Utrymme för vändning av rullstol ska finnas nära
dörren.*

*Bygelhandtag plus friyta för handen på båda
sidor om handtaget tar ca 200 mm.*

*Utrymme för vändning av rullstolen ska finnas
nära dörren.*

Med enkelrum och eget hygienrum krävs ingen akustisk integritet mellan hygienrum och vådrum, som vid flerbäddsrum eller hygienrum med ingång från korridor. Därmed kan man också göra öppningen tröskelfri och slippa släpplista, falltröskel och liknande lösningar. Om våtrummet och vådrummet har olika golvmaterial behöver materialmötet hanteras. Överbryggande metallist eller pvc-innehållande halvrund tröskel av fjädrande gummi är kompromisser som försvårar städning, ökar risk för fuktne drängning eller snubbelrisk. Enklast är om golvmattans svetsfog är tillräcklig.

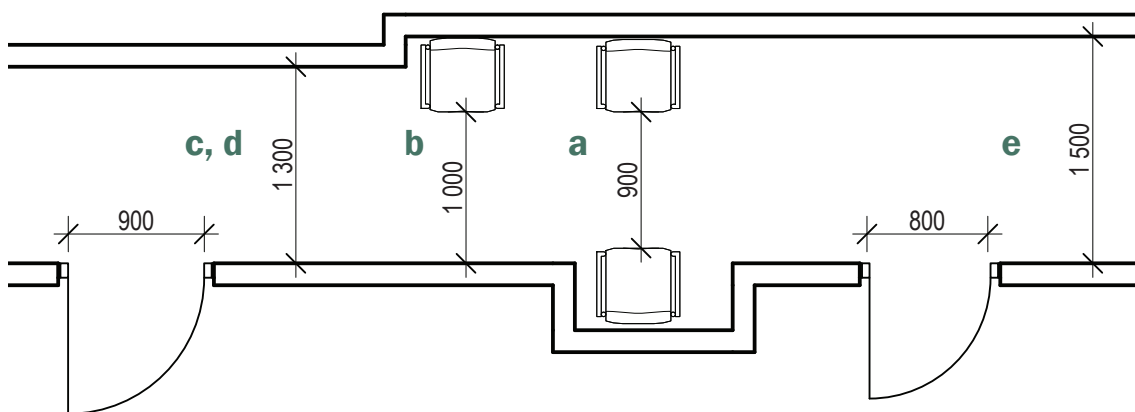
Utanförliggande utrymme

Utanförliggande utrymme blir i detta fall vådrummet. Men också passagevägen dit efter hur patienter rör sig på avdelningen. För ett tillgängligt hygienrum ska även vårdavdelningens korridorbredd, vådrummets passageytor och betjäningssytor till hygienrummets dörr, uppfylla funktionskraven för dimensionerande rullstol och hjälpmedel för att bli användbart. Dessa blir då samma som för publika toaletter, och visas i Bild 5.02. I en vårdbyggnad där sängtransporter sker och arbetsmiljökraven runt säng eller brits ska uppfyllas, kommer kraven enkelt att nås. Betjäningssytor till dörrhandtag behöver bevakas.

Utformning

Bild 5.02

Bilden nedan illustrerar SIS passagemått "Höjd nivå" vid rak passage samt där man ska kunna vända 90°

Rak passage

- a) kort passage förbi möbler
- b) mellan möbler och vägg
- c) mellan väggar

Passage där man ska kunna vända 90°

- d) om fritt passagemått i dörr är 900 mm
- e) tom fritt passagemått i dörr är 800 mm

Rumshöjden utmanas inte i detta arbete varför enbart en hänvisning till BBR 3:312 görs.

Hygien, hälsa och miljö

Se BBR avsnitt 6 (bilaga 2), som också gäller vårdbyggnader. Att beakta när rummet är litet är att också dörr eller vägg kan bli utsatt för vattenbegjutning, om annan avskärmning runt duschplatsen inte är möjlig och användbar för personer med nedsatt rörelseförmåga. Då kan också utbredning av golvfall påverkas.

Vårdhygien

Utöver BBR-kraven tillkommer i vårdboenden även vårdhygieniska krav enligt BOV:en. Dessa är formellt sett rekommendationer. BBR hanterar risk för fuktproblem, legionella i varm och kallvatten, luftkvalitet, lukt, avlopp. BOV:en är delvis överlappande men också mer detaljerad hur man genom byggnadsutformningen förebygger infektioner med krav på ytskiktens tålighet för punktdesinfektion, städbarhet mm. BOV:en rekommenderar också tillgång till handskar, förkläde, tvål och handdesinfektionsmedel, som också arbetsmiljöreglerna kräver.

BOV:ens rekommendationer för hygienrummets utformning, är snarast en egen tolkning av BBR och äldre AFS, än vårdhygieniska krav:

- Toalettstol i vårdlokaler ska placeras så att hjälpande vårdpersonal kan arbeta från två sidor (80-100 cm vid varje sida samt minst 130 cm framåt)
- Minsta yta för hygienrum är 5,3 kvm. (2,20 x 2,40 meter)

Andra punkten är en översättning av funktionsmått till rumsmått, som därför kan ifrågasättas.

BOV:en har däremot starka infektionsförebyggande argument i följande rekommendationer:

- Besökstolett. Ett toaletterum för person med nedsatt rörelseförmåga (=RWC) som kan användas av patientens besökare, placerat med dörr mot allmän korridor/utrymme ska finnas. Den utformas lämpligen som en publik toalett.
- Tvättställ ska utföras utan bräddavlopp, utan propp till bottensil och blandarens stråle ska inte träffa bottensilen. Detta minskar risken att patienter exponeras för de mögelsvampar som bildas där.
- Utrymme mellan vägg och tvättställ ska vara lättstädat. Distans, silikonfog eller avtorkbar radie.
- WC-stol ska vara utan lock över toaletteringen. Det är mer lättstädat.
- För att minska risk för legionella ska duschslangen:
 - monteras så att den antingen töms med självfall mot golvet, eller genom självtömningsventil vid blandarhuset
 - vara < 1,50 m så att den inte når ner och kontamineras i wc-stolens skål.

Bullerskydd

Se BBR 7:1 och 7:22 för lokaler (bilaga 2). Där står att de som vistas i byggnaden inte ska besväras av ljudet utifrån och från installationer. Installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan lokal i samma byggnad, omfattas dock inte av kraven. Allmänt råd:

Kraven är uppfyllda om ljudklass C enligt SS 25268 uppnås för lokaltypen.

Ett vådrum med tillhörande hygienrum betraktas som en lokal, och ljudnivåkraven är uppfyllda om de nås mot utanförliggande korridor och angränsande rum. I flerpatientrum kan man av lämplighetsskäl (integritetsskäl ur patientperspektiv) vilja förhindra överhörbarhet mellan hygienrum och vådrum, men i enkelrum råder patienten över installationerna. Skillnaden mellan flerpatientrum och flerbäddshotellrum är att man i ett flerpatientrum inte kan förväntas känna de man delar rum med och att hjälpande personal kan prata med patienter om deras tillstånd inför andra.

Säkerhet vid användning

Vårdavdelningars hygienrum är inte självklart byggnader där barn i förskoleålder kan vistas utan tillsyn. Där barn i förskoleålder kan tänkas vistas utan kontinuerlig tillsyn gäller föreskrifter och allmänna råd i BBR avsnitt 8. För barnkliniker gäller regler och råd avsedda för barn. Samma skydd kan i vara lämpliga av andra skäl, till exempel begränsning i öppningsbarhet av fönster, men reglerna kan då medge andra dimensioner i till exempel fritt öppningsmått vid olika höjder över golv.

Se föreskrift BBR 8:22 och dess allmänna råd för att undvika halkolyckor. Stödhandtag ska finnas i tillgängliga duschutrymmen. Tröskelfrihet och korta avstånd mellan stödhandtag kan minska fallrisk och öka autonomi. PBF säger att hygienrummet ska vara säkert vid användning och BBR att olyckor ska undvikas - men att större tillgängliga hygienrum kan innebära minskad autonomi och ökad fallrisk omnämns inte.

Vårdhygienrummet som arbetsplats

Arbetsmiljoreglerna kan ställa krav utöver BBR på plats för medhjälpare i tillgängliga hygienrum i dessa byggnadstyper, men det beror på vårdverksamhetens karaktär. För vård- och omsorgsboenden hänvisar BBR i allmänt råd till att hygienrum oftast anses vara en arbetsplats för vård- och omsorgspersonal, och personalen verkar inom en organisatorisk struktur där arbetsgivaren har ansvar för arbetsmiljön. En vårdavdelning är inget Särskilt boende, men vårdavdelningens hygienrum bör anses vara arbetsplats för vårdpersonal och personalen verkar inom en organisatorisk struktur där arbetsgivaren har ansvar för arbetsmiljön.

Patienternas förväntade hjälpbehov behöver styra hygienrumsutformningen för arbetsmiljön. Autonoma patienter eller patienter som bara behöver hjälp med instruktioner behöver inte stora hygienrum som patienter med rörelsehinder och behov av hjälpmedel. Utgångspunkten är 25 § i AFS 2020:1:

Arbetsplatser ska vara utformade för att medge tillräcklig rörelsefrihet för arbetet. Om detta inte är möjligt, på grund av särskilda förhållanden på arbetsplatsen, ska arbetstagarna ha tillräcklig rörelsefrihet nära den plats där arbetet utförs.

Vid arbete där arbetstagaren måste utföra arbetsmoment som innebär kraftutövning eller arbete där arbetstagare behöver vrida, huka eller böja sig ned, ska det normalt finnas ett fritt arbetsutrymme om minst 0,8 meter. Då hjälpmedel och arbetsutrustning, eller annan teknisk utrustning, används behövs dessutom ett fritt utrymme för att hantera och manövrera dessa.

Allmänna råd:

För att uppfylla första stycket kan det ibland behövas ett större arbetsutrymme än det minimimått som anges i andra stycket. Särskilda förhållanden kan vara tillfälliga eller kortare arbetsuppgifter, till exempel servicearbeten i trånga utrymmen. Exempel på arbeten där arbetsutrymme enligt andra stycket kan behövas är vård och omsorg, städning, fastighetsservice,

Förenklat:

- Medhjälpare men utan hjälpmedel: minst 0,80 m fritt på båda sidor om wc-stol.
- Medhjälpare och hjälpmedel: minst 1,00 m fritt på båda sidor wc-stol (Arbetsmiljöverkets väglednings-pm, Dnr 2019/001038, baserad på AFS 2009:2).
- Fritt utrymme framför toalettstolen: vändcirkel på minst 1,30 m i diameter för rullstol eller annat hjälpmedel. För hjälpare framför den boende gäller som ovan minst 0,80 m utan hjälpmedel och minst 1,00 m med hjälpmedel, vilket ryms i vändcirkeln.
- Minst 0,90 m fritt passagemått mellan tvättställ och toalettskål.

Eftersom arbetsmiljöreglerna gäller även vid ändrad verksamhet eller ändrat brukarbehov i befintliga byggnader, drivs också kraven genom anmälningar, inspektioner och förelägganden, med eller utan juridiska processer.

Hygienrum där personal assisterar patienten har måttkrav enligt *Bild 5.03*. Måtten är funktionskrav och inte rumskrav. Kring några av måtten finns diskussioner och prejudicerande domslut:

- Fritt mått vid sidan om wc-stol: räknas duschblandaren som inkräktande eller inte? Enligt texten i arbetsmiljöverkets väglednings-pm (Dnr 2019/001038) får ingen fast utrustning finnas inom 1,00 m. Men enligt planskiss i samma pm markeras duschblandaren som att den inte räknas i detta funktionsmått. En del projekt ökar distansen wc-stol – duschblandarvägg till 1,05 m för att minimera risken. Detta är sannolikt ett självpåtaget överkrav, eftersom myndighetens måttsatta planskiss är tydlig.
- Fritt utrymme framför toalettstolen: i arbetsmiljöverkets material står 1,30 – 1,40 m. Det är en otydlighet som för projekt innebär en risk. Men reglernas

uppbyggnad är att måttkravet för medhjälpare och hjälpmedel är 1,00 m på tre sidor wc-stolen och 0,90 m i passagemått mellan wc-stol och tvättställ. Måttet 1,30-1,40 m syftar till att uppfylla vändcirkeln för en rullstol. Cirkelns diameter ska då finnas i hygienrummet, direkt nåbar från wc-stolen, men måste inte placeras exakt rakt framför wc-skålens framkant. Svängdiametern 1,50 m gäller om hygienrummet ska klara en mindre utomhusrullstol, men att en sådan stol ska kunna användas står inte annat än för arbetstagare i AFS 2020:1 (bilaga 5).

- Vändcirkelns fria mått i höjddled. Rullstolens fotstöd sitter lågt och rullstolen kan tillgodoräkna viss frigång under tvättställ med bakdraget vattenlås. Även en väggmonterad wc-stol kan ha en viss frigång under stolens framkant. Detta sker i praxis hos stora vårdlokalbeställare. Cirka 10 cm bedöms cirkeln kunna gå in under installationerna i planritning, där dessa har fritt under.
- Dörröppningsmåttet (fritt passagemått) ska enligt Arbetsmiljöverkets väglednings-PM (Dnr 2019/1001038) vara 0,90 m, men i samma text anges ett ytterkarmsmått på 10 M som tillräckligt, vilket är det som tillämpas i praktiken. Fritt passagemått är då i intervallet 0,84-0,90 m.

Domslut från arbetsmiljömål gällande vård- och omsorgslokaler behöver granskas kritiskt så att man tar ställning till om de är tillämpliga för den egna verksamhetens brukarbehov och arbetsrutiner.

Exempel på lösningar

För att klara arbetsmiljökraven i ett hygienrum för en patient med behov av hjälpmedel och medhjälpare bygger man oftast som i *Bild 5.03*. Beställare kan välja andra, större krav, i sina avvägningar i hur byggnaden ska kunna användas över tid, se *Bild 5.04*. 1,50 m diameter på vändcirkeln är rimlig på sjukhus, där mindre utomhusrullstol kan förekomma, även om hjälpmedel för inomhusbruk är mer sannolikt när personal assisterar.

Dessa alternativ är i enlighet med PTS konceptprogram för vårdavdelning. Detta gäller somatiska vårdavdelningar på akutsjukhus eller avdelningar med förväntat stort hjälpbehov. I konceptprogram för psykiatrisk vårdavdelning är det endast en del av vådrummen som har tillgängliga hygienrum. I Norge byggs även somatiska vårdavdelningar med endast en andel av hygienrummen tillgängliga, och detta medger alltså regelverket också i Sverige, vilket psykiatriprogrammet visar. Det är verksamhetens behov ur arbetsmiljöperspektiv som avgör. Så länge något hygienrum är tillgängligt kan BBR-kravet anses vara uppfyllt.

Bild 5.03
 Exempel på hur ett hygienturymme vanligtvis ser ut som uppfyller arbetsmiljöverkets måttkrav för hjälpmedel (utomhusrullstol) och hjälpare. Area 5,28 m².

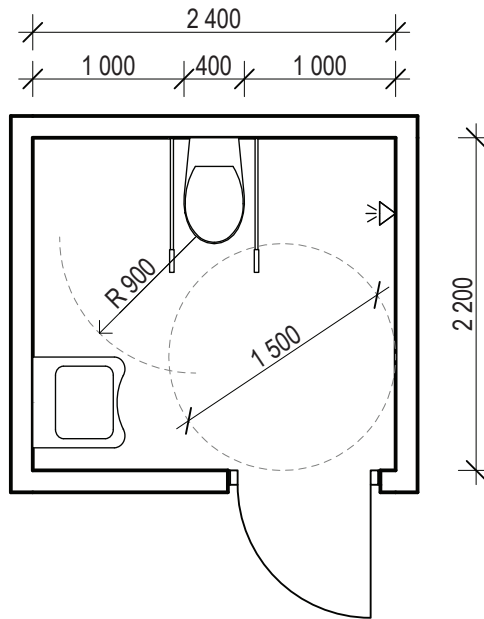
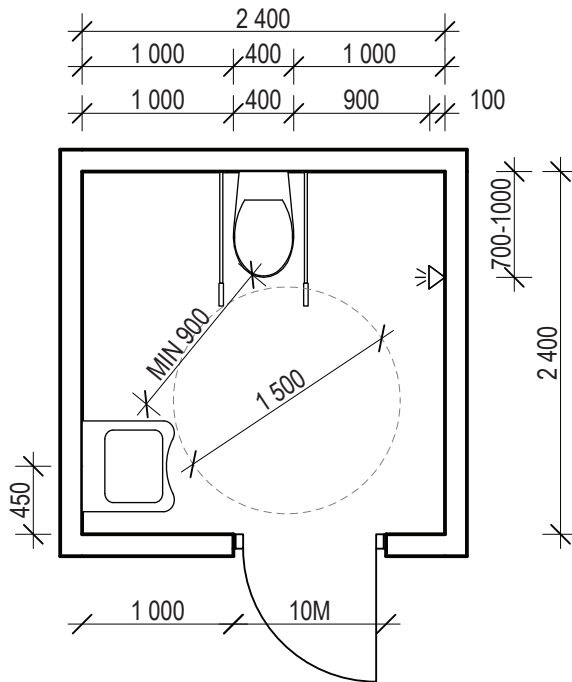

Bild 5.04
 Illustrationen ovan visar Locums krav på tillgängliga toaletter på vårdavdelning vid nyproduktion. Area 5,76 m².

Förbättringsmöjligheter

På sjukhus vårdavdelningar är patientens upplevelse och möjlighet att klara sig själv viktig, liksom fallrisk och arbetsmiljö för personal. Större hygienrum med längre avstånd mellan grepp kan medföra en ökad upplevelse av institutionalisering, ett ökat hjälpbehov och en högre fallrisk. Så målen är i praktiken delvis motstridiga, med risk för att strävan efter en god ergonomi skapar fler assistanskrävande situationer och fler arbetsmiljörisker på totalen. Arbetsmiljöverkets måttkrav kan ifrågasättas enligt följande:

- Om ett mindre hygienrum med lätt nåbara grepp gör att fler patienter klarar sig själva: Kan det reducera antalet situationer som medhjälpare behövs, till "särskilda förhållanden" enligt §25?
- Arbetsmiljöverket har inga synpunkter på var olika moment utförs. Varför ska då rullstolen in i hygienutrymmet och överflyttningen göras där, i ett enpatientrum? Arbetsrutinen kan vara att patienten i stället flyttas över till en mobil hygienstol som rullas fram över wc-stol, eller in till dusch. Särskilt som patientlyft ofta finns i moderna vårdrum. I så fall kan 0,80 m runt wc-stolen vara tillräckligt för arbetsmiljön och 0,90 m i enlighet med BBR för självständig förflyttning. Dock löser detta inte situationen om patienten tagit sig själv till wc-stolen men behöver hjälpare och hjälpmedel för att ta sig därifrån.
- En elektriskt höj- och sänkbar wc-stol medför att personalen inte behöver böja sig ner och inte heller behöver lyfta patienten på samma sätt. Med en sådan teknisk lösning, utgår stora delar av belastningsmomentet i arbetsuppgiften. Skulle inte det ge större effekt än kraven på fri yta? Gäller då verkligen §25 andra stycket?
- En roterbar toaletsits gör att funktionsmåttkraven i rummet på 0,80 m, eller 1,00 m, ändrar riktning. Vid en sidoförflyttning från wc-stol till rullstol med två hjälpare står dessa normalt inte på ömse sidor om wc-stolen samtidigt, utan en står mitt emot brukaren och en står jämte. Med roterbar sits kan sannolikt ergonomi nås för två hjälpare och rullstol med enbart BBR-krav för tillgängligt hygienrum i bostad.
- Dörren är både en patientsäkerhets- och arbetsmiljöfråga. Dagens praxis med slagdörr och fritt passagemått på 0,80 m innebär två problem:
 - Att stödja en patient genom öppningen är varken säkert eller ergonomiskt.
 - Att evakuera en patient som ramlat eller svimmat genom dörröppningen för att akut omhänderta utanför hygienrummet är inte heller säkert eller ergonomiskt.

En bred dörröppning med skjutdörr eller motsvarande kan förbättra detta, men medför andra kompromisser. Skjutdörren kan kräva bättre balans hos patienter för att öppnas.

I Arbetsmiljöverkets väglednings-pm (Dnr 2019/001038) står att koncept där man projekterar så små utrymmen som möjligt för att patienter själva ska klara sina toalettbesök, genom att ha handtag för stöd, inte uppfyller Arbetsmiljöverkets krav på tillräckliga utrymmen för arbetstagaren och teknisk utrustning, eftersom det innebär att utrymmet kan vara för litet när arbetstagare ska hjälpa. Denna

text innebär inte att myndigheten motsätter sig ökad brukarautonomi och bra grepp, utan att den yta som krävs för de ergonomiskt belastande moment som behöver utföras gäller. Detta talar emot att en förflyttning skulle kunna reduceras till "särskilda förhållanden". Men om rutinen är att göra förflyttningen utanför hygienrummet, ha en roterbar toalettsits, eller att lyftmoment utgår med höj- och sänkbar stol – så finns inte momentet kvar. Gäller då funktionsmåttkravet?

På Arbetsmiljöverkets hemsida (av.se/halsa-och-sakerhet/omsorg-och-sociala-tjanster/forebyggande) står att: "Arbetsmiljökraven till största delen är funktionskrav, det vill säga utformningen beror på verksamheten. När ett mått anges, är det för utrymmet som behövs för att utföra ett visst arbete, snarare än rumsmått." Det betyder:

- att alla vårdrum inte måste ha tillgängliga hygienrum om inte patienterna har behov av det. BBR kräver inte heller det.
- att en roterbar toalettsits eller skjutvägg som tillskapar ytan i utanföriggande utrymme, uppfyller arbetsmiljöverkets funktionskrav på fria mått.

Utmaningen för arbetsgivare och fastighetsägare är att patienternas behov kan ändras över tid. Tar man höjd för alla ytterligheter i hjälpmedlens platsbehov, ökar area, hjälpbehov eller fallrisk för andra patienter. Det ökade behovet av hjälp skulle kunna drivas juridiskt som ett arbetsmiljöproblem enligt arbetsmiljölagen, där man i sitt systematiska arbetsmiljöarbete ska eliminera riskmoment. Möjligen skulle patientsäkerhetslagen kunna tillämpas, men man behöver då sannolikt kunna påvisa att den minskade fallrisken inte bara är teoretisk.

Den största frågan är dock hur man hanterar sin kravställning och tänkta behov i verksamheten och dess arbetsmiljö. Eftersom det inte finns specifika krav på att alla vårdrum med hygienrum ska vara tillgänglighetsanpassade om inte patientvården och arbetsmiljön kräver det, så kan man också välja att göra en del av rummen tillgänglighetsanpassade och en del inte. Följden kan bli en betydligt effektivare planlösning men till priset av en minskad flexibilitet över tid.

En elektriskt höj- och sänkbar wc-stol, som patienten kan styra själv, liksom en roterbar toalettsits, kan ytterligare öka autonomin. Tillsammans kan dessa minimera antalet lyft för personalen och kanske utgår behovet av två personal samtidigt.

Kan konceptrummet användas?

Ja. Konceptrummet uppfyller de BBR-krav för hygienrum som finns. Specifika krav för hygienrum på vårdavdelning saknas. Däremot nås kraven för SS 914221 Höjd nivå med öppen skjutvägg. Se *Bild 5.05*, *Bild 5.06a* och *Bild 5.07a*.

Konceptrummet uppfyller också funktionsmåttkraven enligt Arbetsmiljöverket, vilket framgår i *Bild 5.06b*. Lösningen förutsätter att man accepterar att arbetsmiljöytan vid behov "lånas" från utanförliggande utrymme.

Om verksamhetens behov ändras över tid, kan konceptrummet konstrueras enligt *Bild 5.07b* med fyra väggar och en slagdörr utan tröskel. Det är då en mindre ombyggnation att öppna upp väggen och ersätta med skjutdörr. Alla installationer utom möten mellan golvmatta (ersätter vägg), vägg och undertak kan vara oförändrade. Möjligheten att växla mellan alternativ *a* och *b*, i båda riktningarna, innebär en riskminimering och flexibilitet för projektet, fastighetsägaren och hyresgästen/arbetsgivaren.

Tanken stöds också av Arbetsmiljöverkets väglednings-PM (Dnr 2019/1001038) som säger att: "Planlösningar och inredning som ger flexibilitet, så att utrymmet kan anpassas till aktuella behov är därför en fördel."

Med flexibilitet mellan alternativ *a* och *b* är rumsarean 3,74 m².

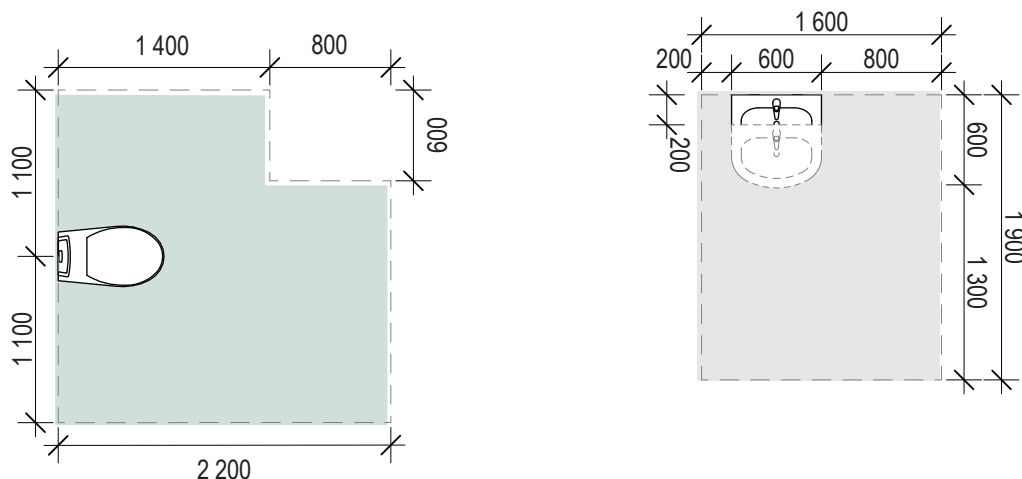

Bild 5.05

Illustration av funktionsmått (Höjd nivå) enligt SS 914221 för WC-stol respektive tvättställ. Funktionsmåttarna är förenliga med BBR 3:1453 Allmänt råd för publika toaletter med god tillgänglighet för mindre utomhusrullstol. BBR 3:1453 och SS 914221 är dock inte bindande för vårdrummens hygienrum.

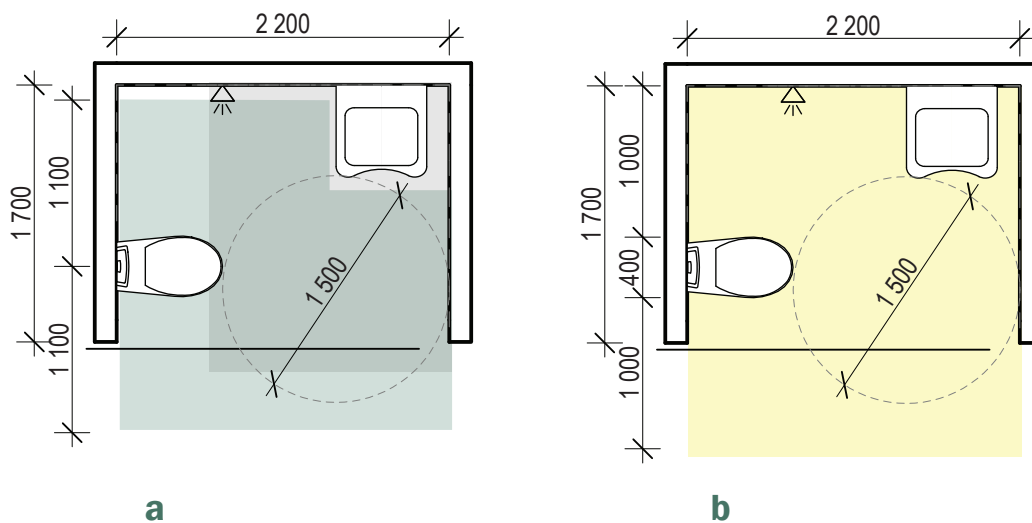

Bild 5.06

a) Konceptrummet med funktionsmått för installationerna från SS 914221 Höjd nivå. Tvättstället behöver inte vara av illustrerad modell. Vändcirkeln får låna 10 cm under tvättstället, enligt praxis hos stora vårdlokalbeställare, även om det i detta fall inte behövs. Boverket lånar motsvarande under toalettstolens framkant, se avsnitt 1.

b) Måttkedjan bakom toalettstolen visar hur Arbetsmiljöverkets krav på arbetsyta uppfylls med dörren i uppställt läge för en patient med hjälpmedel och medhjälpare. Avståndet mellan tvättställ och wc-stol är > 0,90 meter.

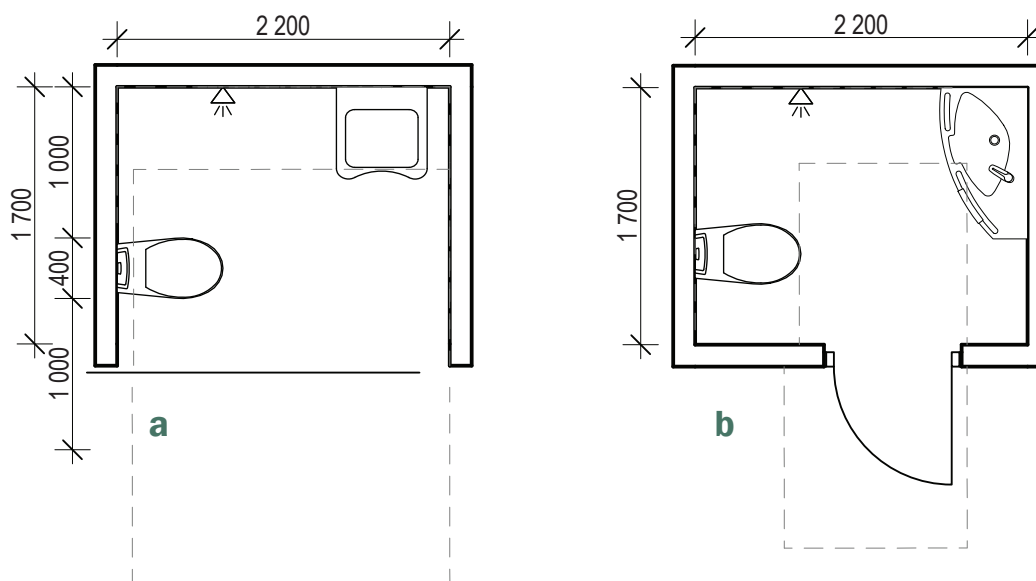

Bild 5.07

a) Konceptrummet med skjutdörr. Då uppfylls SS 914221 Höjd nivå för betjäningsytan till dörren. BBR-kravet nås också för publika toaletter där handtag eller manöverdon ska ha en fri yta vid handtagssidan på 0,70-1,0 meter för att vara användbar med mindre utomhusrullstol. Placeringen av handtagen är avgörande.

b) Konceptrummet byggt med fyra väggar och konventionell slagdörr. Då uppnås kraven för tillgänglighet från en sida med inomhusrullstol 1,30 meter, samt betjäningsyta till dörren enligt SS 914221 Normal nivå. Med en enkel ombyggnation också kan rummen konverteras mellan a) och b) om verksamheten förändras över tid.

Grundprincipen är att i ett enkelrum kan inte patienten befinna sig i sitt vådrum och i hygienrummet samtidigt. Och integriteten mot omvärlden ligger i vådrummets vägg och dörr mot korridor, inte mellan vådrum och hygienrum. Om man behöver hjälp av personal är det ingen väsentlig skillnad om det sker i vådrummet eller hygienrummet. Då kan arbetsmiljömåttan som krävs runt säng i vådrummet och wc-stol i hygienrummet dela yta om man upplöser rumsgränsen, se *Bild 5.06* och *Bild 5.08*.

För det enskilda rummet är syftet med konceptet också att minska fallrisk för ostadiga patienter genom att förkorta gångsträckan från säng till hygienrum, och att minimera hygienrummets storlek. Med korta avstånd mellan olika stödhandtag i hygienrummet kan patienten finna ett nytt grepp innan hen släppt nuvarande. På så vis ökar autonomin och hjälpbehov liksom fallrisk minskar.

Skjutväggens stora passagemått gör att ergonomin förbättras för personal som behöver gå bredvid en ostadig patient, jämfört med arbetsmiljön vid en vanlig 10-M-dörr. I en akut situation där en patient har ramlat eller svimmat på toaletten, vilket inte är helt ovanligt, är det enklare att evakuera patienten in till vådrummet och ta upp med patientlyft till säng för behandlingsåtgärder.

En mycket stor konsekvens för hela vårdavdelningen av att hygienrummen blir 0,7 meter grundare är att man på samma korridorlängd kan få plats med fler vådrum, se *Bild 5.08*. Det bidrar till en yteffektivare byggnad och förbättrad hållbarhet i produktion och fastighetsdrift. Särskilt vid ombyggnation, där dagens funktionsmåttkrav måste uppfyllas, kan det innebära att man vinner vådrum och kan undvika att flytta korridorlägen och dess kanalisation ovan undertak.

Genom att avstånden mellan vådrummen minskar, får personalen bättre överblick över sina patienter och kortare gångsträckor. Det främjar samarbete mellan vårdteam och kan leda till högre personaleffektivitet.

Konceptrummet yteffektivitet ställer högre krav på noggrannhet när tillkommande installationer placeras, för att det ska fungera. Både i projektering, och som minskade toleranser i produktion.

Avdelningen kan behöva kompletteras med ett britsduschrum eller unika större badrum om patienter behöver duschas liggande.

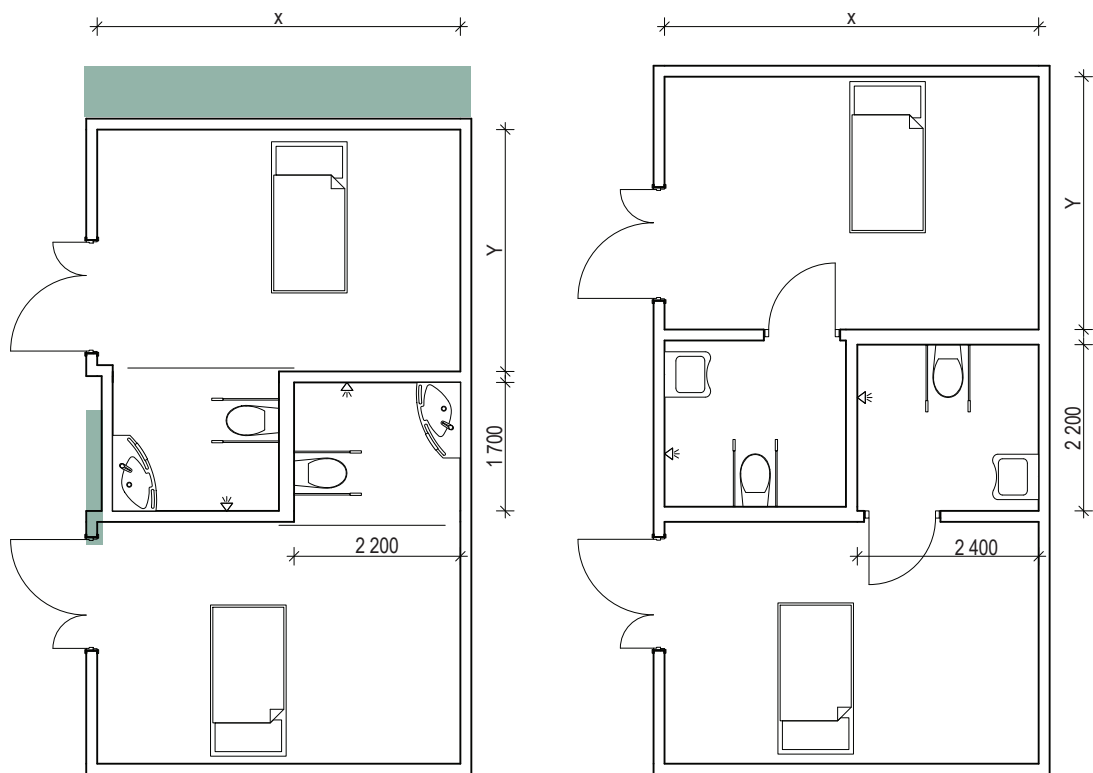

Bild 5.08

Till vänster ett par konceptrum i sitt sammanhang på tex en vårdavdelning. Till höger samma vårdrum men med hygienrum enligt konventionell praxis. Den gröna ytan illustrerar skillnaden. Konceptrummet mäter $3,74 \text{ m}^2$ mot det konventionella som är $5,28 \text{ m}^2$, en minskning med 29%.

Hygienrum på arbetsplats

Kapitlet följer i princip samma struktur som för andra hygienrum, men tillgängliga och användbara hygienrum för personal på arbetsplats har stora likheter med Kapitel 2, Publika toaletter, varför kapitlet lämpligen läses tillsammans.

Hygienrum, duschrum och toaletter för anställda på en arbetsplats, lyder också under BBR. På en arbetsplats kan de vara uppdelade så att det finns dusch, toalett och tvättställ i anslutning till omklädningsrum, och enbart toalett med tvättställ i anslutning till där arbetet utförs. Vilka rum som krävs, och om de behöver vara tillgängliga, styrs i första hand av AFS 2020:1 – arbetsplatsens utformning (urval i bilaga 5).

Om det är omöjligt att utföra arbetet med en nedsatt rörelseförmåga så ställs inte krav på tillgänglighet för arbetsplatsens hygienutrymme. Exempel kan vara städarbete, storkök, eller en operationsavdelning på sjukhus. Det är arbetets art och arbetsgivarens sätt att organisera arbetet som avgör. Om det i vård- och omsorg krävs att man till exempel ska kunna ta hand om en patient med fallrisk eller där lyft krävs, så kan det vara omöjligt som rullstolsburen att ha sin tjänst där. Då finns inte krav på att personaltoalett där ska vara tillgänglighetsanpassad.

Där det är möjligt att anpassa arbetsplats eller arbetsuppgifter så att de går att utföra sittande i rullstol, så ska också arbetsplatsens hygienrum vara tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga. Till exempel kan en rullstolsburen medarbetare på sjukhus arbeta på en mottagning, i administrativa delar, eller ha ett arbete där man träffar patienter på olika delar av sjukhuset. Då ska det finnas en tillgänglighetsanpassad toalett i anslutning till där medarbetarens huvudsakliga arbetsplats är. Toaletten ska befinna sig på samma våningsplan, dvs vanligen krävs en tillgänglig toalett på varje våningsplan i en vårdbyggnad, utifrån prejudicerande domslut för kontor.

Dimensionerande rullstolsmått ska vara för en mindre utomhusrullstol, 1,50 meter fri svängdiameter.

Tillgänglighet och användbarhet

Enklaste sättet att uppfylla kraven är att följa dem för en publik toalett, jämför BBR och AFS 2020:1 ovan. Publika toaletter avhandlas i kapitel 2.

Kontraster och markeringar

Enligt AFS 2020:1 bör en tillgänglig toalett också uppfylla krav på kontrastmarkering för personer med nedsatt orienteringsförmåga, även om medarbetare kan förväntas lära sig hitta på sin arbetsplats.

Dörrar och trösklar

Se publika toaletter.

Utanförliggande utrymme

Se publika toaletter.

Utformning

Se publika toaletter. Särskilda anpassningar av toalett på en arbetsplats kan behöva göras ifall särskilda behov uppstår, som inte gick att förutse när byggnaden producerades.

Hygien, hälsa och miljö

Se publika toaletter.

Bullerskydd

Se publika toaletter.

Säkerhet vid användning

Se publika toaletter.

Exempel på lösningar

Se publika toaletter.

Förbättringsmöjligheter

Se publika toaletter. Förbättringsmöjligheter för ökad yteffektivitet beror på var hygienrummet är placerat i förhållande till var arbetet utförs, vilken typ av arbete, andra omklädningsrum, med eller utan dusch etc.

Kan konceptrummet användas?

Konceptrummet är inte en förbättring, se kapitel 2 Publika toaletter. Akustisk dämpning fås enklare med en slagdörr och ljudavskärmning är nödvändig när utanförliggande område sannolikt är en korridor eller kapprum. Om utrymmet utanför är ett omklädningsrum och dusch krävs skulle det kanske kunna vara ett alternativ.

Diskussion

I detta arbete har vi i detalj skärskådat reglerna för hygienrum i flera byggnadstyper. För respektive byggnadstyp har vi belyst regelverken och deras relation till praxis, förbättringsmöjligheter och slutligen försökt besvara frågan om konceptrummet kan innebära en mer yteffektiv planlösning.

Vi har lyft fram att myndigheternas avsikt är att uttrycka funktionskrav och att ge utrymme för innovation, men att byggprocessens behov av att minimera risk hämmar innovation. Det finns en logik i att större mått betyder lägre risk att inte uppfylla kraven. Denna logik bortser dock från från andra konsekvenser som användbarhet, effektivitet och hållbarhet.

Av dessa skäl har arbetet fokuserat på att utmana gränsen för minsta möjliga fungerande utformning.

Boverket vill underlätta innovation genom sitt pågående arbete med "Moderna byggregler". Där överväger man att ytterligare förtydliga att föreskrifterna är funktionskrav och att avveckla *Allmänna råd* ifall de bedöms hämma utveckling genom att låsa praxis. Även Arbetsmiljöverket skriver i sina föreskrifter att de är funktionskrav och uppmanar i AFS 2020:1 projektering att "ta hänsyn till den tekniska utvecklingen". Det är en klen tröst för den verksamhet som får nedslag vid inspektion, men om det sker kan detta arbetes förslag på lösningar prövas skarpt så att prejudikat erhålls.

För att komma framåt i avvägningen mellan mått, teknik och funktion behövs praktiska studier av innovativa lösningar, som omfattar brukarperspektiv med olika grader av funktionsnedsättning och som mäter hjälpbehov och ergonomi. Detta för att bidra med kunskap till myndigheter och sakkunniga och för att enskilda projekt ska våga ta risken.

Konceptrummet utmanar egentligen inte befintliga måttkrav i plan utan innovationen ligger i upplösandet av rumsgränsen. Den tekniska utformningen av skiljeväggen och dess manövrerbarhet är avgörande för att nå funktionskraven, liksom mycket högra krav på byggtoleranser och val av utrustning och material i produktion. För ett enskilt projekt kan det därför vara av värde att provbygga rummet först eller överväga en färdigproducerad pod-lösning.

Frågan om hur långt man kan utmana gränsupplösningen av hygienrum mot andra rum är delvis kulturell. I den workshop med arkitekter på Liljewall som anordnades gjordes reflektioner över hur olika vanorna är mellan olika kulturer och inom Sverige över tid. Upplösningen av rumsgränser som tanke möttes mer av entusiasm och idéer än av skepsis. I vårdens och vårdboendes vardag är frågan också mer praktisk för den enskilda. En del patienter kan inte ens använda sig av hygienrummet, andra behöver inte ett tillgängligt rum. Det betyder inte att regler inte ska finnas, bara att verkligheten måste hanteras pragmatiskt ändå.

Referenser

Lagar/förordningar/föreskrifter, publikationer och internetsidor:

AML 1977:1160 (tom SFS 2022:1109)
AMF 1977:1166 (tom SFS 2018:938)
Arbetsmiljöverkets hemsida www.av.se
inkl www.av.se/halsa-och-sakerhet/omsorg-och-sociala-tjanster/forebyggande/?hl=rums%C3%A5tt

AFS 2020:1 Arbetsplatsens utformning
AFS 2018:4 Smittrisker
AFS 2006:4 Användning av arbetsutrustning
AFS 2001:3 Användning av personlig skyddsutrustning
AFS 2012:2 Belastningsergonomi
AFS 1981:14 Skydd mot skada genom fall

Arbetsmiljöverkets Väglednings-PM
Diarienummer: 2019/001038

”Särskilt boende för äldre - Arbetsmiljö”,
information till länsstyrelsen 2007-05-23

Badrumssyndromet
En förstudie för bra badrum för äldre
och god arbetsmiljö för vård- och
omsorgspersonal
Arkus Rapport #1/2014
Lisa Daram och Per Lilliehorn

Bygghälsa och vårdhygien (BOV)
Vårdhygieniska aspekter vid ny- och
ombyggnation samt renovering
av vårdlokaler, 3:e upplagan 2016

Handbok 2018-6-12 Bostad med
särskild service för vuxna enligt LSS.

Hälso- och sjukvårdslag 2017:30 (tom
SFS 2022:1255)

SOSFS 2002:9 Bostad med särskild
service för vuxna enligt LSS (tom HSLF-
FS 2016:87)
SOSFS 2015:10 Basal hygien i vård och
omsorg (tom HSLF-FS 2017:6)

Patientsäkerhetslag 2010:659 (tom SFS
2021:739)

PBL 2010:900 (tom SFS 2022:1122)
PBF 2011:338 (tom SFS 2022:1175)
BBR 29 (BFS 2011:6 ändringar tom
2020:4)
Boverkets hemsida www.boverket.se,
inkl kunskapsbanken

Program för teknisk standard (PTS)

TNC-95
<https://www.rikstermbanken.se/>

Förkortningar

Intervjuer/samtal/diskussioner/mejl:

Boverket

Dialgogmöte (2022-11-03)

Möjligheternas byggregler - Tillgänglighet
och Bostadsutformning

Parisa Ghandari

Boverket

Intervju 2022-11-30

Parisa Ghandari

Julia Anselm

Agnes Jensen-Carlén

Boverket, mejl-svar genom Jakob

Wranne Lindström på fråga gällande hur
"gångyta" definieras.

Dnr 7418/2022-1

Elisabeth Lundgren

Certifierad sakkunnig i tillgänglighet
enligt TIL2

Styrelsesuppleant

Tillgänglighetssakkunnigas riksförening

TILRF

Intervju 2022-11-10

Locum

Anna Bergqvist

Specialist tillgänglighet

Intervju 2022-11-09

AFS

Arbetsmiljöverkets författningssamling

BBR

Boverkets byggregler - föreskrifter och
allmänna råd

BOV

Bygghälsa och vårdhygien

PTS

Program för teknisk standard

PBL

Plan- och bygglag

SIS

Svenska institutet för standarder

TNC

Terminologcentrum

Bilagor

Bilaga 1

Urklipp ur Plan- och bygglagen och Plan- och byggförordningen

Lagar stiftas utav riksdagen. Plan- och bygglagen (PBL 2010:900 tom SFS 2022:1122).

Av relevans för hygienrums utformning och dess relation till intilliggande rum är dessa urklipp ur lagen relevanta.

1 kap. 1§. I denna lag finns bestämmelser om planläggning av mark och vatten och om byggande. Bestämmelserna syftar till att, med hänsyn till den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer.

I 1 kap. 4§ definieras termer och begrepp, till exempel vad som är en byggnad.

I 8 kapitlet preciseras byggnaders utformningskrav i §1 och tekniska egenskapskrav i §4.

8 kap. 1§. En byggnad ska

- 1. Vara lämplig för sitt ändamål,*
- 2. Ha en god form-, färg och materialverkan, och*
- 3. Vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.*

8 kap. 4§. Ett byggnadsverk ska ha de tekniska egenskaper som är väsentliga i fråga om

- 1. Bärförmåga, stadga och beständighet,*
- 2. Säkerhet i händelse av brand,*
- 3. Skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljön,*
- 4. Säkerhet vid användning,*
- 5. Skydd mot buller,*
- 6. Energihushållning och värmeisolering,*
- 7. Lämplighet för det avsedda ändamålet,*
- 8. Tillgänglighet och användbarhet för*

personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga,

- 9. Hushållning med vatten och avfall,*
- 10. Bredbandsanslutning, och*
- 11. Laddning av elfordon.*

Punkter i 4§ som inte berörs av detta arbete är i grå text.

I 8 kap. §2 och §5 förtydligas att ovan gäller för hela byggnaden vid nybyggnation och att det gäller också vid ombyggnation eller annan ändring i minst den del som påtagligt förnyas eller ändras, i rimlig omfattning. Vad som är rimlig omfattning, och de undantagsregler som finns, tas inte upp i detta arbete för att behålla tydlighet.

Förordningar utfärdas av Regeringen och innebär förtydliganden och styrning inom lagens gränser. Plan och byggförordningen (2011:338 tom SFS 2022:1175)

Av relevans för hygienrums utformning och dess relation till intilliggande rum är dessa urklipp ur förordningen relevanta.

- 1. Kap. 2§. Termer och uttryck i denna förordning har samma betydelse som i plan- och bygglagen (2010:900).*

I PBF kapitel 3 följer kraven på byggnadsverk samma uppdelning i utformningskrav och tekniska egenskapskrav som PBL. §§ 1, 4 och 6 nedan avser utformningskrav. §§ 9-18 nedan avser tekniska utformningskrav.

3 kap. 1§. För att uppfylla det krav på lämplighet för sitt ändamål som anges i 8 kap. 1§ 1 plan- och bygglagen ska en byggnad som innehåller bostäder vara utförd på ett sådant sätt att bostäderna i skälig utsträckning har avskiljbara

utrymmen för sömn och vila, samvaro, matlagning, måltider, hygien och förvaring. Bostäderna ska med hänsyn till användningen ha inredning och utrustning för matlagning och hygien.

3 kap. 4§. Om det behövs för att en byggnad enligt 8 kap. 1§ 3 plan- och bygglagen ska vara tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga, ska byggnaden vara försedd med en eller flera hissar eller andra lyftanordningar.

I §6 förtydligas att utformningskraven ovan gäller för PBL 8 kap. §2, dvs hela byggnaden vid nybyggnation och vid ombyggnation eller annan ändring i minst den del som påtagligt förnyas eller ändras.

3 kap. 9§. För att uppfylla det krav på skydd med hänsyn till hygien, hälsa och miljö som anges i 8 kap. 4§ första stycket 3 plan- och bygglagen ska ett byggnadsverk vara projekterat och utfört på ett sådant sätt att det inte medför en oacceptabel risk för användarnas eller grannarnas hygien eller hälsa, särskilt inte som följd av

1. Utsläpp av giftig gas,
2. Förekomst av farliga partiklar eller gaser i luften,
3. Farlig strålning,
4. Förorening eller förgiftning av vatten eller mark,
5. Bristfällig hantering av avloppsvatten, rök eller fast eller flytande avfall, eller
6. Förekomst av fukt i delar av byggnadsverket eller på ytor inom byggnadsverket.

3 kap. 10§. För att uppfylla det krav på säkerhet vid användning som anges i 8 kap. 4§ första stycket 4 plan- och bygglagen ska ett byggnadsverk vara projekterat och utfört på ett sådant sätt att det vid användning eller drift inte innebär en oacceptabel risk för halkning, fall, sammanstötning, brännskador, elektriska stötar, skador av explosioner eller andra olyckor.

3 kap. 13§. För att uppfylla det krav på skydd mot buller som anges i 8 kap. 4§ första stycket 5 plan- och bygglagen ska ett byggnadsverk vara projekterat och utfört på ett sådant sätt att buller som uppfattas av användarna eller andra

personer i närheten av byggnadsverket, ligger på en nivå som inte medför en oacceptabel risk för dessa personers hälsa och som möjliggör sömn, vila och arbete under tillfredsställande förhållanden.

3. kap. 16§. Ett byggnadsverk ska ha de tekniska egenskaper som behövs för att göra byggnadsverket lämpligt för sitt ändamål.

3. kap. 17§. För att uppfylla det krav på lämplighet för det avsedda ändamålet som anges i 8 kap. 4§ första stycket 7 plan- och bygglagen ska en byggnad som innehåller bostäder vara projekterad och utförd på ett sådant sätt att bostäderna i skälig utsträckning har avskiljbara utrymmen för sömn och vila, samvaro, matlagning, måltider, hygien och förvaring. Bostäderna ska med hänsyn till användningen ha inredning och utrustning för matlagning och hygien.

3. kap. 18§. För att uppfylla det krav på tillgänglighet och användbarhet som anges i 8 kap. 4§ första stycket 8 plan- och bygglagen ska en byggnad vara projekterad och utförd på ett sådant sätt att byggnaden är tillgänglig och användbar för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.

Bilaga 2

Urval av Boverkets byggregler

BBR 29 – Boverkets byggregler (2011:6) – föreskrifter och allmänna råd, tom BFS 2020:4

Föreskrifter och Allmänna råd utfärdas av myndigheten Boverket. De innebär ytterligare förtydliganden och styrning inom lagens och förordningens gränser. BBR innehåller funktionskrav, vilket innebär att det i föreskriften anges vilken funktion som ska uppnås. Föreskrifter är bindande regler. I Allmänna råd anges hur man kan eller bör göra för att uppfylla den bindande regel som det allmänna rådet är kopplat till, men allmänna råd är inte bindande. Anledningen är att inte hindra utveckling genom alltför detaljstyrande regler. Om byggherren gör på annat sätt ska denne kunna visa att den bindande regeln ändå uppfylls för kommunens byggnadsnämnd. Detta bör diskuteras för utformningskrav innan beslut om bygglov och för tekniska egenskapskrav vid det tekniska samrådet inför startbeskedet.

Alla föreskrifter och allmänna råd från Boverket ges ut som författningar med ett årsnummer och löpnummer och ingår i Boverkets författningssamling, BFS. Boverkets byggregler (BBR) är en sammanställning av regelverket, som uppdateras löpande.

Reglerna i BBR handlar om den lägsta nivån för att få en fungerande byggnad. Liksom PBL och PBF innehåller byggnadskraven både utformningskrav och tekniska egenskapskrav. Utformningskraven prövas av kommunen vid bygglovet och om bygglov

inte krävs bedöms utformningskravet vid startbeskedet. De tekniska egenskapskraven behandlas vid tekniskt samråd och startbesked.

Av relevans för hygienrums utformning, tekniska egenskaper och hygienrummets relation till intilliggande rum är dessa urklipp ur BBR 29.

BBR 1:6 Terminologi

Termer som inte särskilt förklaras i huvudförfattningarna eller dessa föreskrifter och allmänna råd, har den betydelse som anges i Terminologicentrums publikation Plan- och byggtermer 1994, TNC 95.

När 'utforma' används i dessa föreskrifter och allmänna råd innebär detta projekterade och utförda, dvs. byggnadens slutliga utformning.

När 'publik lokal' används i dessa föreskrifter och allmänna råd menas en lokal dit allmänheten har tillträde.

När 'kommunikationsutrymme' används i dessa föreskrifter och allmänna råd menas "utrymme i byggnad som används främst till förflyttning".

När 'studentbostad' används i dessa föreskrifter och allmänna råd menas bostäder avsedda för studerande vid universitet eller högskola.

Allmänt råd

Exempel på kommunikationsutrymmen är korridorer, hallar, passager, ramper, trappor och kommunikationsytor i rum.

Byggnaders rum eller avskiljbara delar av rum delas in på följande sätt

- Rum eller avskiljbara delar av rum avsedda för människor att vistas i mer än tillfälligt, exempelvis utrymmen för daglig samvaro, matlagning, sömn och vila, och

- Rum eller avskiljbara delar av rum avsedda för människor att vistas i tillfälligt, exempelvis rum för förvaring av livsmedel i bostäder, rum för personlig hygien, driftutrymmen, garage, kommunikationsutrymmen, bostadsförråd och kulvertar.

I första hand gäller definitioner i PBL, PBF och BBR. Om det saknas definitioner på dessa ställen har termerna den betydelse som anges i Terminologicentrum Plan- och byggtermer 1994. Där finns följande definitioner av:

- **rum:** Utrymme i byggnad som är beträdbart och begränsat på alla sidor av golv, väggar och tak.
- **utrymme:** Volym med bestämda mått. Anmärkning: ett utrymme som är beträdbart och begränsat på alla sidor av golv, väggar och tak kallas rum. Ättningsledet utrymme används ofta i benämningarna på de utrymmen som inte uppfyller samtliga kriterier på rum, tex säkerhetsutrymme, maskinutrymme.
- **avskiljbar del av rum:** del av ett rum som är så utformad att den med bibehållen funktion kan avskiljas med väggar från resten av rummet.
- **vägg:** huvudsakligen vertikal byggnadsdel med avgränsande eller avdelande funktion
- Termen "skjutvägg" eller "mobil vägg" finns inte definierad.

BBR 3:1 Tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga

BBR 3:112 Definitioner och begrepp

När begreppen "tillgänglig" och "användbar" eller "tillgänglighet" och

"användbarhet" används i detta avsnitt menas "tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga".

Allmänt råd

Exempel på nedsatt rörelseförmåga är nedsatt funktion i armar, händer, bål och ben liksom dålig balans. Personer med nedsatt rörelseförmåga kan behöva använda tex rullstol, rollator eller käpp. Exempel på nedsatt orienteringsförmåga är nedsatt syn, hörsel eller kognitiv förmåga (utvecklingsstörning, hjärnskada).

BBR 3:113 Dimensionerande mått för rullstol

Då det i denna författning anges att tomter, byggnader eller delar av byggnader ska vara tillgängliga och användbara ska måtten för eldriven rullstol för begränsad utomhusanvändning (mindre utomhusrullstol) vara dimensionerande och utrymme för manövrering med rullstol ska finnas. Måtten för manuell eller liten eldriven rullstol för inomhusanvändning (inomhusrullstol) får dock vara dimensionerande i enskilda bostadslägenheter.

Allmänt råd

Dimensionerande vändmått som är lämpliga vid bedömning av tillgängligheten och användbarheten för en mindre utomhusrullstol är en cirkel med diametern 1,50 meter och för en inomhusrullstol en cirkel med diametern 1,30 meter.

BBR 3:142 Entré- och kommunikationsutrymmen (förkortad)

Entré- och kommunikationsutrymmen:

- ska vara tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga.
- Ska ha tillräckligt manöverutrymme för rullstol och utformas så att personer som använder rullstol kan förflytta sig utan hjälp.

Allmänt råd

Ett kommunikationsutrymme bör

- a) Ha en fri bredd på minst 1,30 meter, gäller dock inte trappor

- b) Vid begränsade hinder, tex pelare, ha en fri bredd på minst 0,80 meter. För bostadslägenheter finns lämpliga mått på entré- och kommunikationsutrymmen i SS 914221 (normalnivån).

BBR 3:1421 Gångytor i byggnader

Gångytor i entré- och kommunikationsutrymmen ska vara fasta och jämna.

Allmänt råd

Regler om skydd mot att halka finns i avsnitt 8:22.

BBR 3:1423 Kontraster och markeringar i byggnader

Viktiga målpunkter i byggnader liksom gångytor, trappor och ramper samt manöverdon ska vara lätta att upptäcka och hitta fram till även för personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Allmänt råd (förkortad)

Exempel på viktiga målpunkter i byggnader är i publika lokaler toalettdörrar. I publika lokaler bör det finnas logiska ledstråk som leder mellan utvalda målpunkter.

Kontrast mot omgivningen kan åstadkommas med avvikande material och ljushet. En ljushetskontrast på minst 0,40 enligt NCS mellan kontrastmarkeringen och den omgivande ytan ökar avsevärt möjligheten för synsvaga att uppfatta markeringen.

Logiska färgsystem underlättar orienteringen för personer med utvecklingsstörning eller andra orienteringssvårigheter.

Regler om skydd mot sammanstötning och klämning finns i avsnitt 8:3.

BBR 3:143 Dörrar och portar

Tillgängliga och användbara dörrar och portar ska utformas så att de medger passage med rullstol och så att tillräckligt utrymme finns för att öppna och stänga dörren eller porten från rullstolen. Även andra öppningar i förflyttningsvägar ska utformas så att de medger passage med rullstol.

Tillgängliga och användbara dörrar och portar

ska utformas så att de lätt kan öppnas av personer med nedsatt rörelseförmåga. Handtag, manöverdon och lås ska placeras och utformas så att de kan användas såväl av personer med nedsatt rörelseförmåga som av personer med nedsatt orienteringsförmåga.

Allmänt råd (förkortad)

Det fria passagemåttet bör vara minst 0,80 meter, när dörren är uppställd i 90 grader, vid:

- c) Korridordörrar som är placerade vinkelrätt mot korridorens längdriktning,
- d) Öppningar i förflyttningsvägar,
- e) Dörrar till hygienrum i publika lokaler som ska vara användbara för personer med nedsatt rörelseförmåga,

För dörrar i bostäder finns lämpliga passagemått och lämpliga mått på betjäningsareor i SS 914221 (normalnivån)

Dörrar som ska vara tillgängliga och användbara bör förse med automatisk dörröppnare om de har dörrstängare eller är tunga.

Vid dörrar med automatisk dörröppnare är det viktigt att markera utrymmet där dörren slås upp eller att förse dörrarna med säkerhetssensorer eller liknande.

Manöverdon för dörröppnare bör placeras med centrum 0,80 meter från golvet eller marken och minst 0,70 meter, men gärna 1,0 meter, från hörn eller dörrbladets framkant i ögynnsammaste läge.

Dörr- och portöppningar bör utformas utan nivåskillnader, om det inte behövs en tröskel av tex fukt- eller klimatskäl. En eventuell tröskel bör dock vara så låg som möjligt och fasad, så att den är lätt att passera med rullstol och rollator, och så att risken att snubbla minimeras.

Exempel på hur dörrar kan utformas i andra hänseenden än de som har behandlats i detta allmänna råd finns bland annat i Myndigheten för delaktighets Riv hindren – Riktlinjer för tillgänglighet.

BBR 3:1453 Tillgängliga och användbara toaletter

Där det finns toaletter för allmänheten ska minst en toalett vara tillgänglig och användbar.

Allmänt råd

I publika lokaler som har fler än ett plan med toaletter för allmänheten bör minst en toalett på varje sådant plan vara tillgänglig och användbar.

Den tillgängliga och användbara toaletten bör ha

- a) Minsta måtten 2,2 x 2,2 meter,
- b) Lämpligt utformad och placerad inredning och utrustning
- c) Kontrastmarkeringar, och
- d) Säkerhetslarm.

BBR 3:146 Tillgänglighet och användbarhet i enskilda bostäder i ett plan (förkortad)

Minst ett hygienrum ska vara tillgängligt och användbart för personer med nedsatt rörelseförmåga och utformas så att det lätt kan ordnas plats för medhjälpare.

I det tillgängliga och användbara hygienutrymmet ska också gå att ordna en separat duschplats om en sådan saknas från början.

Allmänt råd (förkortad)

Dimensionerande mått som är lämpliga med hänsyn till tillgängligheten och användbarheten i rum finns i SS 914221 (normalnivån).

Plats för medhjälpare och separat dusch kan ordnas tex genom att ett badkar tas bort.

BBR 3:147 Tillgänglighet och användbarhet i enskilda bostadslägenheter i flera plan

Kraven i avsnitt 3:146 ska uppfyllas på hela entréplanet.

Allmänt råd

Regler om utformning av bostäder i flera plan finns i avsnitt 3:221

BBR 3:2 Bostadsutformning

BBR 3:22 Allmänt om utformning av bostäder (förkortad)

Bostäder ska dimensioneras och disponeras

med hänsyn till sin långsiktiga användning. Bostäderna ska också inredas och utrustas med hänsyn till sin långsiktiga användning. I bostaden ska finnas:

- a) Minst ett rum för personhygien
- b) Inredning och utrustning för personhygien
- i) Utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas

Avskiljbar del av rum ska ha fönster mot det fria. Avskiljbar del av rum ska också utformas så att den med bibehållen funktion kan avskiljas med väggar från resten av rummet.

Allmänt råd (förkortad)

Dimensionerande mått och inredningslängder som är lämpliga vid utformningen av bostaden finns i SS 914221. Plats för en kombinerad tvättmaskin och torktumlare uppfyller kravet på utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt i bostaden.

BBR 3:221 Bostäder i flera plan

I bostäder med flera plan ska entréplanet minst rymma

- Ett hygienrum enligt avsnitt 3:146
- Avskiljbar sängplats (sovalkov)
- Utrymme för att tvätta och torka tvätt maskinellt om gemensam tvättstuga saknas.

I BBR 3:222 – 3:225 står om hur utrymmen kan överlappa varandra helt eller delvis och kravet på avskiljbarhet delvis utgå (studentbostäder). Som exempel nämns inte hygienrum, utan förekomst av minst ett hygienrum som eget rum är ett krav för alla bostäder.

BBR 3:226 Bostäder med gemensamma utrymmen

För en grupp boende får de enskilda bostädernas rum för matlagning och för daglig samvaro samt utrymme för måltider delvis sammanföras till gemensamma utrymmen...

Hygienrum omfattas inte.

BBR 3:227 Bostäder avsedda för en person med gemensamma utrymmen (förkortad)

För en grupp boende, i enskilda bostäder avsedda för en person, får de enskilda bostädernas rum för personhygien, matlagning och daglig samvaro samt utrymme för måltider, helt eller delvis, sammanföras till gemensamma utrymmen. De gemensamma utrymmena ska vara så stora att de i skäligen utsträckning kompenserar för inskränkningarna i de enskilda bostäderna.

Gemensamma delar av bostaden för personhygien ska finnas i nära anslutning och på samma plan som de enskilda bostäderna. Varje rum för personhygien får högst delas av tre enskilda bostäder avsedda för en person.

Avsnitt 3:227 gäller inte för bostäder avsedda för personer med nedsatt funktionsförmåga enligt 9 §9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och 5 kap. 7 § socialtjänstlagen (2001:453).

BBR 3:228 Särskilda boendeformer för äldre. Avsnittet avhandlar inte möjlighet till delade eller mindre hygienrum. I Allmänt råd påtalas att särskilda boendeformer för äldre oftast även är arbetsplatser och att arbetsmiljöverket ger ut regler om arbetsplatsens utformning.

BBR 3:3 Rumshöjd

BBR 3:31 Allmänt

Rumshöjden i byggnader ska vara tillräcklig för att undvika olägenheter för människors hälsa.

BBR 3:312 Rum att vistas i tillfälligt

I rum eller avskiljbara delar av rum i bostäder och publika lokaler avsedda för människor att

vistas i tillfälligt ska rumshöjden inte vara lägre än 2,10 meter.

Allmänt råd

Regler om rumshöjd i arbetslokaler ges också ut av Arbetsmiljöverket.

BBR 3:5 Krav på tillgänglighet, bostadsutformning, rumshöjd och driftutrymmen vid ändring av byggnader

BBR 3:51 Tillgänglighet och användbarhet för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga (förkortad)

Vid tillämpningen av avsnitt 3:51 gäller motsvarande uppdelning i utformningskrav och tekniska egenskapskrav som anges i avsnitt 3:111

BBR 3:511 Tillgänglighet och användbarhet i byggnader

Byggnader ska vid ändring uppfylla de krav på tillgänglighet och användbarhet som anges i avsnitt 3:1. Kraven får tillgodoses på annat sätt än vad som anges där om motsvarande nivå på tillgänglighet och användbarhet ändå uppnås. Avsteg från nivån får dock göras om det finns synnerliga skäl med hänsyn till ändringens omfattning och byggnadens förutsättningar. Regler om detta finns i detta avsnitt och i avsnitt 1:22. Regler om krav på hissar vid ändringar finns i avsnitt 3:513.

Allmänt råd (förkortad)

Att ett av kraven enligt avsnitt 3:1 inte kan uppfyllas fullt ut kan inte tas som intäkt för att göra avkall på övriga krav i avsnitt 3:1. Nivåskillnader mellan hygienrum och utrymmet utanför dörren bör utjämnas. Tillgängligheten till hygienrum får inte försämrats tex genom att golvet höjs, om det inte finns synnerliga skäl. Ett exempel på synnerligt skäl är om det krävs för att få lutning mot golvbrunn.

Dörrar som ska vara tillgängliga och användbara, och som inte uppfyller kraven i avsnitt 3:143, bör breddas om det inte finns synnerliga skäl för avsteg.

Om en publik lokal har en eller flera toaletter för allmänheten bör minst en toalett vara tillgänglig och användbar.

Hygienrum i bostäder bör göras så tillgängliga och användbara som möjligt. Är det inte möjligt att flytta väggarna bör man i alla fall placera toalettstol, tvättställ, dusch och badkar i förhållande till varandra enligt bilaga A i SS 914221 (normalnivån).

Synnerliga skäl för avsteg kan tex vara att

- Åtgärden skulle medföra en förvanskning av en särskilt värdefull byggnad enligt 8 kap. 13§ PBL,
- Golvet behöver höjas lokalt i ett hygienutrymme för att säkerställa fall mot golvbrunn, och
- Det i bostäder exempelvis inte finns utrymme att bredda dörrar.

Ytterligare regler om tillgänglighet och användbarhet finns i Boverkets föreskrifter och allmänna råd (2011:13) om avhjälpan av enkelt avhjälpbara hinder, till och i lokaler dit allmänheten har tillträde och på allmänna platser, HIN.

BBR 6 Hygien, hälsa och miljö

BBR 6:1 Allmänt (förkortad)

Byggnader och deras installationer ska utformas så att luft- och vattenkvalitet samt ljus-, fukt-, temperatur-, och hygienförhållanden blir tillfredsställande under byggnadens livslängd och därmed olägenheter för människors hälsa kan undvikas.

Allmänt råd

Med begreppet hälsa avses hälsa på det sätt det anges i PBL och omfattar bl a miljöbalkens (1998:808) begrepp när det gäller hälsa ur medicinsk och hygienisk synvinkel.

BBR 6:2 Luft

BBR 6:21 Allmänt

Byggnader och deras installationer ska utformas sås att de kan ge förutsättningar för en god luftkvalitet i rum där människor vistas mer än tillfälligt. Kraven på inneluftens kvalitet ska bestämmas utifrån rummets avsedda användning. Luften får inte innehålla föroreningar i en koncentration som medför negativa hälsoeffekter eller besvärande lukt.

BBR 6:2523 Överluft

Spridning av illaluktande eller ohälsosamma gaser eller partiklar från ett rum till ett annat ska begränsas. Avsiktlig luftföring får endast anordnas från rum med högre krav på luftkvalitet till rum med samma eller lägre krav på luftkvalitet.

Allmänt råd

Kraven på luftkvalitet är vanligen lägre i tex hygienrum jämfört med rum för daglig samvaro samt rum för sömn och vila.

BBR 6:2524 Frånluft (förkortad)

Frånluft ska i första hand tas från rum med lägre krav på luftens kvalitet. Vid dimensionering av frånluftsflöden i hygienrum ska hänsyn tas till fuktbelastning.

Allmänt råd

Om olägenheter till viss del förs bort på annat sätt än genom ventilation är föreskriftens krav på god uppfångningsförmåga hos ventilationen uppfyllt om ventilationen har god förmåga att fånga upp de olägenheter som inte förs bort på annat sätt.

BBR 6:2525 Återluft (förkortad)

Återföring av frånluft från hygienrum får inte ske.

BBR 6:253 Vädring

Rum eller avskiljbara delar av rum i bostäder avsedda för daglig samvaro, matlagning, sömn och vila, samt rum för personhygien, ska ha möjlighet till forcerad ventilation eller vädring. Vädring ska kunna ske genom ett öppningsbart fönster eller vädringslucka.

BBR 6:5 Fukt

BBR 6:51 Allmänt

Byggnader ska utformas så att fukt inte orsakar skador, lukt eller mikrobiell växt som kan påverka hygien eller hälsa.

BBR 6:533 Utrymmen med krav på vattentäta eller vattenavvisande skikt

BBR 6:5331 Vattentäta skikt

Golv och väggar som kommer att utsättas för vattenspolning, vattenspill eller utläckande vatten ska ha ett vattentätt skikt som hindrar fukt att komma i kontakt med byggnadsdelar och utrymmen som inte tål fukt. Vattentäta skikt ska vara beständiga mot alkalitet från betong och bruk, vatten, temperaturvariationer och rörelser i underlaget samt ha tillräckligt stort ånggenomgångsmotstånd. Vattentäta skikt ska även tåla vibrationer från normal utrustning i utrymmet. Fogar, anslutningar, infästningar och genomföringar i vattentäta skikt ska vara vattentäta.

Allmänt råd (förkortad)

Genomföringar och infästningar i vattentäta skikt bör undvikas på ställen som kan bli utsatta för vattenbegjutning eller vattenspill. Bad- och duschrum är utrymmen där det normalt krävs vattentätt skikt på väggar och golv. Tvättstugor och utrymmen för varmvattenberedare samt toaletterum är utrymmen där det normalt krävs ett vattentätt skikt på golvet. Det vattentäta skiktet bör dras upp på vägg.

BBR 6:5333 Underlag för vattentäta skikt (förkortad)

Underlag för vattentäta skikt ska vara lämpliga för denna användning.

BBR 6:5334 Dolda ytor i rum eller byggnadsdelar (förkortad)

Om det i rum finns risk för utläckande vatten eller kondens på dolda ytor ska utlopp från dessa ytor anordnas så att vattnet snabbt blir synligt.

En byggnadsdel ska utformas med vattentätt skikt i sådan omfattning att eventuellt utläckande vatten eller kondensvatten från en tappvatteninstallation inuti byggnadsdelen förhindras att komma i kontakt med material och produkter som inte tål fukt.

Byggnadsdelen eller installationen ska utformas så att läckage snabbt blir synligt

och kondensvatten torkas eller leds ut ur byggnadsdelen till ett avlopp så att tillväxt av alger, mögel eller bakterier inte kan ske.

Allmänt råd

En byggnadsdel med en inbyggd spolcistern till en wc-stol bör utformas med vattentätt skikt. Som vattentätt skikt kan man använda en läckagesäkringslåda, fördelningslåda eller skarvfritt skyddsror, som med anslutningar har väl undersökta och dokumenterade egenskaper för vattentäthet och åldersbeständighet.

BBR 6:5335 Avledning av vatten till golvavlopp

I utrymmen med golvavlopp ska golvet och dess vattentäta skikt ha fall mot avloppet i de delar av utrymmet som regelmässigt blir utsatta för vattenbegjutning eller vattenspill. Bakfall får inte förekomma i någon del av utrymmet.

Allmänt råd

I anslutning till golvbrunnen bör golvlutningen i duschdelen eller motsvarande vara minst 1:150 för att säkerställa avrinning och högst 1:50 för att minska risken för olycksfall. Övriga golvtyper bör luta mot golvavlopp. Hänsyn bör tas till eventuella deformationer hos bjälklaget.

I de delar av golvet som regelmässigt blir utsatta för vattenbegjutning eller vattenspill får endast genomföringar för avloppsenheter utföras. Golvavlopp ska vara så fast förankrade i bjälklagskonstruktionen att inbördes rörelser inte uppstår mellan avlopp, underlag, tätskikt och golvbeläggning.

BBR 6:5336 Rengörbarhet

I våtutrymmen ska ytskikt, fogar, anslutningar och genomföringar anordnas så att de lätt kan hållas rena och så att de inte gynnar mikrobiell tillväxt.

BBR 6:6 vatten och avlopp

BBR 6:625 Utformning

Tappvatteninstallationer ska ha en sådan utformning och vara gjorda av ett sådant material att de har tillräcklig beständighet mot de yttre och inre mekaniska, kemiska och

mikrobiella processer som de kan förväntas bli utsatta för. Risk för skador på omgivande byggnadsdelar eller andra olägenheter på grund av frysning, kondensering eller till följd av utströmmande vatten ska begränsas.

Allmänt råd (förkortad)

Tappvattenledningar och fogar på sådana ledningar bör utformas och placeras så att eventuellt utläckande vatten från ledningarna eller fogarna snabbt kan upptäckas och så att vattnet inte orsakar skador. Installationer för tappvatten som är dolt placerade och inte inspekterbara, tex i väggar, bjälklag eller bakom fast inredning, bör utföras utan fogar.

Avstängningsventiler och armaturer för avtappning av tappvattensystemet ska installeras i den utsträckning som är nödvändig.

Allmänt råd (förkortad)

Anslutningar till tvättmaskiner mm bör förses med avstängningsventiler som har synlig och lätt åtkomlig manövrering.

BBR 6:641 Installationer för spillvatten

Spillvatteninstallationer ska utformas så att spillvatten kan avledas utan att installationen eller avloppsanläggningen skadas samt så att deras funktioner inte påverkas. Spillvatteninstallationer ska utformas så att de kontinuerligt ska kunna avleda minst 150% av det betjänade tappställets normflöden. Spillvattenflödet får dock inte vara mindre än att det kan föra bort sådana föroreningar för vilka installationen är avsedd. Lukt får inte spridas från avlopsnätet.

Allmänt råd

Installationer för avledning av spillvatten med självfallssystem kan utformas enligt SS-EN 12056 del 1 och 2. Vid dimensionering av spillvattenledningar för självfallssystem beaktas att

- Ledningarnas dimension inte bör minska i strömningsriktningen
- Ledningar från vattenklosetter bör ha en dimension på minst 100 mm.

Tappställen och säkerhetsventiler ska förses med avloppsenheter, såvida inte spillvattnet utan olägenhet kan avledas på annat sätt.

Allmänt råd

Tvättmaskiner och vattenvärmare bör placeras i utrymmen med golvbrunn.

I lägenheter ska minst ett utrymme för personlig hygien förses med golvbrunn.

I självfallssystem ska avloppsenheter anslutas så att spillvatten från en avloppsenhet med vattenlås inte kan tränga in i en annan avloppsenhets vattenlås. Avloppsenheter där spillvattnet kan orsaka olägenheter till följd av lukt får inte anslutas till golvvavlopp.

BBR 6:644 Utformning

Avloppsinstallationer ska ha en sådan utformning och vara gjorda av sådana material att de har tillräcklig beständighet mot de yttre och inre mekaniska, kemiska och mikrobiella processer som de kan förväntas bli utsatta för. Risk för skador på omgivande byggnadsdelar eller andra olägenheter på grund av frysning, kondensering eller till följd av utströmmande vatten ska begränsas. Rörledningar i avloppsinstallationer ska förläggas så att det finns tillräckligt expansionsutrymme.

Avloppsinstallationer ska utformas så att kapacitetsminskande slamavlagringar inte beräknas uppstå och förses med åtkomliga rensanordningar. Rensning ska kunna ske med vanligen förekommande rensdon.

Allmänt råd

Golvbrunn bör vara placerad så att den är lätt åtkomlig för rensning när den sitter i anslutning till badkar, duschkabin, tvättmaskin och dylikt.

BBR 7 Bullerskydd

BBR 7:1 Allmänt

Byggnader, som innehåller bostäder eller lokaler i form av vårdlokaler, förskolor, fritidshem, undervisningsrum i skolor samt arbetslokaler avsedda för kontorsarbete, samtal eller dylikt, ska utformas så att uppkomst och spridning av störande ljud begränsas så att olägenheter för människors hälsa därmed kan undvikas.

BBR 7:21 Bostäder

Byggnader som innehåller bostäder, deras installationer och hissar ska utformas så att ljud

från dessa och från angränsande utrymmen likväl som ljud utifrån dämpas. Detta ska ske i den omfattning som den avsedda användningen kräver och så att de som vistas i byggnaden inte besväras av ljudet. De installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan bostad i samma byggnad, omfattas dock inte av ljudkraven.

Detta betyder att om luddämpningen mellan egna bostadens badrum och hygienrum utgår, kan hygienrummets väggar, golv och tak behöva dämpa så mycket från grannbostäder att ljudkraven i exempelvis utrymme för sömn och vila nås.

BBR 7:22 Lokaler

Byggnader som innehåller lokaler, deras installationer och hissar ska utformas så att ljud från dessa och från angränsande utrymmen likväl som ljud utifrån dämpas. Detta ska ske i den omfattning som den avsedda användningen kräver och så att de som vistas i byggnaden inte besväras av ljudet. Installationer som brukaren själv råder över och som inte påverkar ljudnivåer i någon annan lokal i samma byggnad, omfattas dock inte av kraven.

Allmänt råd

Kraven i avsnitt 7:1 och 7:22 är uppfyllda om de byggnadsrelaterade kraven i ljudklass C enligt SS 25268 för respektive lokaltyp uppnås.

BBR 8 Säkerhet vid användning

BBR 8:1 Allmänt (förkortad)

Byggnader ska utformas så att risken för olyckor såsom fall, sammanstötningar, klämning, instängning, förgiftningar och elektriska stötar begränsas.

BBR 8:11 Tillämpningsområde (förkortad)

Reglerna i detta avsnitt gäller för byggnader, tomter... I vissa fall gäller reglerna endast för sådana utrymmen i byggnader där barn kan vistas.

Allmänt råd

Med utrymmen där barn kan vistas avses rum, delar av rum eller utrymmen där barn i förskoleåldern ska kunna vistas eller kan tänkas uppehålla sig utan ständig tillsyn av vuxna. Exempel på sådana utrymmen är bostadslägenheter och gemensamma utrymmen i bostadshus som tex korridorer, trapphus, tvättstugor och fritidslokaler. Hit räknas även gästrum i hotell och utrymmen i förskolor, barnavårdscentraler, barnkliniker, bibliotek, köpcentrum och andra liknande lokaler. De särskilda kraven gäller även sådana kommunikations- eller utrymningsvägar som hör ihop med utrymmen där barn i förskoleåldern kan tänkas uppehålla sig. Ytterligare vägledning finns i Boverkets handbok Bygg barnsäkert – i byggnader, på tomter och i utemiljön.

BBR 8:2 Skydd mot fall

Allmänt råd (förkortad)

Regler om skydd mot fall ges också ut av Arbetsmiljöverket.

BBR 8:22 Skydd mot att halka och snubbla

Gångytor ska utformas så att risken för att halka och snubbla begränsas. I utrymmen där lutning, väta, spill eller nedisning ökar risken för halka ska ytmaterialens egenskaper anpassas till detta. Övriga förändringar av ytmaterialens halkegenskaper ska undvikas, särskilt där gångriktningen ändras. Ytor ska utformas utan övriga små nivåförändringar, ojämnheter eller låga hinder som är svåra att upptäcka.

Allmänt råd

För torra gångytor bör friktionskoefficienten vara minst 0,30, mätt enligt SS-EN 13893. Referensmetod för provning av golvprodukter med högre krav på stegsäkerhet finns i SS-EN 13845. Stödhandtag bör finnas i duschutrymmet i sådant tillgängligt hygienrum som avses i 3:146. Regler om största tillåtna golvlutning i duschutrymmen finns i avsnitt 6:5335. Regler om trösklar finns i avsnitt 3:143.

BBR 8:3 Skydd mot sammanstötning och klämning

BBR 8:31 Allmänt

Byggnader ska utformas så att risken för personskador till följd av sammanstötning begränsas. Byggnaders rörliga delar och anordningar ska vara placerade och utformade så att risken för personskador genom klämning eller liknande begränsas.

Allmänt råd (förkortad)

Delar av byggnader och andra fasta anordningar, placerade på mindre höjd än 2,20 meter över gångbana, bör byggas in eller utmärkas särskilt så att de inte utgör risk för personer med nedsatt synförmåga.

BBR 8:32 Fast inredning och utrustning (förkortad)

I utrymmen där barn kan vistas ska både fast inredning och utrustning som är lätt åtkomlig för barn utformas så att barn inte kan komma till skada till följd av att

- Den fasta inredningen eller utrustningen kan välta,
- Barn kan öppna lådor eller luckor avsedda för säker förvaring,
- Barn kan klättra på lådor eller ugnsluckor,
- Barn kan fastna i snören, kedjor, band eller andra anordningar
- för manövrering av fast monterade gardiner, persienner eller annan fast inredning och utrustning.

BBR 8:33 Skydd mot olyckor vid rörliga anordningar (förkortad)

Dörrar, portar, väggar, galler, grindar och bommar som öppnas av en motor och stängs av upplagrad energi eller omvänt, ska utformas så att risken för personskador begränsas.

Allmänt råd (förkortad)

Dörrar, portar, väggar, galler, grindar och bommar utförda och installerade enligt SS-EN 12978 och SS-EN 13241-1 uppfyller föreskriftens krav. Bestämmelser om dörrar, portar, väggar, galler och grindar som både öppnas och stängs av en motor finns i 5 kap. PBF och i Boverkets föreskrifter och allmänna råd om hissar och vissa andra motordrivna anordningar, H.

BBR 8:6 Skydd mot instängning (förkortad)

Dörrar till hygienrum, bastu och andra utrymmen där någon kan bli oförutsett instängd, ska ha en sådan stängningsanordning att en reglad eller låst dörr kan öppnas både inifrån och utifrån utan nyckel eller särskilt verktyg.

Bilaga 3

Urval ur SS 914221:2006, SIS (Swedish standards institute)

Av relevans för hygienrummets utformning och dess relation till intilliggande rum är dessa urklipp ur SIS.

Orientering:

- En kompletterande nivå med mått utöver normalnivå har förts in i syfte att förbättra tillgängligheten. Den höjda nivån anger mått som förbättrar tillgängligheten för stora grupper funktionshindrade. Den ökar möjligheten för funktionshindrade att besöka andra personer och ger bättre förutsättningar att kunna bo kvar i bostaden vid funktionshinder. Höjd nivå förbättrar även miljön för vårdpersonal i hemmet. Den nya nivån benämns Höjd nivå med definitionen "Utökad tillgänglighet".
- Normalnivå förtydligas med definitionen "Grundläggande tillgänglighet".
- Tidigare miniminivå benämns Sänkt nivå med definitionen "Utan krav på tillgänglighet".

Standarden är baserad på aktiviteter snarare än rum.

1. Omfattning

Passageareor kan i allmänhet överlappa betjäningssareor.

Betjäningssareor kan överlappa varandra.

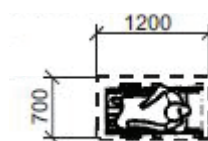
3. Termer och definitioner

Normalnivå – Grundläggande tillgänglighet

Nivån anger mått som behövs för tillgänglighet och användbarhet i bostäder, när manuell eller liten eldriven rullstol skall

kunna användas. I toaletterum skall, efter ändring, finnas plats för hjälpare.

Angivna funktionsmått förutsätter rullstol med följande mått:

Höjd nivå – Utökad tillgänglighet

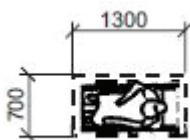
Nivån anger mått som förbättrar tillgängligheten för stora grupper funktionshindrade.

ANM. 1 Byggmyndigheterna får inte kräva att måtten i "Höjd nivå - Utökad tillgänglighet" skall uppfyllas. "Normalnivå - Grundläggande tillgänglighet" tillgodoser byggregelernas minimikrav.

ANM. 2 Personer som har behov av en eller två hjälpare eller som använder elektrisk rullstol för begränsad utomhusanvändning kan behöva större mått än de som anges i normalnivån. Personer med olika funktionshinder har vitt skilda behov och detta förutsätter ofta en anpassning i det enskilda fallet. Sådan individuell anpassning regleras ej i denna standard.

Angivna funktionsmått förutsätter

elektrisk rullstol för begränsad
utomhusanvändning med följande mått:

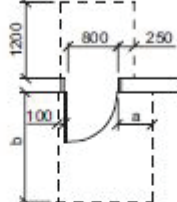
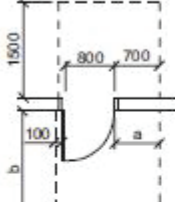
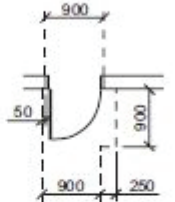

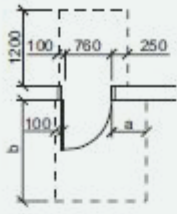
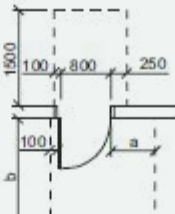
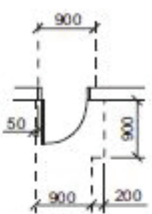
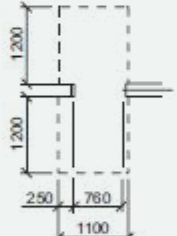

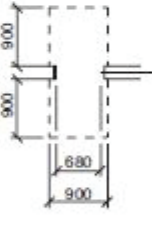

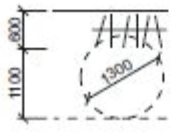
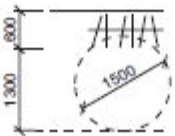
4 Funktionsmått

Efter omflyttning av möbler inom bostaden skall normalnivåns betjäningsareor kunna åstadkommas. Betjäningsareorna i sänkt nivå skall dock alltid hållas fria.

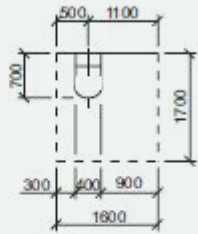
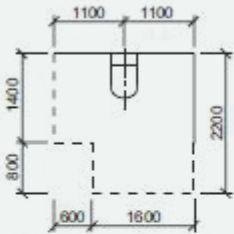
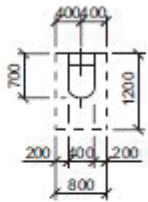
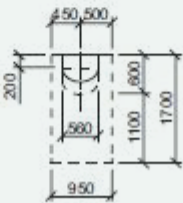
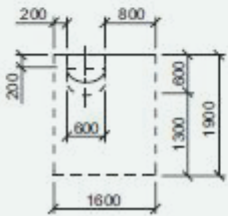
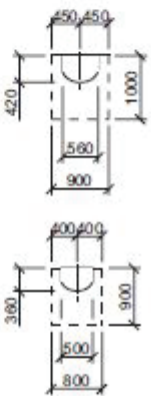
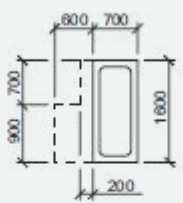
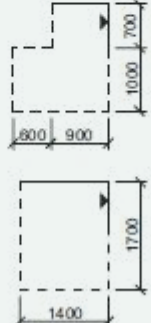

Radiatorer, värmerör, schakt o.d. får ej inkräkta på angivna funktionsmått.

Socklar, foder o.d. får dock inkräkta med max 25 mm.

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå														
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet														
Rak passage Med kort passage menas mindre än eller lika med 1 meter.	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>mellan möbler och vägg</p> <p>mellan väggar</p>	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>mellan möbler och vägg</p> <p>mellan väggar</p>	 <p>kort passage förbi möbler</p> <p>trappa inom bostad eller huvudpassage (handledare/räcke får inkräkta)</p>														
Passage där man skall kunna vända 90°, t.ex. genom dörr på långsidan		 <p>om fritt passagemått i dörr är 900 mm</p> <p>om fritt passagemått i dörr är 800 mm</p>															
Entrédörr # Dörr till balkong/uteplats	 <p>Fritt passagemått min. 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>300</td> <td>2000</td> </tr> <tr> <td>550</td> <td>1700</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>1500</td> </tr> <tr> <td>1150</td> <td>1200</td> </tr> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörrens utsida</p>	a	b	300	2000	550	1700	700	1500	1150	1200	 <p>Fritt passagemått min. 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <tr> <td>a</td> <td>b</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>2000</td> </tr> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	700	2000	
a	b																
300	2000																
550	1700																
700	1500																
1150	1200																
a	b																
700	2000																

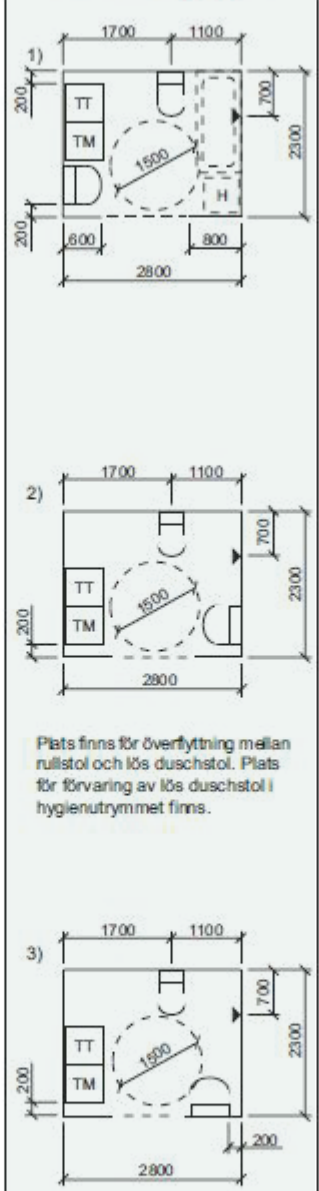
	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå														
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet														
Innerdörr (slagdörr) #	 <p>Fritt passagemått 760 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>a</th> <th>b</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>300</td> <td>1800</td> </tr> <tr> <td>550</td> <td>1600</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>1400</td> </tr> <tr> <td>1150</td> <td>1200</td> </tr> </tbody> </table> <p>a eller b ökas med 400 vid nedåtgående trappa/ramp vid arbetsbänk ökas a till 450 och vid diskmaskin eller breda skåpluckor (>400) till 650</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	300	1800	550	1600	700	1400	1150	1200	 <p>Fritt passagemått 800 med dörren öppen 90°</p> <table border="1"> <thead> <tr> <th>a</th> <th>b</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>700</td> <td>1500</td> </tr> </tbody> </table> <p>a eller b ökar med 400 vid nedåtgående trappa/ramp</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	a	b	700	1500	
a	b																
300	1800																
550	1600																
700	1400																
1150	1200																
a	b																
700	1500																
Innerdörr (skjutdörr) #	 <p>Fritt passagemått 760</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>	 <p>Bygelhandtag plus friyta för handen på båda sidor om handtaget tar ca 200 mm</p> <p>utrymme för vändning av rullstol skall finnas nära dörren</p>															
Rullstols vändmått	 <p>1300</p>	 <p>1500</p>	Inte aktuellt														
Entré	 <p>1300</p>	 <p>1500</p>	som normalnivå														

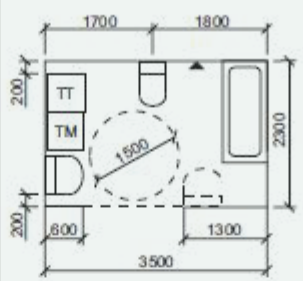
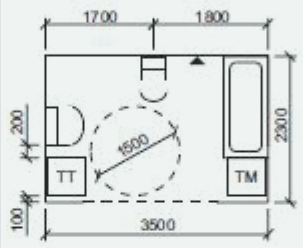
--- gräns för betjäningsarea

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
WC-stol med funktionsmått	 <p>Figuren visar vilka mått som skall vara möjliga att anordna efter ändring som t.ex. borttagning av badkar.</p>	 <p>Figuren visar vilka mått som skall vara möjliga att anordna efter ändring som t.ex. borttagning av badkar eller flyttning av handfat.</p>	
Tvättställ Handtvättställ	 <p>Vattenlås och avlopp placeras nära vägg (40 mm fritt) eller i vägg. Vid anpassning uppfylls standarden även om tvättställ flyttas ut från väggen.</p>		
Badkar			Som normalnivå
Duschplats			

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå										
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet										
<p>Exempel på toalett badrum duschrum bad/ duschrum-tvätt</p>		<p>1)</p> <p>Exemplet visar hur en grundmodell kan förändras alltefter förändrade behov.</p>	<table border="1"> <thead> <tr> <th>x</th> <th>y</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>800</td> <td>850</td> </tr> <tr> <td>700</td> <td>960</td> </tr> <tr> <td>600</td> <td>1060</td> </tr> <tr> <td>500</td> <td>1150</td> </tr> </tbody> </table>	x	y	800	850	700	960	600	1060	500	1150
	x	y											
	800	850											
700	960												
600	1060												
500	1150												
	<p>2)</p> <p>Duscharmaturen sätts 700 mm från hörn. Golvbrunnen så nära hörn men så långt från dörr som möjligt. Dörrar skall vara utåtgående. Hela utrymmet kan spegelvändas.</p>												
	<p>3)</p> <p>Exemplet visar vilka mått som skall vara möjliga att anordna för permanent bruk efter mindre anpassningsåtgärder som borttagning av badkar och högsåp och flyttning av handfat. Den boende kan då komma till toalettstolen på den sida man behöver och plats för hjälparen finns på andra sidan toalettstolen.</p> <p>Handfat måste kunna gå att flytta ut från väggen 200 mm utan att blockera dörr eller annat.</p>												

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Uökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
Exempel på toalett badrum duschrumbad/ duschrum-tvätt		<p>1)</p>	
		<p>2)</p>	
		<p>3)</p>	

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
Exempel på toalett badrum duschrum bad/ duschrum-tvätt		 <p>1)</p> <p>2)</p> <p>3)</p> <p>Plats finns för överflyttning mellan rullstol och lös duschstol. Plats för förvaring av lös duschstol i hygienutrymmet finns.</p> <p>Tvättmaskin och torktumlare måste stå placerade var för sig och vara möjliga att ställa på sockel för att person i rullstol eller gående med rollator skall kunna nå in i maskinerna.</p>	

	Normalnivå	Höjd nivå	Sänkt nivå
	Grundläggande tillgänglighet	Utökad tillgänglighet	Utan krav på tillgänglighet
Exempel på toalett badrum duschrumbad/ duschrum-tvätt		 <p>Om man vill ha både badkar och duschplats måste man lägga till 700 mm på längden.</p> 	

Bilaga 4

Urklipp ur Arbetsmiljölagen (1977:1166)

Av relevans för hygienrums utformning och tekniska egenskaper på arbetsplatser är dessa urklipp ur Arbetsmiljölagen (1977:1166)

1 kap. Lagens ändamål och tillämpningsområde

1 § Lagens ändamål är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet samt att även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Lag (1994:579)

2 § Denna lag gäller varje verksamhet i vilken arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning.

Om skyldigheter i vissa avseenden för andra än arbetsgivare och arbetstagare finns bestämmelser i 3 och 5 kap

3 § Vid tillämpning av 2-4 och 7-9 kap. ska med arbetstagare likställas

1. den som genomgår utbildning, med undantag för barn i förskolan och elever i fritidshemmet,

2. den som under vård i anstalt utför anvisat arbete,

De som avses i första stycket 1 och 2 ska likställas med arbetstagare även vid tillämpning av 5 kap. 1 och 3 §§. I fråga om dem som genomgår utbildning finns dessutom särskilda bestämmelser i 6 kap. 6 a, 8, 15, 17 och 18 §§, 7 kap. 13 och 14 §§ samt 9 kap. 3 §.

I fall som avses i första och andra styckena ska det som i lagen sägs om arbetsgivare gälla den som driver den verksamhet i vilken arbetet utförs. Lag (2010:856)

4 § För deltagare i arbetsmarknadspolitiska program är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 7 § lagen (2000:625) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten.

För deltagare i praktik eller annan kompetenshöjande verksamhet som har anvisats av socialnämnd är denna lag tillämplig

i den utsträckning som framgår av 4 kap. 6 § socialtjänstlagen (2001:453).

För dem som Migrationsverket ger sysselsättning enligt 4 § lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. är denna lag tillämplig i den utsträckning som framgår av 5 § lagen om mottagande av asylsökande m.fl.

Att denna lag i vissa fall, utöver vad som framgår av 2 § första stycket andra meningen, gäller även utomlands framgår av 5 § lagen (2010:449) om Försvarsmaktens personal vid internationella militära insatser. Lag (2020:476).

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela särskilda föreskrifter för totalförsvaret med avvikelse från denna lag. Lag (1991:677).

2 kap. Arbetsmiljöns beskaffenhet

1 § Arbetsmiljön skall vara tillfredsställande med hänsyn till arbetets natur och den sociala och tekniska utvecklingen i samhället

Arbetsförhållandena skall anpassas till människors olika förutsättningar i fysiskt och psykiskt avseende.

Teknik, arbetsorganisation och arbetsinnehåll skall utformas så att arbetstagaren inte utsätts för fysiska eller psykiska belastningar som kan medföra ohälsa eller olycksfall.

2 § Arbete skall planläggas och anordnas så, att det kan utföras i en sund och säker miljö.

3 § Arbetslokal skall vara så utformad och inredd att den är lämplig från arbetsmiljösynpunkt.

8 § I den utsträckning som föranleds av arbetets art och arbetstagarnas behov ska det finnas utrymmen och anordningar för personlig hygien, förtäring och vila samt första hjälp vid olycksfall eller sjukdom.

9 § Särskilda bestämmelser om konstruktion och utformning av byggnader finns i plan- och

bygglagen (2010:900) och föreskrifter som har meddelats med stöd av den lagen.
Lag (2010:905).

3 kap. Allmänna skyldigheter

2 a § Arbetsgivaren ska systematiskt planera, leda och kontrollera verksamheten på ett sätt som leder till att arbetsmiljön uppfyller föreskrivna krav på en god arbetsmiljö.

7 § Under varje skede av planeringen och projekteringen av ett byggnads- eller anläggningsarbete ska arkitekter, konstruktörer och andra som medverkar, inom ramen för sina uppdrag, se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet. Lag (2008:934).

7 e § Den som är ansvarig för samordningen av arbetsmiljöfrågor enligt 7 d § ska se till att
5. personalutrymmen och sanitära anordningar inrättas på arbetsstället i behövlig omfattning.
Lag (2008:934).

7 h § Den som tillverkar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska se till att arbetsmiljösynpunkter beaktas vid projekteringen när det gäller såväl byggskedet som det framtida brukandet samt se till att olika delar av projekteringen samordnas. Lag (2008:934).

4 kap. Bemyndiganden

4 § Om det är av särskild betydelse från skyddssynpunkt, får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om förbud att använda arbetsprocesser, arbetsmetoder eller tekniska anordningar eller ämnen som kan leda till ohälsa eller olycksfall. Lag (2013:610).

10 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela de ytterligare föreskrifter om arbetsmiljöns beskaffenhet och om allmänna skyldigheter i fråga om arbetsmiljön som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet.

6 kap. Samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare m.m.

2 § På ett arbetsställe, där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsätts, ska

det bland arbetstagarna utses ett eller flera skyddsombud (arbetsmiljöombud). Skyddsombud ska utses även på ett annat arbetsställe, om arbetsförhållandena kräver det. För skyddsombud bör ersättare utses.

4 § Skyddsombud företräder arbetstagarna i arbetsmiljöfrågor och skall verka för en tillfredsställande arbetsmiljö.

Skyddsombud skall delta vid planering av nya eller ändrade lokaler, anordningar, arbetsprocesser, arbetsmetoder och av arbetsorganisation liksom vid planering av användning av ämnen som kan medföra ohälsa eller olycksfall

7 kap. Tillsyn

1 § Arbetsmiljöverket utövar tillsyn över att denna lag och föreskrifter som meddelats med stöd av lagen följs.

7 § Arbetsmiljöverket får gentemot den som har skyddsansvar enligt 3 kap. 2-12 §§, 5 kap. 3 § första stycket eller 6 § i detta kapitel besluta de förelägganden eller förbud som behövs för att

1. denna lag eller föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen ska följas, och
2. de bestämmelser i förordning (EG) nr 1907/2006 som omfattas av Arbetsmiljöverkets tillsynsansvar ska följas.

Ett beslut om föreläggande eller förbud får förenas med vite.

Ett sådant föreläggande eller förbud får riktas även mot staten som arbetsgivare.

Om någon inte följer ett föreläggande, får Arbetsmiljöverket besluta att rättelse ska ske på hans eller hennes bekostnad.

12 § Regeringen kan föreskriva att särskilda avgifter skall tagas ut i ärende enligt denna lag.

8 kap. Påföljder

Ansvar

1 § Till böter eller fängelse i högst ett år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot ett föreläggande eller förbud som har meddelats med stöd av 7 kap. 7 eller 8 §. Detta gäller dock inte om föreläggandet eller förbudet har förenats med vite. Lag (2013:610).

Urklipp ur Arbetsmiljöförordning (1977:1166)

Av relevans för hygienrums utformning och tekniska egenskaper på arbetsplatser är dessa urklipp ur Arbetsmiljöförordningen (1977:1166)

Tillgängliga författningar

5 § Arbetsgivaren skall se till att arbetsmiljölagen (1977:1160) och denna förordning finns tillgängliga för arbetstagarna. Detsamma gäller de författningar som har utfärdats med stöd av lagen eller förordningen och som avser arbetsgivarens verksamhet.

Lokal skyddsverksamhet

6 § Skyddsombud och ersättare för skyddsombud utses för en tid av tre år, om inte anställningsförhållandena eller omständigheterna i övrigt påkallar undantag.

Till skyddsombud skall utses person med insikt i och intresse för arbetsmiljöfrågor. Skyddsombud skall äga god förtroenhet med arbetsförhållandena inom sitt skyddsområde.

Antalet skyddsombud bestämmes efter arbetsställets storlek, arbetets natur och arbetsförhållandena. Råder bland arbetstagarna tvekan om vilket antal skyddsombud som bör utses vid ett arbetsställe, eller om arbetsställets indelning i skyddsområden, bör före valet samråd ske med arbetsgivaren och Arbetsmiljöverket. Vid arbetsställe med flera avdelningar bör skyddsombud utses för varje avdelning eller grupp av avdelningar med likartat arbete. Där arbete bedrivs på skift, bör för skiftlag med flera arbetstagare skyddsombud finnas bland arbetstagarna på varje skift.

Skyddsombud kan skiljas från sitt uppdrag genom beslut av den organisation eller de arbetstagare som har utsett ombudet.

7 § Vid varje arbetsställe bör regelbunden översyn ske genom skyddsron.

11 § Arbetsgivaren skall underrätta huvudskyddsombudet eller, om ett sådant ombud inte finns, annat skyddsombud om beslut i ett ärende om bygglov som avser en arbetslokal eller ett personalrum. Finns det inte något

skyddsombud skall underrättelsen lämnas till den organisation som företräder arbetstagarna. Förordning (1995:482).

Tillsyn

15 § Tillsynsmyndigheten ska genom åtgärder som avses i 7 kap.

arbetsmiljölagen (1977:1160) verka för en tillfredsställande arbetsmiljö. Tillsynen ska inriktas på att bevaka att arbetsgivarna planerar och bedriver sin verksamhet så att arbetsmiljökraven tillgodoses. Vid tillsynen ska en helhetsbedömning eftersträvas.

Tillsynsmyndigheten ska göra anmälan till Konsumentombudsmannen om den finner att det finns skäl för ingripande enligt marknadsföringslagen (2008:486) mot marknadsföring som riktas till arbetsgivare.

I fråga om arbete som utförs i hemmet ska inspektionsbesök ske endast på begäran av den arbetsgivare eller arbetstagare som berörs, eller om det finns någon annan särskild anledning till det. Motsvarande ska gälla för arbete som utförs av den som driver verksamhet utan arbetstagare eller utan att ha annan arbetstagare anställd än familjemedlem.

16 § Vid en förrättning på ett arbetsställe ska tillsynsmyndigheten eller ett besiktningsorgan, som verkställer kontroll enligt tillsynsmyndighetens föreskrift, kontakta skyddsombud som kan anträffas på arbetsstället.

Bemyndiganden

- 18 § Arbetsmiljöverket bemyndigas att
1. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 1-7 §§ samt 5 kap. 2 § tredje och fjärde styckena, 3 § andra stycket, 4 och 5 §§ arbetsmiljölagen (1977:1160),
 2. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 8 § arbetsmiljölagen i andra fall än som avses i 3 § denna förordning,
 3. i fråga om handlingar, som avses i 3 §, meddela föreskrifter om annan förvaringstid än där sägs och om förvaringsplats,
 4. meddela föreskrifter om sanktionsavgifter enligt 8 kap. 5 § arbetsmiljölagen,
 5. meddela närmare föreskrifter om läkares

- anmälningsskyldighet enligt 2 §,
6. meddela föreskrifter enligt 4 kap. 10 §
arbetsmiljölagen,
7. meddela ytterligare föreskrifter för
verkställighet av arbetsmiljölagen.

*För planering och kontroll av arbetsmiljön kan
Arbetsmiljöverket meddela föreskrifter om
gränsvärden.*

*Föreskrifter som rör även annan myndighets
verksamhetsområde meddelar Arbetsmiljöverket
efter samråd med den myndigheten.*

*Arbetsmiljöverket får även medge undantag från
föreskrifter som verket har meddelat. Förordning
(2014:365).*

Bilaga 5

Urklipp ur AFS 2020:1 Arbetsplatsens utformning

Av relevans för hygienrums utformning och tekniska egenskaper (både som arbetsplats för personal som hjälpare och som hygienrum för personalens egna behov) är dessa urklipp ur AFS 2020:1.

Syfte

1 § Syftet med föreskrifterna är att förebygga ohälsa och olycksfall samt att ge förutsättningar för en god arbetsmiljö.

Tillämpningsområde

2 § Dessa föreskrifter gäller utformning, projektering samt drift och underhåll av arbetsplatser, i och i anslutning till byggnadsverk, samt skyltar, märkning och signaler. Vid nybyggnad och ändring gäller inte 23 och 77 §§ och 91 § första stycket.

Till vem riktar sig föreskrifterna

4 § Föreskrifterna riktar sig till följande.

1. Arbetsgivaren ansvarar för att 6 och 22–166 §§ följs. Den arbetsgivare som inte råder över en arbetsplats behöver dock endast följa 6 §, 126 § andra meningen, 127–131 och 134 §§.
2. Den som hyr in arbetskraft likställs med arbetsgivare i dessa föreskrifter.
3. Den som är byggherre ska följa 7–11 och 18–21 §§.
4. Den som är byggarbetsmiljösamordnare ska följa 12–14 och 18–21 §§.
5. Den som är projektör enligt 5 § ska följa 15 och 17–21 §§.
6. Den som projekterar monteringsfärdiga byggnader eller anläggningar ska följa 16 och 18–21 §§.

Av 1 och 3 kap. arbetsmiljölagen (1977:1160) följer att dessa föreskrifter under vissa omständigheter kan medföra skyldigheter även för andra än arbetsgivare. Det som sägs i dessa föreskrifter gäller då även dem.

Allmänna råd:

Arbetsgivaren råder inte över arbetsplatsen, om denna varken äger eller har hyresavtal

för arbetsplatsen, eller av annan anledning inte har möjlighet att påverka utformningen av arbetsplatsen. Exempel på arbetsplatser som arbetsgivaren inte råder över är när arbetet sker i någon annans enskilda hem. För alla arbetsgivare, även de som omfattas av undantaget i denna paragraf, finns regler om ansvar för arbetstagares hälsa och säkerhet på arbetsplatsen i arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets övriga föreskrifter. I arbetsmiljölagen finns till exempel krav på personalutrymmen.

Definitioner (urval)

5 § I dessa föreskrifter har följande begrepp dessa betydelser.

Arbetsplats

En plats för arbete, inklusive förbindelseleder och personalutrymmen, till vilken en arbetstagare har tillträde under sitt arbete. Arbetsplatser kan finnas både inomhus och utomhus och vara både stadigvarande och tillfälliga.

Byggherre

Den som låter utföra ett byggnads- eller anläggnings- arbete enligt 3 kap. 6 § arbetsmiljölagen, det vill säga varje fysisk eller juridisk person för vars räkning ett byggprojekt utförs. Av 3 kap. 7 c § arbetsmiljölagen följer att det som står om byggherren i dessa föreskrifter istället ska gälla en av byggherren anlita självständig uppdragstagare om en sådan finns

Den fysiska person som bygger själv för egen räkning, utan att inträda i ett arbetstagar- arbetsgivarförhållande eller anlita entreprenör,

Personalutrymme

Klädutrymme, omklädningsrum, torkutrymme, tvättutrymme, duschutrymme, toaletterum, matutrymme, pausutrymme, viloutrymme eller jourrum som arbetstagare

Byggnadsverk

En byggnad eller annan anläggning.

Tillgänglig

Både tillgänglig och användbar så att så många som möjligt kan använda arbetsplatsen på lika villkor, även personer med nedsatt rörelse- eller

orienteringsförmåga och personer med allergier.

Projektera för en god arbetsmiljö

18 § Projekteringen ska genomföras så att det blir möjligt att skapa en god arbetsmiljö för alla arbetstagare som kan förutses komma att arbeta i, eller i anslutning till, det färdiga byggnadsverket.

Allmänna råd:

Exempel på personer som kan förutses komma att arbeta i, eller i anslutning till, det färdiga byggnadsverket är både de som kommer att arbeta stadigvarande i den verksamhet som kommer att bedrivas och de som kommer att utföra städning, varuleveranser, sophämtning och annat arbete med drift och underhåll.

19 § Under projekteringen ska förslag till utformningen av det färdiga byggnadsverket granskas, för att bedöma om kraven i arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter kan uppfyllas. För att förebygga arbetsmiljörisker i bruksskedet ska man arbeta enligt dessa grundprinciper under planeringen och projekteringen:

1. Identifiera och undvika risker.
2. Bedöma risker som inte kan undvikas.
3. Hantera risker enligt a–e.
- a. Åtgärda riskerna vid källan.
- b. Ersätta farliga ämnen med ämnen som är ofarliga, eller mindre farliga, så långt det är möjligt.
- c. Prioritera gemensamma skyddsåtgärder framför individuella.
- d. Ta hänsyn till den tekniska utvecklingen.
- e. Ta hänsyn till människors olika förutsättningar.

20 § När

1. ett nytt byggnadsverk för arbetsplatser, eller
2. en ombyggnad av arbetsplatser, projekteras, ska arbetsplatserna utformas på ett sådant sätt att de blir så tillgängliga att så många som möjligt kan använda dem på lika villkor, även personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga och personer med allergier. Om arbetets art kräver en viss funktionsförmåga, undantas den aktuella arbetsplatsen från kravet i första stycket vad gäller tillgänglighet för just denna funktionsförmåga. Undantaget gäller enbart den del av lokalen där den aktuella funktionsförmågan behövs för att arbete ska kunna utföras.

Allmänna råd

Exempel på egenskaper som gör en arbetsplats tillgänglig för så många som möjligt är:

- Enkla och tydliga samband mellan lokaler.
- Sammanhängande taktila ledstråk.
- Kontrasterande färgsättning.
- Efterklangstid som är lämplig beroende på lokalens användnings-område.
- God taluppfattbarhet.
- Tillräckliga areor och passagemått.
- Inga nivåskillnader.
- Automatiska dörröppnare.
- Lättstädad inredning.
- Lågemitterande material.
- Kontinuerlig ventilation.

Med ombyggnad avses förändringar som är så stora att Boverkets krav på tillgänglighet vid ombyggnad gäller.

21 § När ett byggnadsverk som ska innehålla tillgängliga arbetsplatser ska projekteras för ny- eller ombyggnad, ska

1. det dimensioneras för personer som använder en mindre utomhusrullstol, alltså en eldriven rullstol för begränsad utomhusanvändning,
2. sambanden mellan olika delar, eller rum, på arbetsplatsen underlättas för arbetstagarna att hitta och få en överblick,
3. det finnas tillfälliga utrymningsplatser, om inte utrymningsvägarna är tillgängliga hela vägen till en säker plats,
4. utrymningsvägarna vara tillgängliga hela vägen till en säker plats, eller till tillfälliga utrymningsplatser,
5. tillfälliga utrymningsplatser ha tvåvägs kommunikationssystem, och
6. minst en toalett på varje våningsplan vara tillgänglig.

Allmänna råd

Dimensionerande vändmått för en mindre utomhusrullstol är en cirkel med diametern 1,50 meter. Det fria passagemåttet i dörrar för en sådan rullstol behöver vara minst 0,80 meter, när dörren är uppställd i 90°. Exempel på hur utrymningsplatser kan utformas finns i Boverkets byggregler (BBR). I allmänna råd till 77 § finns information om hur en tillgänglig toalett bör utformas.

Lokalt utformning

23 § En befintlig arbetsplats ska vara tillgänglig

för de arbetstagare som behöver använda den. Bedömningen av vilka utrymmen som ska vara tillgängliga för att arbetstagarna ska kunna utföra sitt arbete ska göras av arbetsgivaren i samråd med de berörda arbetstagarna. Om det finns ett personalutrymme där all personal ska mötas, ska det vara tillgängligt. 777y

24 § Arbetsplatser ska ha en med hänsyn till verksamheten tillräcklig area och fri höjd (del av paragraf)

Allmänna råd:

Rumshöjden bör vara minst 2,40 meter. I begränsade delar av arbetslokalen kan denna rumshöjd underskridas. I sådana delar av arbetslokalen där ståhöjd behövs, bör rumshöjden inte vara lägre än 2,10 meter under horisontella delar av tak eller 1,90 meter under snedtak. Rumshöjden i undervisningslokaler, eller andra lokaler avsedda för ett större antal personer, bör vara lägst 2,70 meter. Om täta förflyttningareller transporter kan förutses mellan olika lokaler, bör lokalerna samlas för att ge en enkel invändig förbindelse.

25 § Arbetsplatser ska vara utformade för att medge tillräcklig rörelsefrihet för arbetet. Om detta inte är möjligt, på grund av särskilda förhållanden på arbetsplatsen, ska arbetstagarna ha tillräcklig rörelsefrihet nära den plats där arbetet utförs.

Vid arbete där arbetstagaren måste utföra arbetsmoment som innebär kraft-utövning eller arbete där arbetstagare behöver vrida, huka eller böja sig ned, ska det normalt finnas ett fritt arbetsutrymme om minst 0,8 meter. Då hjälpmedel och arbetsutrustning, eller annan teknisk utrustning, används behövs dessutom ett fritt utrymme för att hantera och manövrera dessa.

Allmänna råd:

För att uppfylla första stycket kan det ibland behövas ett större arbetsutrymme än det minimimått som anges i andra stycket. Särskilda förhållanden kan vara tillfälliga eller kortare arbetsuppgifter, till exempel servicearbeten i trånga utrymmen. Exempel på arbeten där arbetsutrymme enligt andra stycket kan behövas är vård och omsorg, städning, fastighetsservice, leveranser och handel.

27 § Arbetsplatser ska vara placerade och utformade så att inredning, installationer, utrustning och ytskikt kan underhållas

och förnyas i tillräcklig omfattning under byggnadsverkets brukstid.

29 § Trösklar och enstaka trappsteg i förbindelseleder ska undvikas.

Golv

35 § Golv ska

1. vara fasta och stabila,
2. ha en för verksamheten lämplig svikt,
3. utformas så att halkrisken är liten, och
4. inte ha upphöjningar, hål eller lutningar som medför risk för ohälsa eller olycksfall.

Fönster, glaspartier, dörrar och portar

40 § Det ska finnas dörrar och portar

1. i det antal,
2. med den placering,
3. med de mått, och
4. med det utförande som arbetstagarnas förutsättningar och verksamheten kräver.

42 § Dörrar och portar, som öppnas genom att höjas, ska vara säkrade mot oavsiktlig stängning. Skjutdörrar, skjutportar och vikkväggar ska vara säkrade mot att spåra ur och välta.

43 § Dörrar och portar ska vara placerade och utformade så att risken för sammanstötning och klämning minimeras.

Inredning och utrustning

47 § Inredning och utrustning ska väljas, utformas och placeras med hänsyn till arbetstagarnas olika förutsättningar och de krav som arbetsuppgifterna ställer. Den ska kunna användas utan risk för ohälsa och olycksfall. Den som i huvudsak arbetar stående eller gående ska ha möjlighet att sätta sig.

Allmänna råd:

Exempel på inredning utformad med hänsyn till arbetstagarnas olika förutsättningar är inredning och utrustning anpassade för både barn och vuxna i skolor, förskoleklasser och liknande.

Tvättplatser

69 § I personalutrymmen ska det finnas tillräckligt många och lämpligt utformade tvättplatser.

70 § Om arbetet är svett drivande, eller smutsande, ska det normalt finnas dusch.

72 § Duschar ska vara skilda för män och kvinnor, om de behöver använda duscharna samtidigt. Tvättplatser ska vara åtskilda för män och kvinnor, om det behövs av anständighetsskäl.

Allmänna råd:

När det finns flera duschar bör behovet av avskilda duschplatser ses över. En avskärmad duschplats bör vara försedd med eget omklädningsutrymme.

Toaletter

75 § Det ska finnstillräckligt många toaletter och tvättställ. De ska normalt ligga i närheten av

1. platsen där arbete utförs,
2. pausutrymmen,
3. omklädningsrum, samt
4. duschutrymmen och tvättutrymmen.

Allmänna råd:

Det är i allmänhet nödvändigt med en toalett per påbörjat 15-tal arbetstagare. Exempel på när tvättställ behöver ligga i anslutning till arbetsplatser är vid arbete där smittrisk förekommer, kemiska processer, laddning av batterier och arbete inom förskola och annan omsorgsverksamhet. Om arbetet medför smittrisk, bör det finnas desinfektionsmedel för huden.

76 § Toaletterum ska

1. vara tillräckligt stora,
2. vara avskilda,
3. ha låsbar dörr, och
4. inte ha direkt förbindelse med matutrymme.

I toaletterummet, eller i anslutning till detta, ska det finnas ett tvättställ eller en tvättränna.

77 § På befintliga arbetsplatser ska det finnas toaletter som är tillgängliga för alla som behöver använda dem.

Allmänna råd:

För att vara tillgänglig bör en toalett

- vara minst 2,2 x 2,2 meter, större area kan behövas för assisterande arbetstagare och eventuella hjälpmedel, arbetsutrustning eller annan teknisk utrustning,
- ha inredning och utrustning som är lämpligt utformad och placerad,
- ha kontrastmarkeringar, och
- ha ett larm som går till en plats där det säkert kan uppmärksammas.

Bilaga 6

Urval av termer ur TNC - 95, Plan- och byggtermer 1994

svensk term (rek): hygienrum

definition:

rum med fasta anordningar för personlig hygien

exempel:

Exempel på hygienrum är badrum, duschrum, toaletterum.

svensk term: rum

användningsområde: i byggnad

definition:

utrymme som är beträdbart och begränsat på alla sidor av golv, väggar och tak

se även:

byggnad, utrymme

Bilaga 7

Workshop LILJEWALL

Workshopen genomfördes i två delar och frågeställningarna som diskuterades var:

Del I

Vad händer när vi utmanar rumsbegreppen?
Vad ser ni för farhågor, problem och vinster?

Del II

Hur skulle avgränsningen mellan hygienrummet och rummet intill kunna gestaltas?

Deltagarna fick först fundera och reflektera på egen hand kring frågeställningarna och senare diskutera sina tankar i mindre grupper. för att sedan avsluta med en större gruppdiskussion. Uppslag, tankegångar och reflektioner redovisas på kommande sidor,

Workshop del I

Vad händer när vi utmanar rumsbegreppen? Vad ser ni för farhågor, problem och vinster?

- Flytta tvättstället utanför hygienrummet i bostäder.
- Olika hur "privat" man känner sig i olika delar av livet.
- Integritet, trygghet och säkerhet är en kulturfråga.
- Flytta ut tvättställ i rum - wc och dusch i våtrum
- Spolo flyttbar
- Lös wc-stol i rum vid nedsatt rörlighet +säkert +bättre wc, +arbetsmiljö, - integritet
- Utmaningar: fukt i rum, golvbrunn, ånga, halka
- Generalitet - "one size fits all"
- Kulturella skillnader?

"Badrum som tar del av rummet utanför möjliggör för indirekt dagsljus i badrum"

- Ljudproblematiken
- Privat
- Nästa steg - flytta ut funktioner i rummet. Kanske ger problem med fukt och slitage?
- Hotell komprimerad yta - vinst. Kan även vara en inspiration.
- Stockholm dusch
- Japan toa
- Yteffektivitet främst vid små rum, tex studentlägenheter.

"Hur överbrygga toaskammen"

- Ljuddämpning
- Väldigt olika hur man uppfattar behovet av privathet i anslutning till badrummet.
- Är vi mest privata som medelålders och friska?
- Frahågor: ljud, lukt, privat, våtzon, temperatur vid dusch.
- Att klara kommunikationsyta med fokus på verksamhetsyta - tjäna yta.
- Hur överbrygga toa-skammen
- Samnyttjande av funktioner.

"Inga problem - bara möjligheter"

- Större rumsupplevelse
- Förrum med handfat och spegel före hygienrummet.
- Akustik
- Dörr
- Lägre kostnad?
- Handfat i rum - hygien?
- Ska gestaltas som en helhet, kulör,
- Nisch med toalett och dusch och handfatet utanför
- Inga problem - bara möjligheter
- Friare rumsgränser
- 1+1 = 3
- Finare och trevligare
- Badrum som tar del av rummet utanför möjliggör för indirekt dagsljus i badrum

"Flexibilitet för verksamheten att använda på andra sätt - inte låsta funktionert"

- Flexibelt att använda på andra sätt för verksamheten - inte låst i funktioner.
- Integritetsproblem
- Säkerhet/trygghet
- Kräver en del av verksamheten = schemaläggning
- Vi alla olika
- Kulturellt
- Historik
- Läsa in ett rum, förstå hur det ska användas.

Workshop del II

Hur skulle avgränsningen mellan hygienrummet och rummet intill kunna gestaltas?

- Salondörrar - ok att man ser huvudet och fötter.
- "Stoppa undan" när det inte används
- Glasdörrar/väggar som blir mörkare när toaletten används.
- Digital TV?
- Löndörr
- Bokhylla
- Demonterbarhet
- Hur enkelt kan man omvandla rummet för tillgänglighet?
- Frostat glas - bara skilja wc och själva duschen
- Bokhylla, tavelvägg, knopplista, salonsdörr.

"Utseende på toalettstol och tvättställ - de är ofta fula - gör de mer som en vacker möbel"

- Löndörr
- Digital vägg/skärm/TV
- Göra badrumsutrustningen vackrare
- Salondörrar känns otryggt

"Någon form av elektromagnetisk visuell koppling!"

"Salondörrar - det är ok att man ser huvudet och fötterna"

- Skulle man kunna använda sig av en pivot-dörr?
- Elektromagnetisk visuell koppling?

"Skulle man kunna använda sig av en pivot-dörr"

- Skärmvägg
- Drapperi
- Skjutdörr
- Frostade/ofrostade
- Skjutbar del som har annan funktion eller hyllor.
- Utseende på toalettstol/tvättställ - de är ofta fula - gör de mer som en vacker möbel.

"Skärmvägg"

- Avgränsningar: glas - ljusgenomsläpplighet, textil kvalitet, trä - ett fint snickeri, pivotvägg/dörr?

Sammanfattning workshop

Vad händer när vi utmanar rumsbegreppen? Vad ser ni för farhågor, problem och vinster?

Ämnet engagerade hela gruppen och många bra synpunkter kom upp. Problemområden som lyftes rörde sig mycket kring integritet (både visuellt och akustiskt), men även mer praktiskt kring hur man hanterar fukt, ånga, halka, lukt och om man kan få en behaglig temperatur i duschen.

Vinster med det innovativa hygienrummet som lyftes under workshopen var bland annat att en annan rumsutformning kan ge en större rumsupplevelse, att det är positivt med friare rumsgränser, ekonomiskt fördelaktigt, yteffektivare, bättre säkerhet samt mer fördelaktig arbetsmiljö. Ytterligare en fördel som lyftes var att badrum som tar del av rummet utanför möjliggör för indirekt dagsljus i badrummet.

Hur skulle avgränsningen mellan hygienrummet och rummet intill kunna gestaltas?

Här gavs förslag på skjutdörr, skärmvägg, pivot-dörr, lönndörr, salondörrar och glas men även mer tekniska lösningar som "en form av digital vägg" eller "digital TV". En viktig aspekt som lyftes är också att man behöver prioritera badrummets gestaltning då det emellanåt är en del av rummet intill.

Ämnet intresserade och engagerade hela gruppen och flera av deltagarna återkopplade tankar och vidareutveckling av ideerna även efter avslutad workshop. Vi tolkar det som att det finns stor vilja och lust att utveckla och utmana den traditionella utformningen av hygienrum.